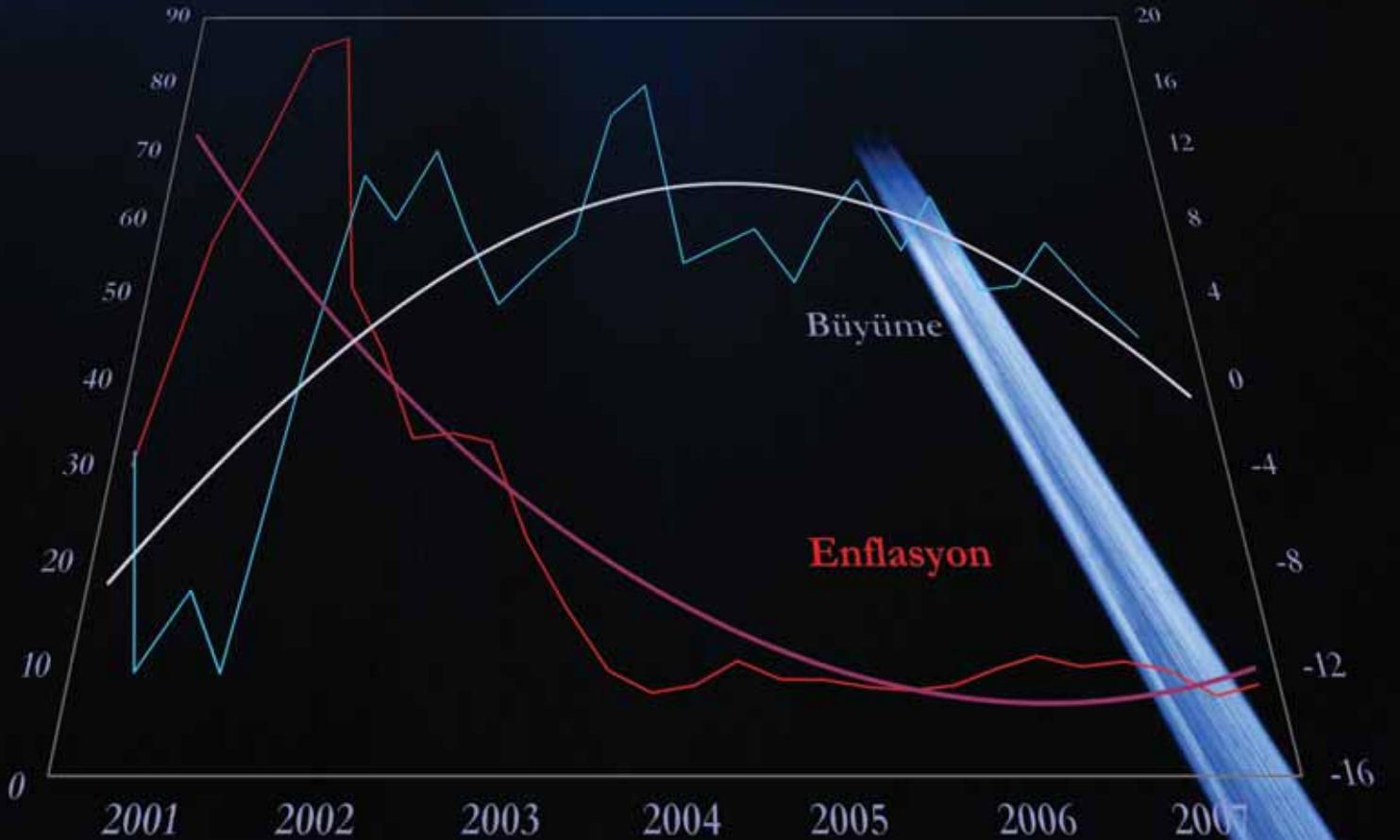

2008 YILINA GİRERKEN TÜRKİYE EKONOMİSİ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

2008 YILINA GİRERKEN TÜRKİYE EKONOMİSİ

Aralık 2007

(Yayın No. TÜSİAD-T/2007-12-451)

Meşrutiyet Caddesi, No.46 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

© 2007, TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISSN : 1300-3879

Graphis Matbaa

Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi 1. Cadde No: 139 Bağcılar / İSTANBUL
Tel: 0212 629 06 07 Pbx Faks: 0212 629 03 85
www.graphis.com.tr

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında Anayasamızın ve Dernekler Kanununun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye’de, Atatürk’ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye’de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanısıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

“2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi” adlı bu çalışma, 2007 Aralık ayı itibarıyla bilinen son rakamlara ve 2007 yıl sonu tahminlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada 2007 ve 2008 yılları için verilen tahminler, metin içinde aksi belirtilmedikçe, TÜSİAD tahminleridir.

Bu çalışma, TÜSİAD Ekonomik Araştırmalar Bölümü tarafından, Dr. Ümit İzmen koordinatörlüğünde Onur Varol ve Zeynep Emre tarafından hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER VE GENEL DEĞERLENDİRME.....9

Bölüm 1

Ekonominin Genel Dengesi.....23

Giriş.....	25
1.1 Harcamalar Yönünden Milli Gelir.....	27
1.2 Yatırım-Tasarruf Dengesi.....	31
1.3 Üretim Yönünden Milli Gelir.....	33
1.4 İstihdam, Verimlilik ve Ücretler.....	38

Bölüm 2

Kamu Maliyesi.....49

Giriş.....	51
2.1 Bütçe Dengesi.....	52
2.2 Harcamalar.....	55
2.3 Gelirler.....	56
2.4 Borç Stoku Gelişmeleri.....	57
2.5 Toplam Kamu Kesimi ve Genel Devlet.....	60
2.6 2008 Yılı Bütçesi.....	63

Bölüm 3

Para Politikası.....65

Giriş.....	67
3.1 Kredi Hacmindeki Gelişmeler.....	72
3.2 Mevduat Gelişmeleri.....	77
3.3 Para Arzları.....	80
3.4 Döviz Kurları.....	81

Bölüm 4

Fiyat Düzeyi.....	87
Giriş.....	89
4.1 Enflasyon Gelişmeleri.....	89
4.2 Enflasyon Beklentileri.....	94
4.3 Üretici Fiyatlarındaki Gelişmeler.....	96

Bölüm 5

Dış Ekonomik İlişkiler.....	101
5.1 Uluslararası Ekonomik Gelişmeler.....	103
5.2 Cari İşlemler Dengesindeki Gelişmeler.....	107
5.3 Sermaye Hareketlerindeki Gelişmeler.....	115
5.4 Dış Borçlar.....	117
5.5 Uluslararası Rezervler.....	119

Bölüm 6

2008 Yılı Tahmin ve Beklentileri.....	121
TÜSİAD Makroekonomik Senaryo.....	129

EK TABLOLAR.....131

Tablo 1: Ekonominin Genel Dengesi (Cari fiyatlarla).....	133
Tablo 2: Ekonominin Genel Dengesi (1987 fiyatlarıyla).....	133
Tablo 3: GSMH Sektörel Büyüme Hızı.....	134
Tablo 4: Sektörlerin GSMH İçindeki Payları.....	134
Tablo 5: Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nın Büyüme Hızı.....	135
Tablo 6: Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nın Sektörel Payları.....	135
Tablo 7: Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı.....	136
Tablo 8: Sanayi Üretim Endeksi.....	137
Tablo 9: Kapasite Kullanım Oranı.....	137
Tablo 10: Enerji Üretim ve Tüketimi.....	138

Tablo 11: Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı.....	138
Tablo 12: Üretici Fiyatları Endeksi (Aylık % değişim).....	139
Tablo 13: Tüketici Fiyatları Endeksi (Aylık % değişim).....	139
Tablo 14: Üretici Fiyatları Endeksi (Yıllık % değişim).....	140
Tablo 15: Tüketici Fiyatları Endeksi (Yıllık % değişim).....	140
Tablo 16: Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları.....	141
Tablo 17: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı.....	141
Tablo 18: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi ve Finansmanı.....	142
Tablo 19: İç Borç Stoku.....	143
Tablo 20: İç Borçlanmanın Vade ve Faiz Yapısı.....	143
Tablo 21: Parasal Büyüklükler.....	144
Tablo 22: Toplam Mevduat (Türlerine Göre).....	144
Tablo 23: Mevduat Bankalarındaki Toplam Mevduat (Vade Gruplarına Göre).....	144
Tablo 24: Toplam Yurtiçi Kredi Stoku.....	144
Tablo 25: Faizler ve Döviz Kurları.....	145
Tablo 26: Interbank Faiz Oranları.....	145
Tablo 27: Hazine Bonosu Faiz Oranları ve Vadesi.....	145
Tablo 28: Döviz Kurları.....	145
Tablo 29: İhracatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı.....	146
Tablo 30: İhracatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı.....	146
Tablo 31: İhracatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı.....	146
Tablo 32: İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı.....	147
Tablo 33: İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı.....	147
Tablo 34: İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı.....	147
Tablo 35: Cari İşlemler Dengesi.....	148
Tablo 36: Ödemeler Dengesi.....	148
Tablo 37: Ödemeler Dengesi (Ayrıntılı).....	149
Tablo 38: Ödemeler Dengesi (Finansman Kalemleri).....	150
Tablo 39: Dış Borç Stoku.....	151
Tablo 40: İşgücü Piyasası Temel Göstergeleri.....	152

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER
VE
GENEL DEĞERLENDİRME

TABLO 1 - A**Temel Ekonomik Göstergeler**

	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
GSYİH (1987=100) ¹	% Değişim	7.4	-7.5	7.9	5.8	8.9	7.4	6.1	5.0	5.5
Tarım		3.9	-6.5	7.1	-2.5	2.0	5.6	2.9	-3.0	3.0
Sanayi		6.0	-7.5	9.4	7.8	9.4	6.5	7.4	5.5	5.7
Hizmetler		8.9	-7.7	7.2	6.7	10.2	8.2	6.1	6.2	5.9
Nüfus ¹	Bin kişi	66,187	67,296	69,302	70,231	71,152	72,065	72,974	73,875	74,766
Kişi Başı GSYİH ¹	Dolar	3,018	2,163	2,662	3,425	4,256	5,042	5,519	6,625	6,964
Sabit Sermaye Yatırımları ¹	% Değişim	16.9	-31.5	-3.8	10.7	29.4	25.7	13.5	6.2	5.8
Kamu		19.6	-22.0	9.9	-8.4	-4.9	38.6	4.2	2.3	-3.9
Özel		16.0	-34.9	-10.5	22.2	44.9	21.8	16.7	7.4	8.5
Toplam Tüketim ¹	% Değişim	6.3	-9.1	3.1	4.9	9.6	8.3	5.9	4.3	4.6
Kamu		7.1	-8.5	1.8	-0.6	1.8	2.7	10.9	6.5	3.4
Özel		6.2	-9.2	3.4	5.9	10.9	9.2	5.1	3.9	4.8
GSMH Deflatörü ¹ (Yıllık Ortalama)	%	50.9	55.3	44.4	22.5	9.5	5.3	11.7	7.0	5.0
Enflasyon ³ (Yıl Sonu)	%									
TÜFE (2003 =100)		39.0	68.5	29.7	18.4	9.4	7.7	9.7	8.4	4.0
ÜFE (2003 = 100)		32.7	88.5	30.8	13.9	15.3	2.7	11.6	5.9	..
İşsizlik ²	%									
Genel		6.5	8.4	10.3	10.5	10.3	10.3	10.1	9.7	..
Kent		8.8	11.6	14.2	13.8	13.6	12.7	12.0	11.8	..
Kır		3.9	4.7	5.7	6.5	5.9	6.8	6.5	6.6	..
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ^{4 1}	GSYİH'ye Oran, %									
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği		-11.8	16.4	12.8	9.3	4.7	-0.4	-2.6	0.0	0.0
Merkezi Yönetim Borçlanma Gereği		-10.9	17.4	14.9	11.2	7.0	1.7	0.8	2.3	2.5
KİT Borçlanma Gereği		-2.1	0.4	-1.0	-0.7	-0.6	-0.2	-0.7	0.0	-0.4
Diğer		1.2	-1.4	-1.1	-1.2	-1.7	-1.9	-2.8	-2.3	-2.2
Merkezi Yönetim Konsolide Bütçe ^{1 4}	milyar YTL									
Bütçe Gelirleri		38.2	58.4	79.4	101.0	122.9	152.8	173.5	188.0	204.6
Bütçe Giderleri		51.3	87.0	119.6	141.2	152.1	159.7	178.1	202.9	222.3
Bütçe Açığı		13.1	28.6	40.2	40.2	29.2	6.9	4.6	14.9	17.8
İç Borç Stoku	milyar YTL									
Tahvil		34.4	102.1	112.8	169.0	194.2	227.0	241.9	250.8	..
Hazine Bonosu		2.1	20.0	37.0	25.4	30.3	17.8	9.6	6.1	..
Toplam		36.4	122.2	149.9	194.4	224.5	244.8	251.5	256.9	..

1. 2007 yılı rakamları DPT programı tahminleridir.

2. 2007 yılı verisi Kasım ayı itibariyledir.

3. 2004 öncesi için TÜFE ve TEFE 1994=100)

4.2006 yılından itibaren, konsolide bütçe tanımı yerine merkezi yönetim bütçesi tanımı kullanılmıştır.

* 2008 yılı DPT programı

Kaynak: DPT, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

TABLO 1 - B

Temel Ekonomik Göstergeler

	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bileşik Faiz Oranı	%								
Yıllık Ağırlıklı Ortalama		38.0	96.2	63.8	45.0	25.7	16.9	18.3	18.7
Döviz Kurları (Ortalama)	% Değişim								
Dolar		48.2	96.9	22.8	-0.6	-4.9	-5.7	6.6	-9.0
Euro		28.7	91.0	30.6	18.0	4.8	-5.5	7.7	-1.1
Parasal Gelişmeler (Ortalama)	% Değişim								
Dolaşımdaki Para		63.7	54.0	61.4	44.5	42.3	27.2	32.9	10.1
M1		79.8	56.6	37.5	38.9	47.0	31.0	27.6	5.3
M2		59.1	56.4	36.2	29.9	41.4	30.2	33.8	17.4
Toplam YTL Mevduat		58.9	56.7	33.6	29.9	41.1	30.9	33.4	18.4
Mevduat Bankaları YTL Kredileri		59.3	43.9	4.3	39.8	98.4	67.5	61.4	35.4
Dış Ticaret*	milyon dolar								
İhracat (fob)		27,775	31,334	36,059	47,253	63,167	73,476	85,528	106,034
İthalat (cif)		54,503	41,399	51,554	69,340	97,540	116,774	139,480	166,738
Dış Açık		26,728	10,065	15,495	22,087	34,373	43,298	53,952	60,704
Ödemeler Dengesi*	milyon dolar								
Cari İşlemler Dengesi		-9,819	3,392	-1,524	-8,036	-15,604	-22,604	-32,331	-35,742
Görünmeyenler Dengesi		12,140	7,125	5,759	5,974	8,274	10,926	8,993	9,489
Dış Ticaret Dengesi		-21,959	-3,733	-7,283	-14,010	-23,878	-33,530	-41,324	-45,231
Cari İşlemler Dengesi ¹	GSYİH'ye Oran, %	-4.9	2.3	-0.8	-3.3	-5.2	-6.2	-8.1	-7.5
Sermaye Hareketleri*	milyon dolar								
Doğrudan Yatırımlar		112	2,855	962	1,253	1,988	8,951	18,985	16,233
Portföy Yatırımları		1,022	-4,515	-593	2,465	8,023	13,437	7,373	-762
Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri		4,276	-1,131	2,104	-809	6,131	13,444	26,973	36,154
Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri		5,864	-12,693	-1,873	3,559	7,502	8,133	2,690	-3,785
Uluslararası Rezervler ²	milyar dolar								
Merkez Bankası		19.6	18.7	26.7	33.6	36.0	50.5	60.8	71.3
Bankalar		11.0	10.4	10.0	9.8	16.1	22.6	38.0	43.7
Altın		1.0	1.0	1.3	1.6	1.6	1.9	2.4	2.8
Toplam		31.6	30.1	38.0	45.0	53.8	75.1	101.2	117.7
Dış Borç Stoku ¹	milyon dolar								
Uzun Vadeli		90,207	97,189	113,277	121,288	128,959	131,897	165,420	196,971
Kısa Vadeli		28,301	16,403	16,424	23,013	31,880	37,103	42,315	40,351
Toplam		118,508	113,592	129,701	144,301	160,839	169,000	207,735	237,322
Dış Borç Stoku ¹	GSYİH'ye Oran, %								
Uzun Vadeli		44.8	67.8	62.2	49.6	42.8	36.3	41.3	42.8
Kısa Vadeli		14.1	11.4	9.0	9.4	10.6	10.2	10.6	8.8
Toplam		58.9	79.2	71.2	59.0	53.3	46.5	51.8	51.6

1. 2007 yılı verisi üçüncü çeyrek itibariyledir.

2. Katılım Bankaları dahil

*2007 yılı verisi, Kasım ayı itibariyle 12 aylık toplamdır.

Kaynak: TCMB, TÜİK, DPT, Hazine Müsteşarlığı

GENEL DEĞERLENDİRME

2007 yılına ait veriler, istikrarın getirdiği büyüme döneminin artık sonuna gelinmiş olduğunu göstermektedir. Kayıp yıllar olarak adlandırılan 1990'lı yıllarda hüküm süren siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, ekonominin ancak %2.5 gibi vatandaşlarına herhangi bir refah artışı imkanı sağlamayan bir hızla büyümesine yol açmıştı.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında uygulamaya konan programın öncelikli hedefi istikrar ortamının yeniden sağlanması olmuştur. Bu sayede, makroekonomik göstergeler hızla yükselen piyasa ekonomilerinin ortalama değerlerine yaklaşmaya başlamıştır. Yıllarca geciktirilen yapısal önlemlerin alınmaya başlanması ile 2002-2006 yılları arasında ortalama %7.5'lik bir büyüme oranı yakalanmış, çoğu gelişmekte olan ülkeden daha iyi bir büyüme performansı sergilenmiştir. Ancak, 2007 yılı ile birlikte, makroekonomik istikrarın sağlanması ve yapısal reformların gerçekleştirilmesi yoluyla sağlanan iyileşme sürecinin sonuna gelinmiştir.

2002-2006 dönemindeki başarılı performansa karşılık 2007 yılında da temel göstergelerdeki iyileşme sürecinin sonuna gelinmiş ve hatta yer yer kötüleşmeler görülmüştür. Büyüme hızı yavaşlamış, enflasyon hedeflenenin iki katına ulaşmış, YTL değer kazanmaya devam etmiş, cari işlemler açığındaki yükselme durdurulamamış, 2002-2006 döneminde hızla iyileşen mali disiplinde yeniden bozulma görülmüş, faiz oranları büyümeyi destekleyecek seviyelerin çok üzerinde seyretmiş, işsizlik oranı yüksekliğini korumuş ve verimlilik artış hızı yavaşlamıştır. Makroekonomik göstergelerdeki bu kötüleşmenin yanısıra, uluslararası piyasalardaki koşullar da değişmiş ve 2008'de gelişmekte olan ekonomilerin yüksek performans göstermesine elverişli olmaktan çıkmıştır.

2007 yılı, kriz sonrasında sağlanan istikrar ortamının getirdiği yüksek büyüme sürecinin son yılı olmuştur.

2007 yılında başta büyüme hızı ve kamu maliyesi olmak üzere, birçok temel göstergede duraklama ya da bozulma görülmüştür.

2007 yılında ekonomi, giderek bir yavaşlama eğilimine girmiştir. Birinci çeyrekte % 6.8 olan GSMH büyüme hızı, ikinci çeyrekte %4.1'e, üçüncü çeyrekte ise, %2'ye gerilemiştir. 2007 yılı için büyüme hızının öngörülmüş olan %5'in epey altında kalacağı tahmin edilmektedir. Düşük büyüme performansının esas sebebi tarım üretimindeki gerileme olsa da, 2002-2006 döneminde büyümeyi sürükleyen sanayi üretiminde de ivmenin giderek düştüğü görülmektedir.

Sanayinin alt sektörlerine bakıldığında, son dönemde teknoloji içeriği yüksek ürünler lehine değişen dinamiklerin de devamında sıkıntılarla karşılaşmakta olduğu görülmektedir. Makine ve teçhizat, radyo-tv cihazları, kimya, taşıt araçları gibi sektörler, ekonomik yapıdaki değişimin belirleyicileri olmuştur. Bu sektörlerde üretim, istihdam, verimlilik ve ihracattaki hızlı artışın sürdürülmesinde sıkıntılarla karşılaşıldığı görülmektedir.

Büyüme dinamiklerindeki bozulmaya işaret eden faktörlerden birisi de özel sektör ve kamu sektörünün göreceli katkılarıdır. 2002-2006 döneminde büyüme esas olarak özel sektör tüketim ve yatırım harcamaları tarafından şekillenmişti. 2007'nin ilk üç çeyreğinde, özel sektör tüketim harcamaları sadece %1.8 artarken, iç talebin en önemli göstergesi kabul edilen dayanıklı tüketim talebi ise %2.1 gerilemiştir. 2002-2006 döneminde yıllık ortalama %30 artış gösteren özel sektör makine teçhizat yatırımları artışı 2007'nin ilk üç çeyreğinde % 1.9'a gerilemiştir. Yatırımlardaki bu yavaşlama gelecek dönemlerde istihdam yaratılmasını ve verimlilik artışlarını da sınırlayacaktır.

Dünya ekonomisinde büyümenin belirleyicileri yavaşlamaya işaret etmektedir. Uzun dönemde dünya ekonomisinin içinde bulunduğu son hızlı büyüme döneminin de artık sonuna gelinmiştir. ABD ekonomisinde son verilerin işaret ettiği resesyon olasılığı bir yana, Avrupa ve Japonya'nın da aralarında olduğu bir çok gelişmiş ülke ekonomisinin 2008 yılında yavaşlaması beklenmektedir.

**Büyüme hızı
üçüncü çeyrekte
önemli miktarda
yavaşlamıştır.**

**2007 ortalarında
uluslararası piya-
salarda başlayan
sorunlar, 2008
yılı içinde dünya
ekonomisinde
yavaşlamaya yol
açacaktır.**

Dünya ekonomisindeki bu yavaşlamanın gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme ile kısmen dengelenmesi beklenmektedir. Dünya ekonomisindeki büyümenin yarısından fazlası gelişmekte olan ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya ve diğer petrol ve doğal gaz üreticisi ülkelerdeki yüksek büyüme süreci devam etmektedir. Bu ülkeler, güçlü yüksek ekonomik performanslarını koruyabilmek konusunda Türkiye'ye oranla daha başarılıdır.

Uluslararası finans piyasalarında, ABD kaynaklı yüksek riskli konut kredileriyle başlayan ve giderek derinleşme eğilimi gösteren sorunlar, 2008'in ilk yarısında da ağırlığını artırmaya devam edecektir. Bu gelişmeler sonucunda, uluslararası finansal piyasalarda fonların gelişmiş ülke pazarlarına dönmesi, uzun dönemdir süregelen likidite bolluğunun sonuna gelinmesi ihtimal dahilindedir. Bu koşulların gerçekleşmesi durumunda, Türkiye'nin cari açığını finansman imkanları zorlaşacaktır. Dış tasarruflar üzerine gelecek bu kısıt, yüksek büyüme süreci açısından da önemli sonuçlar doğuracaktır.

2002-2006 döneminde gelişmekte olan ülkelere giren sermaye miktarı 1,8 trilyon dolar olmuştur. Küresel likiditenin artması, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerine önemli bir destek sağlamıştır. Türkiye'nin yakaladığı yüksek büyüme-düşük enflasyon başarısında, söz konusu sermaye girişlerinin büyük bir katkısı olmuştur. Yurtiçi tasarrufların yetersizliği karşısında, uluslararası sermaye akımları, yüksek büyüme sürecinin finanse edilebilmesine imkan sağlamıştır. Küresel ekonomideki bu gelişmeler, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde büyümesini finanse etmekte zorluklarla karşılaşabileceğine işaret etmektedir.

Son yıllardaki uluslararası likidite bolluğunun azalması, Türkiye ekonomisindeki kırılganlıkları daha da artıracaktır.

Türkiye’de büyümenin bileşenlerine bakıldığında, tarihsel olarak hiçbir dönem için net bir stratejinin uygulanmakta olduğundan söz edilemez. Son genişleme döneminde, makroekonomik istikrarın sağlanmasının yol açtığı Toplam Faktör Verimliliği’ndeki (TFV) artışın büyümeye önemli katkısı olduğu hesaplanmaktadır. 2005’de %75, 2006’da %57 olarak hesaplanan TFV artışının 2007 yılında %22’ye gerilediği tahmin edilmektedir. TFV artışının sürdürülmesinin zorluklarla karşılaşacağı düşünülmektedir. 2003 yılından beri ertelenmiş olan reformlar, verimlilik kaynaklı büyümenin sınırlarına gelinmesine yol açmıştır. İşgücü piyasasındaki katılıkların devam etmesi ve istihdam üzerindeki yükler, beşeri sermaye birikimine dayalı bir büyüme sürecini olanaklı kılmamaktadır. Diğer yandan, yurtdışı tasarrufların yetersizliği, mali piyasaların daha da derinleştirilmesi ihtiyacı ve reel faiz oranlarının hala yüksek olması, fiziki sermaye birikimini kısıtlayan faktörlerdir. Nitekim, özel sektör makine teçhizat yatırımları artışı 2007’nin ilk üç çeyreğinde % 1.9’a gerilemiştir. Bu değerlendirmeler, 2007 boyunca görülen büyümedeki yavaşlama eğiliminin geçici olmadığını düşündürmektedir. Kaldı ki, DPT tarafından yapılan orta vadeli (2008-2010) planda da 2008-2010 döneminde ortalama büyüme hızı %5.6 olarak öngörülmekte; bu artışın %22’sinin istihdam artışından kaynaklanacağı, TFV ve sermaye stoku artışının da %39 ile eşit katkı yapacağı hesaplanmaktadır.

Büyümedeki yavaşlama eğilimini 2008 yılında tersine çevirecek bir dinamik bulunmamaktadır.

Enflasyon oranı 2002 yılı başlarındaki %73 seviyesinden, 2006 yılı itibariyle %9.7 seviyesine çekilmiştir. Enflasyon seviyesindeki esas hızlı düşüş 2002-2004 yıllarında yaşanmıştır. Bu dönem sonrasında enflasyon oranının daha fazla aşağı çekilmesinde zorluklar yaşanmaya başlandığı görülmektedir. 2004 yılı sonunda %9.4 seviyesine gerileyen enflasyon oranı, takip eden yıllarda %7 ile %12 arasında dalgalanmış ve 2006 yılı ile başlanan enflasyon hedeflemesi uygulamasında hedeflenen %5 oranı yaklaşık 4.7 puan aşılmıştır. 2007 yılında da %4 hedeflenmesine karşılık, enflasyon oranı %8.4 olmuştur. Yavaşlayan büyüme karşısında izlenecek ekonomik politikalar sonucunda enflasyonla mücadelenin daha da zorlaşması

2007 yılında enflasyon hedefin iki katı olmuştur.

gündeme gelebilecek ve 2008 yılında da enflasyon hedefinin, üst bant sınırını zorlayabilecek ölçüde aşılması sürpriz olmayacaktır.

2001 sonrasındaki ekonomik performansı en çok etkileyen faktörlerin başında kamu maliyesinde sağlanan disiplin gelmektedir. GSYİH'ya oran olarak 2006 yılında %0.5'e gerilemiş olan bütçe açığı oranının 2007 yılında yeniden %2.3 seviyesine yükselmiş olduğu hesaplanmaktadır.

2007 yılına kadar hızla iyileşen kamu maliyesi, seçim yılı olan 2007'de bozulma göstermiştir.

2006 ortalarında kurlarda görülen artış ve iç talebin yavaşlaması, 2007 ortalarına kadar dış ticaret ve cari işlemler açığını sınırlamıştır. Ancak 2007 Temmuz ayından itibaren dış ticaret açığının ve ona bağlı olarak cari işlemler açığının yeniden yükselmeye başladığı görülmektedir. 12 aylık kümülatif olarak 2006'nın sonunda 32.8 milyar dolar olan cari işlemler açığı 2007 yılının Kasım ayında 35.7 milyar dolara ulaşmıştır.

Açığın finansmanı uzun vadeli sermaye girişleriyle ve ağırlıklı olarak borçlanma dışı kaynaklarla sağlanmaktadır. Konuya biraz daha ayrıntıda bakıldığında, gerek cari açığın oluşumunun gerekse finansmanının giderek daha riskli hale geldiği görülmektedir.

Yavaşlayan iç talebe rağmen, ödemeler dengesindeki riskler artmaktadır.

Dış ticaretin bileşimine bakıldığında, 2007 yılında ihracatın %26 artmasına karşılık, bu artışın büyük ölçüde fiyat etkisinden kaynaklanmış olduğu, miktar cinsinden ihracat artışının %12.8'de kaldığı görülmektedir. 2008 yılında global talebin yavaşlaması, dış ticaret açığını hem miktar hem de değer olarak olumsuz etkileyebilecektir. Global talebin azalması, ihracat miktarını kısıtlarken, uluslararası mal piyasalarındaki fiyatlama davranışlarının değişmesi de, aynı miktarda ihracat karşılığında ihracat gelirinin azalmasına neden olabilecektir. Bu koşullar altında, yurtiçi talebin azalmasına rağmen, dış ticaret açığındaki bozulmanın devam etmesi muhtemeldir.

Cari işlemler açığının finansmanında, borçlanma dışı kaynaklar ağırlığını korumakla beraber azalmaktadır. Doğrudan yatırımlar, 25 milyar dolarlık seviyeden 16 milyar dolara gerilemiştir. 2008 yılında tüm dünyada doğrudan yatırımların çok güçlü olması beklenmemektedir. Diğer yandan, 12 aylık portföy girişlerinin de Kasım ayında negatife geçmiş olduğu görülmektedir. Portföy yatırımları, tarihsel olarak sadece kriz dönemlerinde çıkış göstermektedir. Portföy çıkışlarıyla beraber dış borçlanma gereğine bakıldığında, özel sektör finansmanının yeterli olmadığı ve Eylül, Ekim ve Kasım aylarında rezervlerin azaldığı dikkati çekmektedir.

Gerek dış ticaret gelişmeleri, gerekse ödemeler dengesinin finansman koşulları, 2008 yılında çok daha dikkatli davranılmasını gerektirmektedir.

2007 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi'nde, 2007'nin ikinci yarısından itibaren yeniden düşük enflasyon – yüksek büyüme sürecine geri dönülmesinin imkân dâhilinde olduğunu vurgulamıştık. Bu sürece dönülmesinin, ekonomideki ana amaçlardan sapılması ve makro disiplinin devam etmesi ve yapısal reform sürecine yeniden hız verilmesiyle mümkün olacağını vurgulamıştık. 2007 yılında, makro disiplin bozulmuş, yapısal reform süreci durmuş ve düşük enflasyon – yüksek büyüme sürecine geri dönülmesi imkânı kullanılamamıştır.

2008 yılı, ekonomik göstergelerin şekillenmesinde uluslararası koşulların öneminin belirleyici olduğu bir yıl olacaktır. Mevcut eğilimlere göre, 2008 yılında özel tüketim ve özel yatırım harcamalarının 2002-2006 döneminde olduğu gibi çok güçlü olmayacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan, 2008 yılında dünya ekonomisinin de yavaşlama sürecine girmesi, dış talep koşullarının da çok güçlü olmayacağını düşündürmektedir. Bu koşullar altında 2008 yılında ekonomik büyümenin %5 hedefi civarında gerçekleşmesi, enflasyon da ise hedefin aşılması beklenmektedir. Uluslararası

Düşük enflasyon – yüksek büyüme sürecine geri dönüş şansını kullanılamamıştır.

Uluslararası likidite koşullarında ani bir değişme olmadığı varsayımı altında, 2008 yılında Türkiye ekonomisinde ancak vasat bir performans beklenebilir.

likidite koşullarının iyice kötüleşmesi, petrol fiyatlarının daha da artması, doların, Euro karşısında değer kazanmaya başlaması gibi ihtimaller, net dış talebi daha da olumsuz etkileyebilecektir. Ancak iç talebin de güçlü olmaması sonucunda, cari işlemler açığının GSMH'ya oranının sabit kalması beklenmektedir.

Geçen seneki raporumuzda, 2007 yılında enflasyon hedefinden sapılacağını buna karşılık faiz oranlarında indirim sürecine girileceği öngörüsünde bulunmuştuk. 2008 yılında da enflasyon hedefinin üzerinde kalınacağı anlaşılmaktadır. Enflasyonla mücadelede sıkı para ve maliye politikalarının izlenmesi konusunda yoğun tartışmalar yaşanması muhtemeldir. Yavaşlayan büyüme karşısında, Merkez Bankası'nın 2007 sonbaharından bu yana izlemekte olduğu faiz indirimi politikasına bir süre daha devam edilmesi beklenmektedir. İç talep baskısının güçlü olmayacağı ve kurlarda olağandışı bir hareketlilik yaşanmayacağı varsayımları altında, enflasyon oranının düşmeye devam edeceği, ancak bu düşüşün beklenen hızla olmayacağı düşünülmektedir. , Faiz oranlarındaki indirim sürecinin de yılın ilk aylarından sonra yavaşlaması ve sene sonunda enflasyon oranının %6 olan üst bant civarında oluşması beklenmektedir.

2008 yılında da, enflasyon hedefinin tutturulmasının çok güç olacağı tahmin edilmektedir.

Bugün Türkiye ekonomisi, yavaşlayan büyüme, zorlaşan enflasyonla mücadele, uluslararası piyasalardaki ağırlaşan koşullar, YTL'nin değer kazanmaya devam etmesi, yüksek cari işlemler açığı, 2007 yılında yeniden bozulma eğilimi gösteren mali disiplin, faiz oranlarının yüksekliği, yeteri kadar istihdam yaratılamaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların bir bölümü için ekonomideki temel büyüklüklerin yeni denge seviyelerine getirilmesi gerekirken, daha yapısal nitelik arz eden sorunların çözümlenebilmesi için, değişen yapının ihtiyaçlarına göre ekonomik programda gerekli düzenlenmeler yapılmalıdır.

Türkiye ekonomisi, konjonktürel sorunların yanı sıra, yapısal sorunlarla da karşı karşıyadır.

Ekonomideki temel büyüklüklerin yeni denge seviyelerine getirilmesi ve bu dengeleri üreten ekonomik yapıda bir değişim sağ-

lanmadıkça, makroekonomik istikrar yoluyla sağlanabilecek başarıların doğal sınırına ulaşılmıştır. Bu nedenle, uzunca bir süredir vurguladığımız gibi, konjonktürel ve yapısal sorunların çözümlenebilmesi için, ekonomi politikasında düzenlemeye gidilmelidir.

Türkiye ekonomisinde iç talebe bağlı yüksek büyüme modelinin sürdürülebilirliği konusundaki endişelerimizin 2008 yılında gerçekleştiği, buna karşılık bu gidişatı tersine çevirecek herhangi bir adımın atılmadığı görülmüştür. Bu nedenle, geçen seneki raporumuzda yer alan şu değerlendirmenin bugün de hala geçerli olduğunu düşünüyoruz: ‘Sermaye, ürün ve hizmet piyasalarında küreselleşmenin ulusal ekonomiler arasındaki etkileşimi bu denli yoğunlaştırmış olduğu bir dünyada, ekonomi politikalarının bu eğilimleri dikkate alarak belirlenmesi gerekmektedir. Yüksek büyüme hızlarının sürdürülmesi açısından, küresel ekonomi koşullarında, ağırlıklı olarak iç talebe bağlı bir büyüme sürecinin belli kısıtları olacağı açıktır. Bu nedenle Türkiye, dış talepten ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla pay almasına olanak sağlayacak bir ekonomik yapıya kavuşmalıdır. Bu ise, yoğun bir yapısal reform süreci ile mümkündür.’

Dünyada son büyüme döneminin sonuna gelinmekte olması, azalan uluslararası likidite imkanları ve uygulamakta olduğumuz ekonomik programda günümüzün koşullarının gerektirdiği değişiklikler, büyüme politikalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan, 2001 yılındaki yapı veri alınarak hazırlanmış olan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” başarılı olmuş ve bu nedenle, ekonomik yapıyı dönüştürmüştür. Artık bu yeni yapının ihtiyaçlarını veri alan yeni bir programa ihtiyaç vardır. Bu programın ana amacı, ekonomiyi yeniden düşen enflasyon-hızlanan büyüme patikasına sokmak olmalıdır.

Türkiye ekonomisinde, konjonktürel olanların ötesine geçen ve yapısal karakter gösteren sorunların mevcudiyeti, öncelikle, bu sorunların doğru tespit edilmesi ve uygulanmakta olan ekonomik

Türkiye ekonomisi için dış talebe ağırlık veren bir büyüme modeline ihtiyaç vardır.

Zorlu geçecek olan 2008 yılında, ekonomide yeni bir vizyon ortaya konulmalıdır.

programın bu tespitler ışığında, gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Öncelikli olarak, istikrarı sağlamış olmanın yarattığı büyüme döneminin ardından, sosyal paydaşların katılımı ile yeni dönemin büyüme dinamiklerinin ne olacağına ilişkin bir vizyonun oluşturulması gerekmektedir. Böyle bir vizyonun oluşturulması ve paydaşlar tarafından sahiplenilmesinin ardından, ekonomik programda, benimsenen vizyona ulaşılmasını mümkün kılacak değişiklikler yapılmalıdır. Bu değişikliklerin ardından, 2003'ün ikinci yarısından itibaren yavaşlamış olan yapısal reform sürecine yeniden hız verilmelidir.

Uluslararası piyasalardaki muhtemel gelişmeler de dikkate alındığında, zorlu geçecek olan 2008 yılında, beklenti yönetimi doğru yapılmalıdır.

Beklenti yönetimi doğru yapılmalıdır.

Çeşitli toplum kesimlerinin tüm uyarılarına rağmen, 2007 yılı kayıp bir yıl olmuştur. 2008 yılının da kayıp bir yıl olmaması için, artık kendi kendini tekrar etme noktasına gelen eylem planları hayata geçirilmeye başlanmalıdır. Yurtiçindeki ve yurtdışındaki ekonomik aktörlerin, Türkiye'ye duydukları güveni canlı tutmanın yegane yolu, ekonomide yeni bir vizyonu ortaya koymak ve bu vizyona uygun yeni bir reform hamlesi başlatmaktır. Bu nedenle, öncelikle uzun bir süredir ertelenen ekonomik önlemlere yeni bir ivme verilmelidir.

Yeni vizyon çerçevesinde yeni bir reform hamlesi başlatılmalıdır.

B Ö L Ü M

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

Giriş

2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren kesintisiz bir büyüme dönemine giren Türkiye ekonomisi, 2002-2006 döneminde yıllık ortalama %7.3 oranında büyümüştür. Makroekonomik göstergelerde önemli iyileşme sağlanan bu dönemde, yakalanan ortalama büyüme hızı Türkiye ekonomisinin uzun dönemli ortalama büyüme hızının üzerinde olmuştur. 2006 yılına gelindiğinde, yılın ilk yarısında büyüme trendinin önceki yıllara benzer şekilde devam ettiği görülmüştür. Ancak bu trend, 2006 yılının ikinci yarısı itibariyle, küresel finans piyasalarda başlayan “likidite daralması”nın etkisiyle değişmiştir. Bu dönem sonrasında daralma eğilimine giren yurtiçi talep nedeniyle, büyüme hızında bir yavaşlama gözlenmeye başlanmış ve 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle büyüme oranı %3.8’e gerilemiştir.

2006 yılının ikinci yarısından itibaren reel GSYİH büyümesi yavaşlamaya başlamıştır.

2006 yılı Mayıs-Haziran döneminde gelişmiş ülkelerde, enflasyon ve yurtiçi talepteki canlanma endişeleriyle gündeme gelen faiz artışları, uluslararası küresel likidite koşullarının daralacağı yönündeki beklentilerin artmasına neden olmuş ve gelişmekte olan ülkelerden yıl ortasında önemli ölçüde sermaye çıkışları yaşanmıştır. Aynı dönem, Türkiye’de yeni Merkez Bankası (TCMB) Başkanının atama sürecinin kötü yönetimiyle birleşince, diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla Türkiye’yi daha şiddetli etkilemiştir. Türkiye’den de geçici olarak sermaye çıkışına neden olan bu finansal dalgalanma sonucunda, kur ve faiz gibi finansal piyasa göstergelerinde ciddi volatilitate artışı yaşanmış ve belirsizlik ortamı oluşmuştur. Söz konusu dalgalanmanın finansal piyasalarda yarattığı volatilitateye bağlı belirsizlik ve artan volatilitenin olumsuz etkilerini sınırlandırmak üzere para politikasında gidilen sıkılaştırma 2006 yılı ikinci yarısından itibaren yurtiçi talep artışında da bir yavaşlamaya neden olmuştur. 2006 yılının ilk altı aylık döneminde sırasıyla %9.5 ve %21,8 olan özel tüketim ve yatırım harcamalarındaki artış, yılın ikinci yarısında %1.3 ve %10.5’e gerilemiştir. Bu durum, 2006 yılının ilk yarısında %7.5 olan büyüme oranının, yılın ikinci yarısında yavaşlayarak %5’e gerilemesinde etkili olmuştur.

Bu yavaşlamada, küresel likidite koşullarındaki daralma belirleyici olmuştur.

2006 yılının ikinci yarısında yaşanan bu olumsuz gelişmeye rağmen, aynı yılın ilk yarısında kaydedilen güçlü büyüme performansı, yıl sonunda %6.1'lik GSYİH büyümesine el vermiştir. Ancak, Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerini de içeren yoğun siyasi gündem ve para politikasında bir önceki yıl gidilen sıkılaştırmanın gecikmeli etkileri nedeniyle, yurtiçi talepteki daralma 2007 yılında da devam etmiştir. Söz konusu dönemde, 2002 yılından itibaren büyümenin en önemli sürükleyicilerinden biri olan özel kesim harcamalarının büyüme katkısı ciddi şekilde azalmıştır. Ancak, bu dönem boyunca, ihracatta görülen artış ve ithalatın belirgin şekilde hız kesmesi, net ihracat artışı yoluyla büyüme önemli bir destek vermiştir. Böylece, 2007 yılının üçüncü çeyreğine kadar geçen dönemde, yurtiçi talepteki daralmanın büyüme üzerindeki olumsuz etkileri sınırlı kalmış ve yurtiçi talepteki zayıflamayı kısmi olarak telafi eden yurtdışı talep sayesinde sanayi üretimi çok olumsuz etkilenmemiştir.

**2007 yılında
yurtiçi talep
zayıf seyretmiş;
büyüme destek
net ihracat
artışlarından
gelmiştir.**

Özel kesim yatırım ve tüketim harcamalarının yavaşladığı 2006 yılından itibaren, net ihracat artışları yanında büyümeyi destekleyen kalemlerden biri de kamu harcamalarındaki artış olmuştur. 2002-2005 döneminde yıllık ortalama %1.5 artan kamu tüketim harcamaları, 2007'nin seçim yılı olmasının da etkisiyle, 2006 yılında %9.6, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde ise %7.4 artış göstermiştir. Kamunun cari harcamalarındaki artış, 2007 yılında, bütçe dengesi ve faiz dışı fazla gibi ülke riskinin belirlenmesinde etkili olan ve uzun dönemli ekonomik istikrarın başlıca araçlarına ait göstergelerde bozulma yaşanmasına neden olmuştur. 2006 yılında, milli gelire oranla %1'in altında kalan bütçe açığı ve %6'ya yakın IMF tanımlı faiz dışı fazlanın, 2007 yılında sırasıyla %2.5 ve %4.5 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Maliye politikasında görülen bu genişleme, enflasyon oranının aşağı çekilmesi, borç stokunun azaltılması ve faiz oranlarında düşüş sağlanması gibi birçok alandaki mücadelenin 2007 yılında askıya alındığı izlenimini yaratmıştır.

**2007 yılında
kamu harcamaları
hızlanmış, bu
durum kamu
mali dengesinin
bozulmasına
neden olmuştur.**

2006 yılında kişi başı gelir 5,520 dolar iken 2007 yılında, YTL'nin dolar karşısında değer kazanmasının etkisiyle birlikte, kişi başı gelir seviyesinin 6,625 dolara ulaşması beklenmektedir. 2007 yılında satın alma gücü paritesi ile hesaplanan kişi başı gelir seviyesindeki artış ise %5.8 ile sınırlı kalmış ve 2006 yılındaki 8.580 dolar seviyesinden 9.070 dolar seviyesine çıkmıştır.

2007 yılında dolar cinsinden kişi başı gelirin bir önceki yıla oranla %20 artarak 6,625 dolara ulaşması beklenmektedir.

1.1 Harcamalar Yönünden Milli Gelir

Türkiye ekonomisi 2007 yılının ilk üç çeyreğinde %3.8 büyümüşür. Üçüncü çeyrekte büyüme beklentilerin çok altında gerçekleşerek %1.5 ile sınırlı kalmıştır. Böylece sene sonunda büyümenin %5 oranının altında kalma ihtimali artmıştır. 2007 yılı sonunda %5 seviyesinde bir büyüme oranı yakalamak için ekonominin yılın son çeyreğinde %7 veya üzeri bir büyüme performansı sergilemesi gerekmektedir. Ancak, üçüncü çeyreği takiben büyüme rakamlarında bir toparlanma sürecinin başlaması beklense de yılın son çeyreğinde %7 veya üzerinde bir oranının gelmesi çok düşük bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.

2007 yılının ilk üç çeyreğinde ekonomik büyüme %3.8 ile sınırlı kalmıştır.

2007 yılının üçüncü çeyreğine ait %1.5'lik büyüme oranı, 2002 yılından beri kaydedilen en düşük büyüme oranıdır. Yıl sonunda beklenen %4.5 civarındaki büyüme oranı da son beş yıllık ortalama büyüme oranı olan %7.3'ün oldukça altında gerçekleşecektir. Böylece, son 6 yıldır her zaman hükümetin koyduğu %5'lik hedefin üzerinde gerçekleşen büyümenin, 2007 yılında ilk kez %5'in altında kalacağı tahmin edilmektedir.

2007 yılında büyüme rakamının sınırlı artış göstermesinde daralan yurtiçi talep etkili olmuştur. 2006 yılının ikinci yarısı itibariyle hissedilen iç talepteki yavaşlamanın 2007 yılının ilk üç çeyreğinde de devam ettiği görülmektedir. 2002-2006 döneminde yıllık ortalama %9.4 artan özel sektör yatırım ve tüketim harcamaları, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde yavaşlayarak %2.4 artış göstermiştir.

İlk üç çeyrekte büyümeye en büyük katkı ihracat tarafından yapılmıştır. Aynı dönemin başında ithalatın belirgin şekilde yavaşlaması da büyümeyi olumlu etkilemiştir. Ancak, yılın ilk çeyreğinden itibaren ihracatın büyümeye yaptığı olumlu katkı azalırken, ithalatın yaptığı negatif katkı giderek artmıştır. 2007 yılının ilk çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre %14.7 artış gösteren ihracatın, üçüncü çeyrek itibarıyla %7.5 büyüdüğü görülmektedir. İlk çeyrekte sadece %4.8 artan ithalat ise bu çeyrek sonrasında hızlanmış ve üçüncü çeyrekte %16.8 büyümüştür.

GSYİH (yıllık % değişim)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007	2007	2007	2007
						I	II	III	İlk 3 Çeyrek	"Katkılar 3. Çeyrek"
Özel Tüketim	2.1	6.6	10.1	8.8	5.2	2.1	-0.7	3.6	1.8	2.2
Gıda, içki	1.1	4.1	2.8	8.2	3.1	3.7	3.6	1.5	2.7	0.4
Dayanıklı tüketim malları	2.1	24.0	29.7	15.0	2.9	-1.1	-9.7	5.1	-2.1	0.6
Yarı day.ve dayanıksız tük. mal.	3.0	2.1	18.8	12.9	15.8	1.0	-3.6	9.1	2.2	0.9
Kamu Tüketimi	5.4	-2.4	0.5	2.4	9.6	8.8	7.4	6.4	7.4	0.4
Maaş, ücret	0.7	0.8	1.2	0.8	2.0	0.9	1.4	1.2	1.2	0.0
Diğer cari	10.8	-5.9	-0.2	4.3	18.0	23.1	13.8	11.6	14.9	0.3
Özel Yatırım Harcamaları	-5.3	20.3	45.5	23.6	17.4	2.4	6.5	4.5	4.6	1.0
Makine teçhizat	4.4	46.1	60.3	21.4	13.9	-2.7	4.6	3.7	1.9	0.5
Bina inşaatı	-14.9	-11.4	15.3	29.9	26.4	18.0	11.9	5.9	10.9	0.5
Kamu Yatırım Harcamaları	8.8	-11.5	-4.7	25.9	-0.2	9.1	33.7	11.5	18.5	0.5
İhracat	11.1	16.0	12.5	8.5	8.5	14.7	12.3	7.5	11.2	3.2
İthalat (-)	15.8	27.1	24.7	11.5	7.1	4.8	9.2	16.8	10.1	-6.3
Net İhracat (İhracat-İthalat)	-4.7	-11.1	-12.2	-3.0	1.4	9.9	3.2	-9.2	0.5	-3.1
GSYİH	7.9	5.8	8.9	7.4	6.1	6.8	4.1	1.5	3.8	1.5

Kaynak: TÜİK

Kriz sonrası dönemde kişi başına gelirin artması ve yılda ortalama 500 binin üzerinde istihdam yaratılması, özel tüketim harcamalarının canlanmasına olanak sağlarken, faiz oranlarındaki gerileme ve finansal piyasaların tüketiciye dönük kaynaklarını artırması özellikle dayanıklı tüketim malı talebinin yükselmesine olanak sağlamıştır. Ancak, toplam yurtiçi hasılanın yaklaşık %65'ini oluşturan özel kesim tüketimi, 2006 yılının ikinci yarısından itibaren gerek küresel finansman koşulları gerekse siyasi alanda artan belirsizlikler ve bu belirsizliklere paralel olarak seviye ve volatilitesi artan faiz ve kur oranları nedeniyle olumsuz etkilenmeye başlamıştır.

Dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim mallarına olan talep 2007 yılının ilk yarısında belirgin şekilde azalmıştır.

Bu durum, özellikle 2007 yılının ilk yarısında dayanıklı ve yarı dayanıklı mallara olan talepteki azalış ile kendini göstermiştir. Yılın ilk yarısında dayanıklı tüketim mallarına olan talep bir önceki yıla oranla %5.4 civarında gerilerken, yarı dayanıklı tüketim malı harcamaları %1.3 azalmıştır. Aynı dönemde gıda harcamalarında ciddi bir gerileme gözlenmemiştir. Diğer yandan, üçüncü çeyrek itibariyle durumun tersine döndüğü, dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim mallarına olan talebin artmaya başladığı ve gıda ürünlerine olan talebin yavaşladığı görülmüştür. Üçüncü çeyrekte dayanıklı tüketim malları %5.1 artmıştır. Özellikle otomotiv satışlarında belirgin bir iyileşme görülmüştür. 2007 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre %29.1 oranında azalan otomotiv satışları, yılın üçüncü çeyreğinde %13.2 oranında artmıştır. Yarı dayanıklı malların tüketimindeki artış ise %9.1'e yükselmiştir. Üçüncü çeyrekte özel tüketim harcamalarında görülen canlanmaya rağmen, söz konusu çeyrek itibariyle yıllık özel tüketim harcamalarındaki artış %1.8 ile sınırlı kalmıştır.

Son beş yıllık dönemde yıllık ortalama %20.3 artan özel yatırım harcamaları, 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yavaşlamaya başlamış ve bu yavaşlama 2007 yılında daha belirgin bir hal almıştır. 2006 yılının ilk yarısında %24.3 artarak hızlı artışını sürdüren özel kesim yatırımları, ikinci yarıda %10.5'e gerilemiştir. 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle ise yatırım harcamalarındaki artış %4.6 ile sınırlı kalmıştır. 2006 yılının ikinci yarısından itibaren keskin bir yavaşlama gösteren özel sektör makine teçhizat yatırımları, 2007 yılının ilk çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre %2.7 gerilemiş, yılın ilk üç çeyreğinde ise sadece %1.9 artış göstermiştir. Özel sektörün bina inşaatı yatırımlarında ise 2006 yılı genelinde %26.4 oranında artış devam etmiş, ancak, 2007 yılının ilk yarısında artış %14.6 ile sınırlı kalmış ve üçüncü çeyrekte daha da azalarak %5.9'a gerilemiştir.

Son beş yıllık dönemde yıllık ortalama %20'nin üzerinde artan özel yatırım harcamaları, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde %4.6 civarında sınırlı bir artış sergilemiştir.

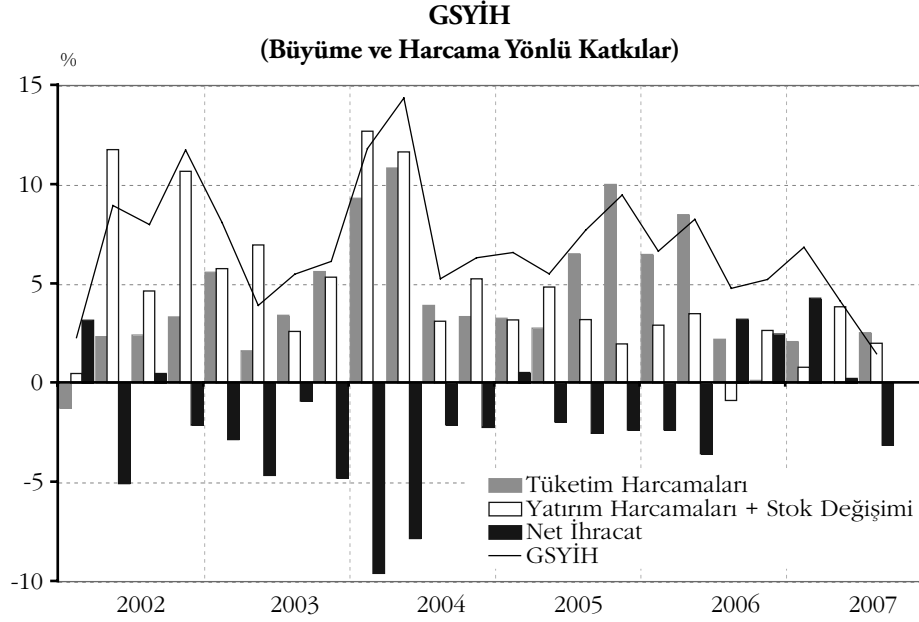
Özel sektör yatırım harcamalarında belirgin bir yavaşlamanın olduğu bu dönemde kamu yatırım harcamalarının hızlandığı gözlenmiştir. 2002-2006 döneminde yıllık ortalama %3.7 artan kamu kesimi yatırım harcamaları, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre %18.5 artmıştır. İlk üç çeyrekte kamu yatırım harcamalarındaki artışın en önemli belirleyicisi bina dışı inşaat yatırımları olmuştur. Söz konusu yatırımlar dahilinde yapılan harcamalar, bir önceki yılın aynı dönemine göre, %22.1 artış göstermiştir. Aynı dönemde dikkat çekici diğer bir artış ise kamu sektörünün makine teçhizat yatırımı artışlarında görülmüştür. Özel sektörün makine teçhizat yatırımlarının ciddi şekilde azaldığı bu dönemde, kamu kesimi makine teçhizat yatırımı harcamaları %19 artmıştır.

Kamu yatırım harcamalarında 2007 yılında belirgin bir artış olmuştur.

2006 yılı ikinci yarısı itibariyle, YTL'nin reel olarak değer kaybetmesi, kısmi verimlilik ve ihracat fiyatlarındaki artışla, ihracat artışı hızlanmaya başlamıştır. 2006 yılının ikinci yarısında %8.9 artış gösteren ihracat, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde de %11.2 oranında büyümeye devam etmiştir. Aynı dönemde yurtiçi talepte gözlenen yavaşlamanın da etkisiyle ithalatın da belirgin şekilde hız kestiği gözlenmiştir. 2006 yılının ilk yarısında %12 olan ithalat artışı, ikinci yarıda sadece %2.2 olmuş, 2007 yılının ilk çeyreğinde ise yine sınırlı bir artış sergileyerek %4.8 oranında büyümüştür. Ancak, 2007 yılının geri kalanında ithalat artışları yeniden hızlanmaya başlamış ve ilk üç çeyrekte ithalat artışı %10.1'e ulaşmıştır. Bu gelişmelere ek olarak avronun dolar karşısında değer kazanmaya başlamasıyla birlikte, dış ticaret dengesinde önceki yıllara göre önemli bir iyileşme sağlanmış ve cari işlemler açığının genişlemesi 2006 yılının ikinci yarısından 2007 yılının ilk yarısına uzanan dönemde durmuştur.

2007 yılında büyümeye en büyük katkı net ihracat artışından gelmiştir.

Yurtiçi talebin sınırlı da olsa canlanma göstermeye başlamasının da etkisiyle, yılın üçüncü çeyreğinde dış ticaret açığı ve buna paralel olarak cari işlemler açığı yeniden genişlemeye başlamıştır. Önümüzdeki dönemde talep koşullarının iyileşmeye başlamasıyla birlikte, sanayi üretiminin ara malı ithalatına olan bağımlılığı göz önüne alındığında, dış ticaret açığının hem büyüklük hem de milli gelire oran olarak artma eğilimine devam edeceği tahmin edilmektedir.

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

1.2 Yatırım-Tasarruf Dengesi

2002 yılında özel kesim tasarruflarının milli gelire oranı %24.9 iken bu oran 2006 yılı sonunda %11'e gerilemiştir. 2006 yılının ikinci yarısında artan reel faiz oranlarının 2007 yılı boyunca yüksek seyretmeye devam etmesi, belirsizlik ortamının artmasıyla birlikte özel kesim yatırımlarında yavaşlamaya yol açmıştır. Kamu sektörü tasarrufları azalırken, 2007 yılında özel sektör tasarruflarının artışı ve milli gelirin %15.4'üne yaklaştığı tahmin edilmektedir.

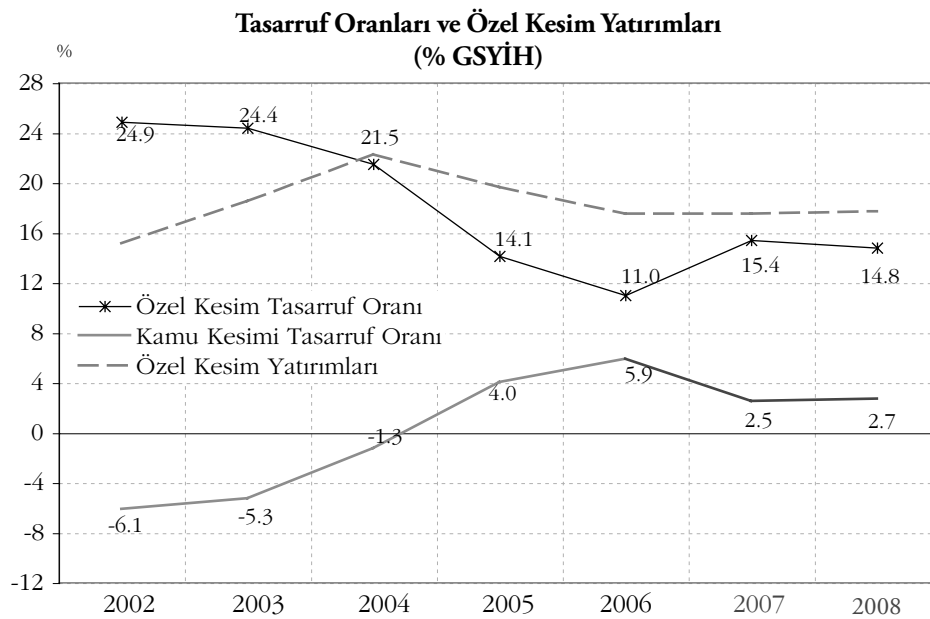
2007 yılında özel sektör tasarruflarının artışı tahmin edilmektedir.

Yatırımlarının yavaşladığı 2007 yılı göz ardı edildiğinde, 2002 yılından itibaren özel sektör tasarruf oranının %25 seviyesinden 2006 yılında %10 seviyesine azalırken, yatırımlarının %20'nin üzerinde büyümeye devam etmesi, özel kesimin kaynak ihtiyacının artmasına yol açmıştır. 2001 yılında %16.5 olan özel kesim tasarruf fazlası, 2006 yılında %9 tasarruf açığına dönüşmüştür. Bu tasarruf açığı ise dış tasarruflar ve kamu sektörü tasarruf fazlası ile karşılanmıştır.

Kamu kesimi tasarruflarında, 2002 yılından 2007 yılına uzanan sürede önemli bir artış sağlanmıştır. Bu dönem boyunca kamunun tüketim harcamalarının milli gelire oranla neredeyse sabit kalmasına rağmen bütçe açığındaki iyileşmeye bağlı olarak kamu kesimi tasarrufları artmıştır. Kamu tasarrufları 2001 yılında GSYİH'nin neredeyse %10'u civarında açık verirken bu oran 2006 yılında %6 fazlaya dönüşmüştür. Aynı dönemde kamu tüketim harcamalarının milli gelire oranı %12 civarında sabit kalmıştır. Bu sayede, 2002 yılında kamu kesimi harcanabilir gelirinin milli gelire oranı %6 iken, bu oran 2006 yılında %18.8'e ulaşmıştır.

Mali disiplinin kamu tasarrufları üzerindeki olumlu etkisi 2007 yılında sekteye uğramıştır.

2007 yılında ise, son beş yıldır sabit bir oranda seyreden kamu tüketim harcamalarının artışı görülmektedir. Bu duruma paralel olarak, kamu kesimi tasarruflarının milli gelire oranla azalarak %2.5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Kamu kesimi tasarruflarının iç borç ödemelerinin azaltılması yönünde kullanıldığı ve kamu borçlanma gereksinimindeki azalmasıyla birlikte, faiz oranlarının gerilemesi ve daha fazla borç verilebilir fonun özel kesime yönlendirilmesi mümkün olacağından, önümüzdeki dönemde daha sıkı bir maliye politikasının uygulamaya konulması önemli olacaktır.

Kaynak: DPT

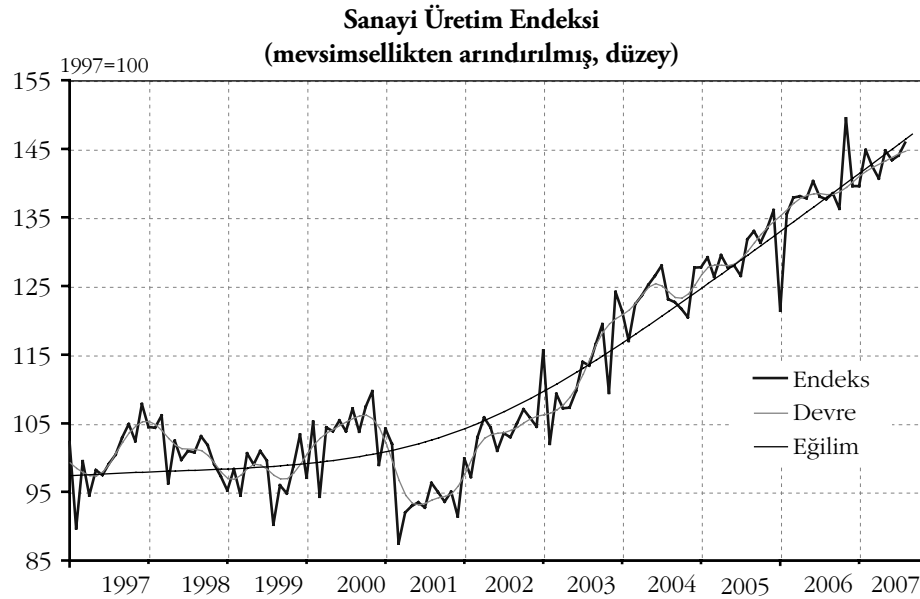
1.3 Üretim Yönünden Milli Gelir

Sanayi sektöründe 2002-2006 döneminde katma değer artışı yıllık ortalama %8.1 olmuş ve bu dönemde sektörün büyümeye yaptığı katkı yaklaşık 2.5 puan olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılının ilk çeyreğinde de, özellikle Ocak ayındaki yüksek üretim artışının etkisiyle, sanayi sektörü katma değeri %7.5 büyümüştür. Ancak, ilk çeyrek sonrasında sanayi sektörü üretiminin yavaşlamaya başladığı görülmüştür. İkinci çeyrekte %4 artan sanayi sektörü üretimi, üçüncü çeyrekte %3.7'ye gerilemiş, sektörün ilk üç çeyrek itibarıyla büyümesi ise %5 olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılının ikinci yarısından itibaren yurtiçi talebin zayıflamasına rağmen, sanayi sektöründe üretim artışlarında bir yavaşlama gözlenmemesinin en önemli nedeni, söz konusu dönemde ihracat artışının belirgin olarak hızlanmaya başlaması olmuştur. Ancak, 2007 yılının ilk çeyreğini takiben ihracat miktar artışının yavaşlamaya başlamasının, sanayi sektöründe de üretimin hız kesmesine neden olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, üçüncü çeyrekte toparlanmaya başlayan yurtiçi talebin, önümüzdeki dönemde 2007 yılının ilk yarısından daha iyi performe edeceği varsayılırsa, sanayi üretimini de olumlu etkilemesi beklenebilir.

Sanayi sektöründeki hızlı katma değer artışı yavaşlamaktadır.

Yurtiçi talebin daraldığı dönemde dış talep yoluyla destek gören sanayi üretimi, ihracatın da yavaşlamaya başlamasıyla zayıflamaya başlamıştır.

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

Genel olarak bakıldığında sanayi sektöründe üretim artışlarının 2004 yılından itibaren ivme kaybettiği görülmektedir. 2007 yılında da bu eğilimde bir değişiklik olmamıştır. İmalât sanayii alt sektörler bazında incelendiğinde, yılın ilk on ayında, tekstil ve giyim sektörlerinde 2005 ve 2006 yılında gerileyen üretimin, kur artışının getirdiği kısmi rekabet avantajı ile birlikte, 2007 yılında yeniden artışa geçtiği görülmektedir. Taşıt araçları sektöründe ise 2006 yılının ikinci yarısı itibariyle yurtiçi talebin daralmasına bağlı olarak hız kaybeden üretim, 2007 yılının ilk yarısında da zayıf seyretmiş, üçüncü çeyrek itibariyle ise yeniden hızlanmaya başlamıştır. Üçüncü çeyrekte gerçekleşen bu toparlanmaya rağmen, sektörün ilk on ay genelinde kaydettiği üretim artışı bir önceki yılın aynı dönemine göre %6.4 olmuştur. Elektrikli makine-teçhizat, metal eşya ve ana metal sanayilerinde üretim bir önceki seneyi takiben yüksek seyretmeye devam etmiş, makine-teçhizat ve gıda ürünleri üretimlerinde ise büyüme yavaşlamıştır.

Yıl genelinde ihracata dönük sektörlerin performansı daha olumlu olmuştur.

“Sanayi Üretimi (yıllık ortalama % artış)”

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Toplam Sanayi	9.5	8.7	9.8	5.3	5.8	5.2
(100.0) İmalat Sanayi Sektörü	10.9	9.3	10.4	4.7	5.5	4.4
(14.48) Kok köm., rafine petrol ür.im.	9.0	3.1	-4.7	-0.1	2.4	2.5
(10.88) Tekstil ürünleri im.	12.5	2.1	-1.5	-11.8	-1.0	2.5
(10.64) Gıda ünl. ve içecek im.	2.8	7.7	-0.5	6.0	6.0	2.9
(10.34) Kimyasal madde ürünleri im.	14.2	8.8	16.1	5.5	6.3	8.1
(8.90) Ana metal sanayi	10.0	11.9	11.6	3.4	10.7	10.9
(6.85) Metalik olmayan min.mad.im.	10.8	10.1	9.3	10.1	4.4	0.6
(6.27) Taşıt araçları ve karoseri im.	27.1	47.7	53.3	9.6	9.7	6.4
(5.76) Makina ve teçhizat im.	21.3	22.5	31.0	1.2	22.0	7.0
(5.42) Giyim eşyası im.	3.3	1.8	3.5	-12.6	-4.8	2.3
(3.41) Plastik, Kauçuk	12.3	15.7	12.7	19.8	-11.7	10.5
(3.39) Metal Eşya	0.6	3.2	9.4	31.6	18.9	14.2
(3.22) Elektrikli makina teçhizat	11.5	2.8	-4.6	16.7	20.4	25.4
(1.49) Radyo, TV haberleşme cihazları	51.1	19.5	35.0	4.8	-15.9	-30.4

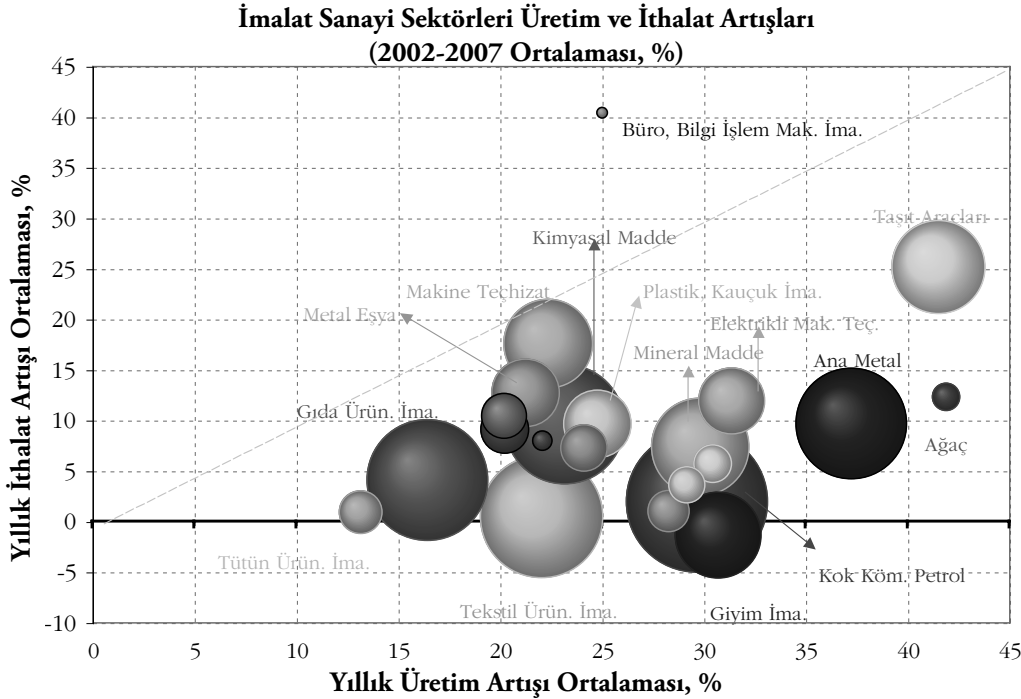
* 2007 yılı Ocak-Ekim dönemi ortalama üretiminin bir önceki yılın aynı dönemindeki üretim ortalamasına göre artışıdır

Kaynak: TÜİK

İmalat sanayii alt sektörleri, teknoloji yoğunluğu bakımından incelendiğinde, teknoloji yoğunluğu ortalamasının üzerinde olan sektörlerdeki üretimin, 2007 yılında da yüksek oranda artış gösterdiği görülmektedir. Daha uzun bir dönemde bakıldığında, yüksek oranda yada ortalamasının üzerinde teknoloji kullanan sektörlerdeki üretimin, Türkiye'nin Avrupa bölgesi ile bütünleşmeye başlamasının ardından önemli ölçüde yükseldiği görülmektedir. Taşıt araçları, elektrikli makine ve makine teçhizat sektörlerinde, verimlilik artışlarıyla beraber rekabet avantajı korunmakta ve ihracata yönelik üretim devam etmektedir. Ortanın üzerinde teknoloji kullanan sektörlerin toplam ihracat içindeki payı 1997 yılında %17 iken, bu oran 2006 yılında %31'e yükselmiştir.

Teknoloji yoğunluğu ortalamasının üzerinde olan sektörlerin performansı daha yüksek olmuştur.

Diğer yandan tekstil, giyim, gıda ve tütün gibi teknoloji yoğunluğu ortalama seviyenin altında olan sektörlerde, 2002-2007 döneminde gerek ortalama üretim artışları gerekse ihracat artışları imalat sanayi ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, neredeyse tüm sektörlerde, ithalat artışı üretim artışının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu veri, üretimin bir birim artması için gereken ithalat artışının bir birimden daha fazla olduğunu göstermektedir.

İç talep de görülen daralmaya bağlı olarak, hizmet sektörlerinde üretim, 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yavaşlamaya başlamıştır. 2006 yılının ilk yarısında, hizmet sektörlerinde toplam katma değer artışı, %6.7 iken, ikinci yarıda %4.7'ye gerilemiş ve hizmet sektörlerinin katma değeri 2006 yılı sonunda bir önceki yıla oranla yavaşlayarak %5.6 olmuştur. 2007 yılının ilk çeyreğinde bu eğilim geçici olarak tersine dönmüş ve hizmet sektörlerinin katma değer artışı %6.3'e yükselmiştir. Ancak, ikinci çeyrekte yeniden yavaşlamaya başlayan sektör büyümesi, üçüncü çeyrekte belirgin bir hal alarak %2.3'e gerilemiştir. Böylece, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde hizmet sektörlerinin büyümesi %4.2 ile sınırlı kalmıştır. İç talebin dördüncü çeyrek itibariyle toparlanacağı öngörüsüne dayanarak, sektör üretiminin önümüzdeki dönemlerde yeniden artışa geçeceği söylenebilir.

Hizmet sektörleri, iç talebin yavaşlamasından olumsuz etkilenmektedir.

GSMH (yıllık % değişim)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007	2007	2007	2007
						I	II	III	İlk 3 Çeyrek	"Katkılar 3. Çeyrek"
Tarım	6.9	-2.5	2.0	5.6	2.9	2.9	-2.1	-7.8	-5.6	-1.5
Sanayi	9.4	7.8	9.4	6.5	7.4	7.5	4.0	3.7	5.0	1.0
İnşaat	-5.6	-9.0	4.6	21.5	19.4	16.5	15.7	5.4	11.5	0.3
Ticaret	11.0	8.1	12.8	7.4	5.9	6.5	3.4	1.3	3.4	0.3
Ulaştırma ve Haberleşme	6.0	8.4	6.8	8.8	3.1	5.8	4.1	3.6	4.4	0.4
Mali Kuruluşlar	-7.1	-6.3	1.1	-0.2	2.2	8.3	6.2	7.5	7.4	0.1
Konut Sahipliği	1.8	1.4	1.8	1.5	2.2	2.4	2.4	2.4	2.4	0.1
Serbest Meslek ve Hizmetler	7.4	5.2	8.0	7.4	5.2	4.7	4.1	1.1	3.0	0.0
Sektörler Toplamı	7.5	5.1	8.2	7.3	6.0	6.8	3.9	0.6	3.3	0.5
Devlet Hizmetleri	0.7	0.8	1.2	0.8	2.0	0.9	1.4	1.2	1.2	0.0
Kar Amacı Olmayan Kuruluşlar	0.6	-1.0	0.2	-0.2	0.8	1.2	-1.1	1.2	0.4	0.0
İthalat Vergisi	24.7	22.6	26.2	12.2	9.0	9.9	8.2	14.5	10.9	0.9
GSYİH	7.9	5.8	8.9	7.4	6.1	6.8	4.1	1.5	3.8	1.5
GSMH	7.9	5.9	9.9	7.6	6.0	6.8	4.1	2.0	4.0	2.0

Kaynak: TÜİK

Yaklaşık beş yıllık bir daralma döneminin ardından, 2004 yılında toparlanmaya başlayan inşaat sektörü, 2006 yılında, üretimde %19.4'lük büyüme ile en yüksek artış gösteren sektör olmuştur. 2007 yılının ilk yarısında da güçlü büyüme trendini koruyan sektörde üçüncü çeyrek itibariyle yavaşlama gözlenmiştir. Yurtiçi talep koşullarına, diğer hizmet sektörlerine göre daha geç tepki veren sektörün, üçüncü çeyrekte sergilediği yavaşlamada yine gecikmeli olarak talep daralmasının

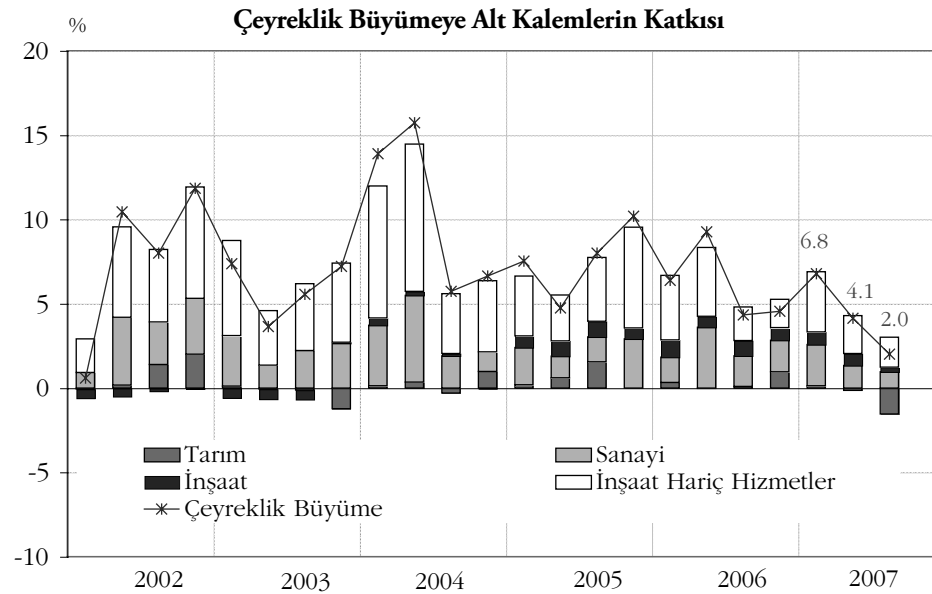
Son yıllarda çok canlı olan inşaat sektörü üretimi 2007 yılının üçüncü çeyreğinde ciddi ölçüde yavaşlamıştır.

etkili olduğu düşünülmektedir. Yurtiçi hasıla içindeki payı küçük olmasına karşın, inşaat sektörü, içerdiği alt mamullerin çeşitliliği nedeniyle sanayi sektörleriyle önemli geri bağlantılar oluşturmakta ve bu bakımdan büyümeye dolaylı olarak da katkı sağlamaktadır.

Tarım sektörünün, 2006 yılında büyümeye yaptığı katkı düşük kalmış ve sektör üretimi bir önceki yıla oranla yavaşlayarak %2.9 artış göstermiştir. 2007 yılında ise mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve buna bağlı olarak meydana gelen kuraklık tarımsal üretimdeki azalmanın daha belirgin bir hal almasına neden olmuştur. İkinci çeyrek itibariyle azalmaya başlayan üretim, sektörün toplam üretim içerisinde yüksek ağırlığının olduğu üçüncü çeyrekte %7.8 gerilemiş ve üçüncü çeyrek büyümesinin düşük gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Tarım sektöründeki katma değer artışı ağırlıklı olarak bitkisel üretimden kaynaklanmaktadır. İşletmelerin küçük ve parçalı oluşu, pazarlama sorunları ve üretici örgütlenmesinin düşüklüğü gibi yapısal sorunlar, sektördeki verimlilik ve üretim düzeyinin yükselmesini engellemektedir. Azalan üretim ve verimlilik seviyesine bağlı olarak, gıda fiyatları da olumsuz etkilenmektedir. Bu neden-

**Tarım sektörü
üretimi
gerilemektedir.**

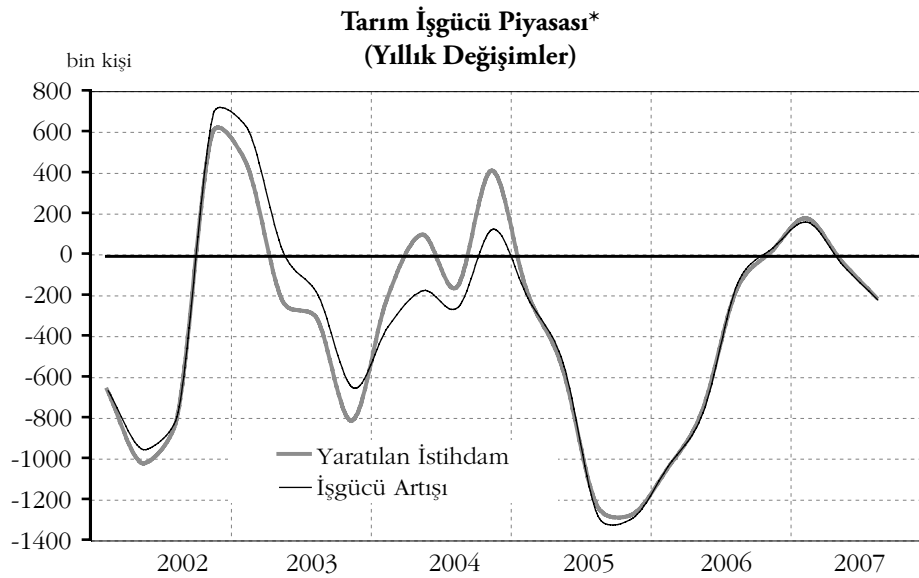
Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

le, tarım ve gıda fiyatları, dezenflasyon süreci açısından ciddi tehlike yaratan unsurlar haline gelmiştir.

1.4 İstihdam, Verimlilik ve Ücretler

Ekonominin reel olarak yıllık ortalama %7.3 oranında büyüdüğü 2002-2006 döneminde, toplam istihdam yıllık ortalama %0.7 oranında artmıştır. İstihdam düzeyindeki artışın sınırlı kalmasında en önemli etken tarım kesimi istihdamındaki daralma olmuştur. Bu dönemde, toplam istihdam yıllık ortalama %0.7 artarken, tarım dışı sektörlerde bakıldığında istihdamın yıllık ortalama %3.9 oranında artışı görülmektedir.

2002-2006 döneminde tarım istihdamından kopmalar, işsizlik oranının aşağı çekilmesini zorlaştırmıştır.

* Dört dönemlik kümülatif değişim (Bin Kişi)

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

2002-2006 döneminde, tarım sektöründe istihdam 1,370 bin kişi azalırken, sanayi, hizmetler ve inşaat alt sektöründe ise sırasıyla, 453 bin, 1,584 bin ve 309 bin kişi artış göstermiştir. Bu da son beş yıllık dönemde tarım sektöründe her yıl ortalama 274 bin kişilik istihdam azalışı olduğuna, sanayi, hizmetler ve inşaat sektörlerinde ise sırasıyla her yıl ortalama 91 bin, 317 bin ve 62 bin kişilik istihdam yaratıldığına işaret etmektedir.

2006 yılında istihdam, 2005 yılına göre net 285 bin kişi artarak 22,330 bin kişiye çıkarken, işsizlik oranı 0.4 puan azalarak %9.9'a gerilemiştir. Aynı dönemde, işgücüne katılım oranının 0.3 puan azalarak %48'e gerilemesi işsizlik oranının azalmasında etkili olmuştur.

2007 yılı Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarını kapsayan ve üçüncü çeyrek istihdam rakamı olarak kabul edilen Ağustos ayı rakamlarına bakıldığında ise toplam istihdamın, bir önceki yılın aynı dönemine göre 269 bin kişi artışı görülmektedir. Söz konusu dönemde tarım ve sanayi sektörlerinde istihdam sırasıyla 218 bin ve 35 bin kişi azalmış, hizmetler ve inşaat sektörlerinde ise sırasıyla 385 bin ve 137 bin kişi artış göstermiştir. Böylece tarım dışı sektörlerde yaratılan toplam istihdam 487 bin kişi olmuştur.

Ancak, son yayınlanan Eylül ayı istihdam rakamlarına bakıldığında, yeni iş olanaklarındaki artışın yavaşladığı ve bir önceki senenin aynı dönemine göre, tarım dışı sektörlerde yaratılan toplam istihdamın 408 bin kişiye gerilediği görülmektedir. Yine aynı ay itibarıyla yaratılan toplam istihdam ise, 233 bin kişiye inmiştir.

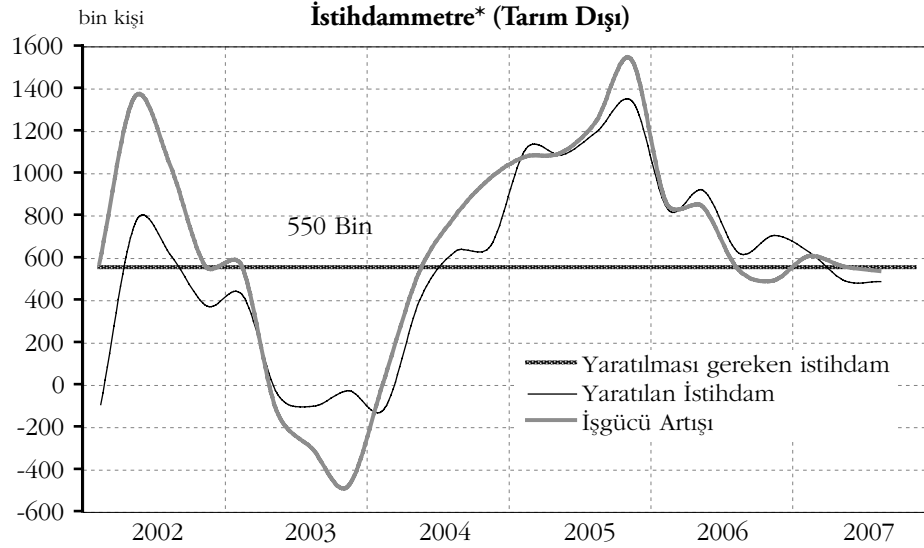
Türkiye ekonomisinde tarım dışı işsizlik oranının aşağı çekilebilmesi için söz konusu sektörlerde yılda ortalama en az 550 bin kişilik yeni istihdam yaratılması gerekliliği göz önüne alındığında, bu durum 2007 yılında tarım dışı sektörlerde işsizlik oranının gerilemesinin zor olacağına işaret etmektedir. Tarım dışı sektörlerde işgücüne katılımın hızlanması da bu durumu güçleştiren ikinci bir unsurdur.

Nitekim, 2007 yılında çeyrekler itibarıyla tarım dışı işsizlik oranları incelendiğinde, tarım dışı sektörlerde 624 bin kişilik istihdam yaratılan ilk çeyrekte, tarım dışı işsizlik oranının 2006 yılının aynı dönemine göre 0.6 puan gerilediği görülmektedir. İkinci ve üçüncü çeyreklerde ise tarım dışı sektörlerde yaratılan istihdam sırasıyla

2007 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre işsizlik oranı %9.2'ye gerilemiştir.

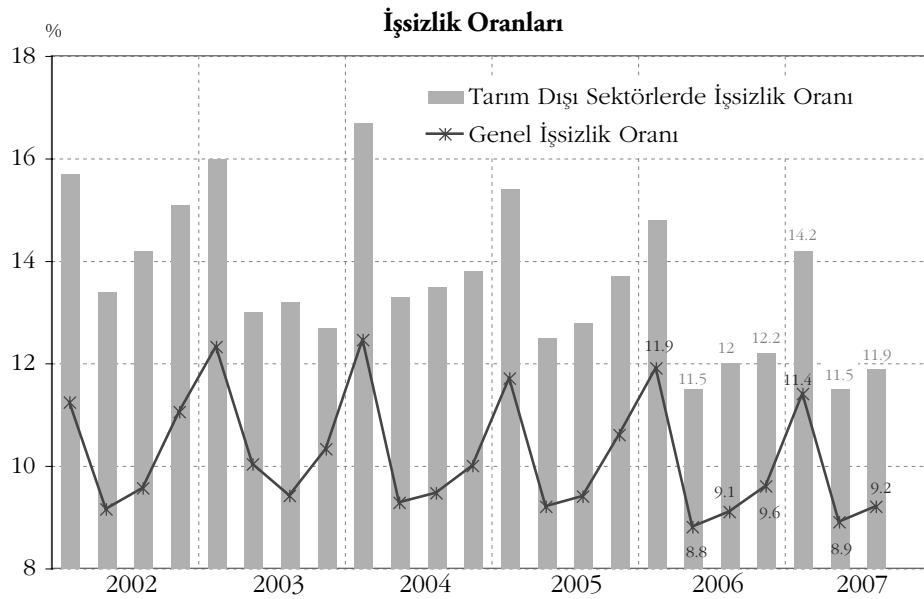
Tarım dışı işsizlik oranı düşürülememektedir.

487 bin ve 408 bin kişiyle sınırlı kaldığından söz konusu çeyreklerde tarım dışı işsizlik oranı da aynı kalmıştır.

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

Tarım dışı işsizlik oranının gerilediği ilk çeyrekte, tarım sektöründe de 170 bin kişilik istihdam yaratıldığından, genel işsizlik oranında da 0.5 puanlık bir düşüş gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranının aynı kaldığı ikinci ve üçüncü çeyreklerde ise, tarım sektöründe istihdamın azalması ve işgücüne katılımın, istihdamın üzerinde olması nedeniyle genel işsizlik oranı 0.1 puanlık artışlar göstermiştir.

Kaynak: TÜİK

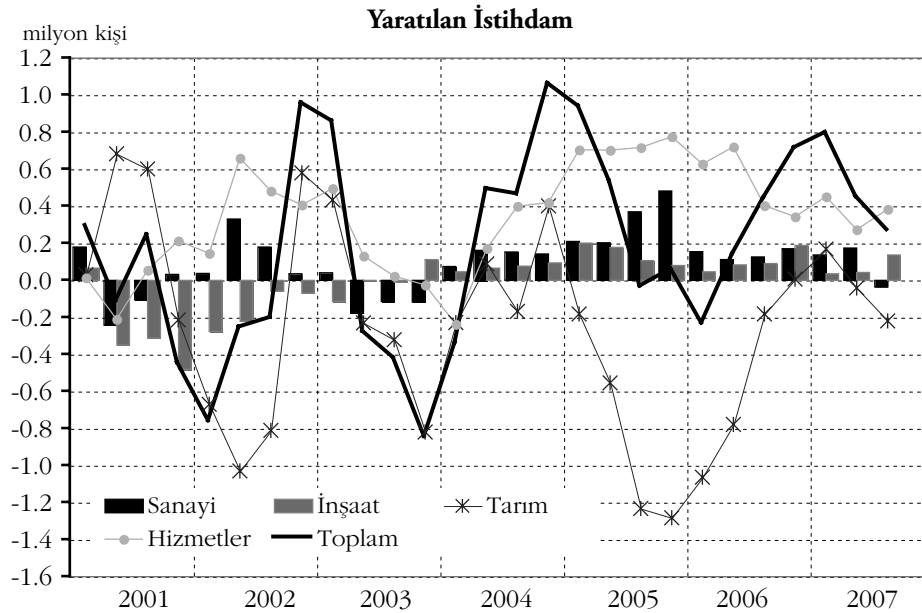
2007 yılı Eylül ayı itibariyle toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı %27, sanayi sektörünün payı %19.5, hizmetler sektörünün payı %47, inşaat sektörünün payı ise %6.3 olmuştur.

2007 yılında en çok istihdam hizmet sektöründe yaratılmıştır.

Tarım dışı sektörlerdeki istihdam artışı, 2004 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. 2006 yılında yaratılan net 285 bin kişilik istihdamla, 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle yaratılan net 269 bin kişilik istihdam da hizmetler ve özellikle inşaat sektörlerinde kaydedilen istihdam artışları önemli rol oynamıştır.

Ancak, 2007 yılı itibariyle inşaat sektörünün yarattığı istihdamda bir yavaşlama gözlenmeye başlanmıştır. Ağustos ayı itibariyle sektörün yarattığı 137 bin kişilik istihdam, Eylül ayında 72 bine gerilemiştir. İnşaat sektörü üretiminin 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle belirgin şekilde yavaşladığı göz önüne alındığında, önümüzdeki dönemde sektör üretiminin yeniden bir ivme kazanmaması durumunda, sektörün yarattığı istihdamın da azalabileceği düşünülmektedir.

İnşaat sektörünün istihdam yaratma hızı gerilemiştir.

Kaynak: TÜİK

Hizmet sektörlerinde üçüncü çeyrek itibariyle yaratılan 385 bin kişilik istihdamın alt kalemlerinde bakıldığında ise, en çok istihdamın, 235 bin kişi ile toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler alanında yaratıldığı, bu alanı 69 bin kişilik yeni istihdam ile toptan ve perakende ticaret, lokanta ve otel hizmetleri sektörlerinin takip ettiği görülmektedir. Sağlık, gayrimenkul kiralama, lokanta ve otel hizmetleri gibi sektörlerde ise istihdam artışları yavaşlamaya devam etmektedir.

Diğer hizmet sektörlerinde de istihdam artışı yavaşlamıştır.

Türkiye, OECD ve AB ülkeleri içerisinde en düşük işgücüne katılım oranına sahip ülkelerden biridir. OECD ve AB ülkelerinde ortalama %70 olan işgücüne katılım oranı, Türkiye’de uzun yıllardır %50 oranına yakın seyretmektedir.

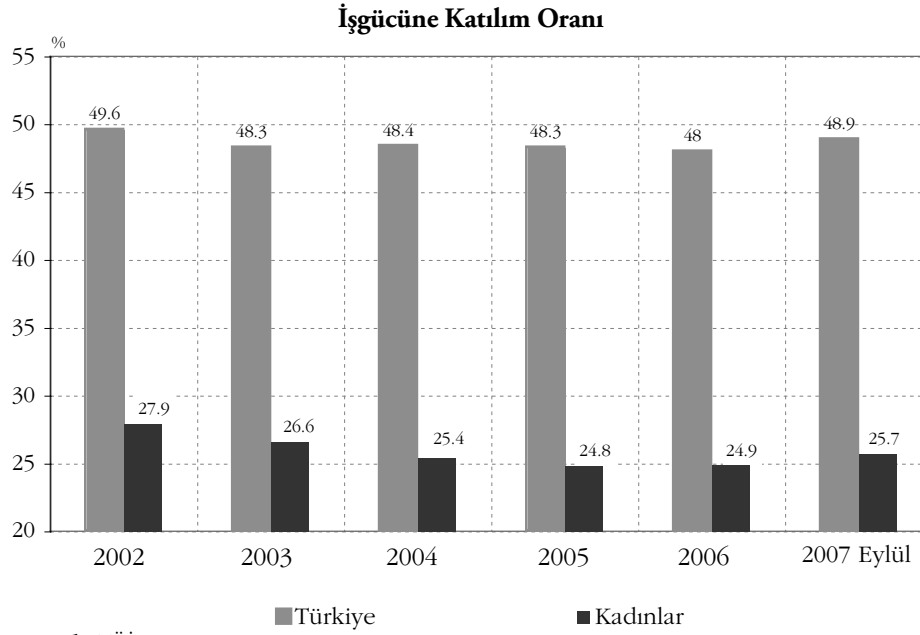
2006 yılında, bir önceki yıla göre 0.3 puan azalarak, %48’e gerileyen işgücüne katılım oranı, 2007 yılı Eylül ayı itibariyle %48.9’a yükselmiştir. Böylece 2007 yılı Eylül ayı itibariyle işgücü arzı yıllık olarak 322 bin kişi artmıştır. İşgücüne katılım oranının 2007 yılı sonunda 2006 yılına göre 0.2 puan artarak %48.2 olacağı ve işsizlik oranının ise bir önceki yıla göre 0.2 puan azalarak %9.7 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2006 yılında azalan işgücüne katılım oranı, 2007 yılında yeniden artmaya başlamıştır.

2007 yılında artan işgücüne katılım oranının önümüzdeki yıllarda da artmaya devam edeceği düşünülmektedir. İşgücüne katılım asıl olarak tarım dışı sektörler kanalıyla artmaktadır ve bu durum özellikle son beş yıllık dönemde hız kazanmıştır. 1990-2000 döneminde tarım dışında işgücüne katılım artışı yılda ortalama %2.5 iken, bu oran 2002-2006 döneminde yılda ortalama %4 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de işgücüne katılım oranının düşük olmasının en önemli nedenlerinden biri kadınların işgücüne katılımının düşük olmasıdır. 2007 yılı Eylül ayı itibariyle işgücü içerisinde yer almayan 26,942 bin kişinin 12,570 bini kendisini “ev işleriyle meşgul” ola-

Kadınların işgücüne katılma oranı çok düşüktür.

Kaynak: TÜİK

rak tanımlayan kadınlardan oluşmaktadır. Söz konusu grubun tamamına yakınının lise ve altında eğitim görmüş olması ve bunun yanı sıra sosyal ve kültürel yapı, kadınların işgücüne katılımını kısıtlamaktadır.

Kadınların işgücüne katılımı 1988 yılında %35'e yakın iken, bu oran yıllar itibariyle düşüş göstererek 2006 yılında %25 civarına gerilemiştir. Kadınlar arasında işgücüne en yüksek katılım yüksekokul veya fakülte mezunlarından çıkmaktadır. Bu grubu takiben en yüksek katılım gösterenler lise dengi meslek okulu ve genel lise mezunlarıdır.

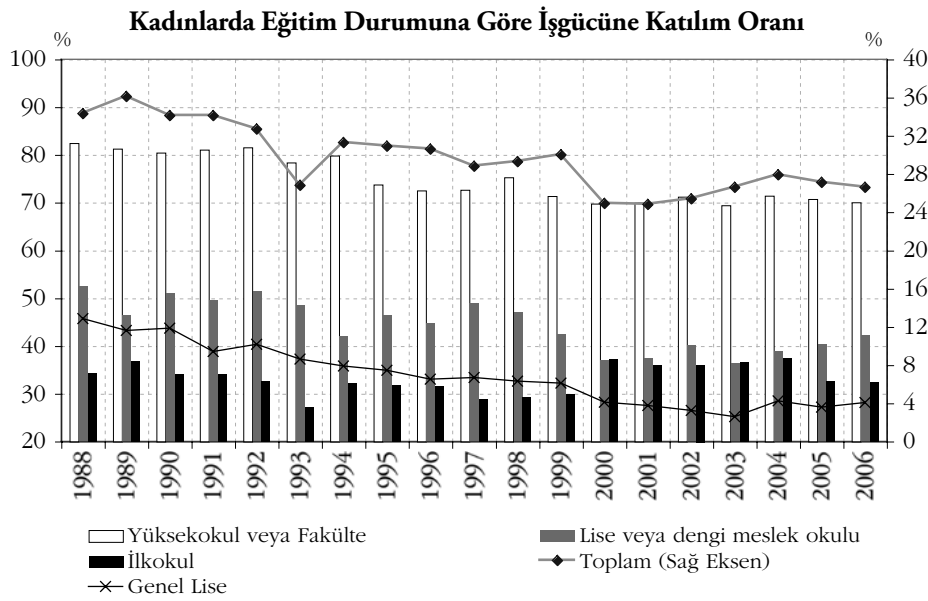
Ancak her iki grup içinde de işgücüne katılım oranı seneler itibariyle gerilemektedir. 1988 yılında %80'nin üzerinde olan yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların işgücüne katılım oranı 2006 yılı itibariyle %70'e gerilemiştir. Yine, 1988 başında %53'e yakın olan lise dengi meslek okul ve %46 olan genel lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı, 2006 yılı itibariyle sırasıyla, %42 ve %28'ye gerilemiştir.

Tarımdan kopma, kadınların işgücüne katılım oranını azaltmaktadır.

Kadınların işgücüne katılım oranı zaman içinde daha da düşmektedir.

Diğer yandan, katılım oranı yüksek olan yüksekokul veya fakülte mezunu kadınlarla, lise veya dengi okullardan mezun olan kadınların, kadın istihdamı içindeki payları çok küçüktür. 2006 yılı itibarıyla istihdam edilen toplam 5,801 bin kadından yalnızca %11'ini oluşturan 632 bin kadın yüksekokul veya fakülte mezunudur. Lise veya dengi meslek okul mezunu kadınlar ise toplam kadın istihdamının %4,5'ini oluşturmaktadır.

Kadın istihdamında eğitim önemli bir faktördür.

Kaynak: TÜİK

İstihdam edilen kadınların %72'sini ilkokul mezunu yada okuma yazma bilmeyen veya bilen ama hiçbir okulu bitirmemiş olan kadınlar oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak, istihdam edilen kadınların çok az bir kısmının kalifiye işlerde çalıştığı söylenebilir.

2007 yılı Eylül ayı itibarıyla işgücüne dahil olmayan yaklaşık 27 milyon kişinin 7.5 milyonu 20-34 yaş arasındadır. 2007 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla 2.4 milyonluk işsiz nüfusun %57'sini söz konusu yaş grubuna dahil kişiler oluşturmaktadır. Yine aynı dönem için 20-34 yaş grubuna ait işsizlik oranı %12'dir. Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş grubunda ise işsizlik oranı çok daha yüksek gözükmemektedir. Bu grup için 2007 yılı Ekim ayı itibarıyla Türkiye genelinde işsizlik oranı %20'ye yaklaşırken, kentlerdeki işsizlik oranı %22.2 olmuştur.

Genç ve eğitimli nüfus arasında işsizlik oranı yüksektir.

Eğitim düzeyine göre işsizlik oranları incelendiğinde, lise ve üstü düzeyde eğitim görmüş kişiler arasında işsizlik oranının, ilkokul ve altı düzeyde eğitim seviyesine sahip kişilere oranla çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, 2007 yılı Eylül ayı itibariyle “okur yazar olmayan” ve “lise altı eğitimlilere” ait işsizlik oranları sırasıyla %4 ve %8 iken, “lise ve dengi meslek okul” ve “yüksekokul” mezunlarına ait işsizlik oranı her iki grup içinde %12’dir.

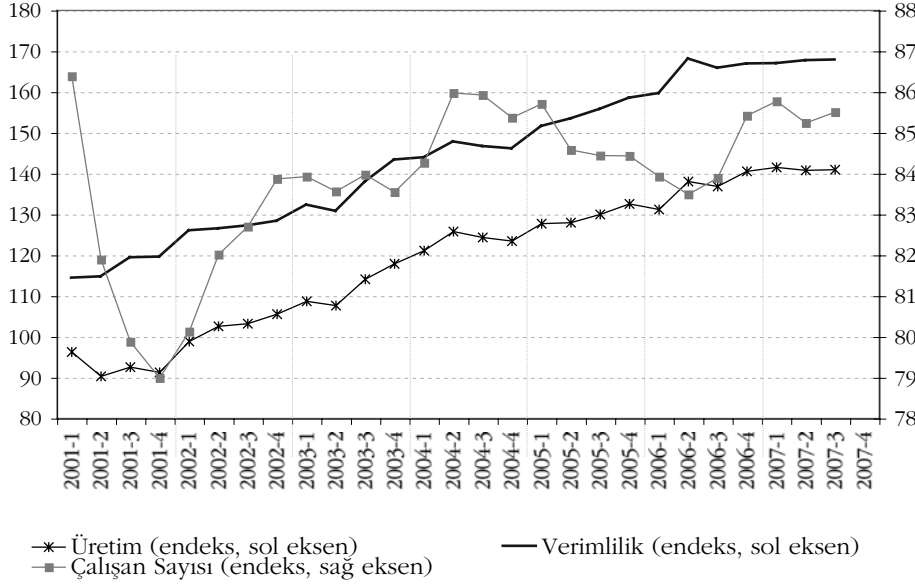
Bu durum nitelikli işgücüne yönelik yeterli istihdam olanağı yaratılamadığı veya lise ve üstü seviyelerde eğitim görmüş işgücü arzı ile bu gruba olan talep arasında eşleşmenin eksik kaldığını düşündürmektedir.

Bu doğrultuda, hükümet, genç nüfusun istihdamına yönelik vergi avantajları getirileceğini ve üniversite ile meslek okullarının iş dünyası ile işbirliğini kolaylaştırıp, kuvvetlendirecek yeni girişimlerin uygulamaya geçeceğini açıklamıştır.

2002-2006 döneminde büyümenin en önemli kaynaklarından biri verimlilik artışları olmuştur. Bu dönemde özellikle imalat sanayiinde verimlilik artışları ciddi bir artış sergilemiş ve yıllık ortalama %7.2’ye yükselmiştir. Aynı dönemde, imalat sanayi sektörlerinde yıllık ortalama üretim artışı ise %8.2 olmuştur. Ancak, 2007 yılına gelindiğinde imalat sanayiinde hem verimlilik hem de üretim artışlarında belirgin bir yavaşlama görülmeye başlamıştır. 2007 yılının ilk üç çeyreğinde, sektörde verimlilik artışı %1.9 ile sınırlı kalmıştır. İlk çeyrekte %7.9 oranında artan üretim ise, takip eden dönemlerde yavaşlamış ve ilk üç çeyrekde ortalama %4.3 olmuştur.

**İmalât sanayii
alt sektörlerinde
verimlilik artışları
yavaşlamıştır.**

**İmalat Sanayiinde Üretim, Çalışanlar ve Verimlilik
(mevsimsellikten arındırılmış, endeks)**

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

İmalat sanayi sektöründe 2007 yılı üçüncü çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, üretimde çalışılan saat başı ücret endeksi % 11, üretimde çalışan kişi başı kazanç endeksi % 11 ve diğer işlerde çalışan kişi başı kazanç endeksi ise % 12 artış göstermiştir.

Söz konusu dönemde, kamuda, üretimde çalışılan saat başı ücret % 12, üretimde çalışan kişi başı kazanç % 11 ve diğer işlerde çalışan kişi başı kazanç % 7 artarken, özel sektörde, üretimde çalışılan saat başına ücret % 11, üretimde çalışan kişi başına kazanç % 12 ve diğer işlerde çalışan kişi başı kazanç % 12 artmıştır.

Üç Aylık Sanayi İstihdam Anketi'nin 2007 yılı üçüncü çeyrek geçici sonuçlarına göre; kişi başına aylık ortalama brüt ücret 1.455 YTL, kişi başına aylık ortalama brüt kazanç ise 1.637 YTL olarak gerçekleşmiştir. Aylık ortalama brüt kazançlar sektörel olarak incelendiğinde en yüksek ortalama brüt kazancın 4.425 YTL ile "Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri" ve takiben 3.185 YTL ile "Kimyasal madde ve ürünleri" imalatı sektörlerinde elde edildiği görülmektedir.

2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle imalat sanayiinde saat başına ücret ve kişi başına kazanç artmaya devam etmiştir.

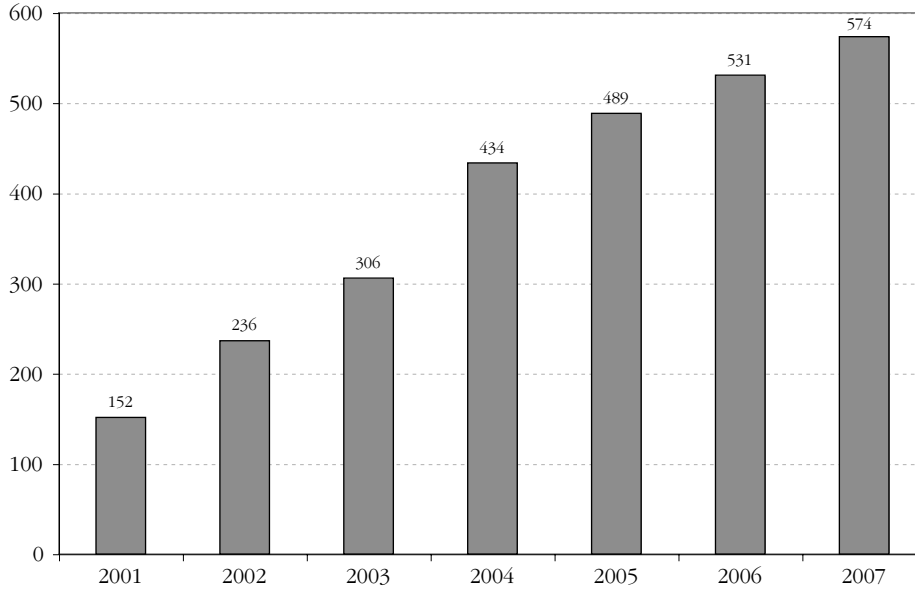
İmalat sanayiinde kişi başına en çok kazanç "kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri" sektöründe elde edilmektedir.

İmalat sanayiinde işyeri büyüklüğüne göre kişi başı aylık ortalama brüt ücret ve kazançlar karşılaştırıldığında, işyeri büyüklüğü arttıkça kişi başı aylık ortalama brüt ücret ve kazancın da yükseldiği görülmektedir. 2007 yılının üçüncü döneminde, 10-49 ücretli çalışanı bulunan işyerlerinde, kişi başı aylık ortalama brüt kazanç 1.036 YTL, aylık ortalama brüt ücret ise 970 YTL'dir. 500 ve daha fazla ücretli çalışanı bulunan büyük ölçekli işyerlerinde ise, kişi başı aylık ortalama brüt kazanç 1.893 YTL, kişi başı aylık ortalama brüt ücret ise 1.664 YTL olarak tahmin edilmektedir.

İmalat sanayiinde işyeri büyüklüğü ile ücretler arasında doğrusal ilişki gözlenmektedir.

2006 yılında 16 yaşından büyük işçiler için 531 YTL, 16 yaşından küçük işçiler için 450 YTL olan aylık brüt asgari ücret, 2007 yılı içerisinde iki kez artırılmıştır. 2007 yılı Temmuz ayında yapılan son artış ile, 16 yaşından büyük ve küçük çalışanlar için asgari ücret sırasıyla, 585 YTL ve 491 YTL olarak belirlenmiştir. Asgari ücretin 2008 yılı Ocak ayında yüzde 6 oranında artırılması planlanmıştır.

16 Yaş Üzeri Çalışanlar için Yıllık Ortalama Asgari Brüt Ücretler, (YTL)

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

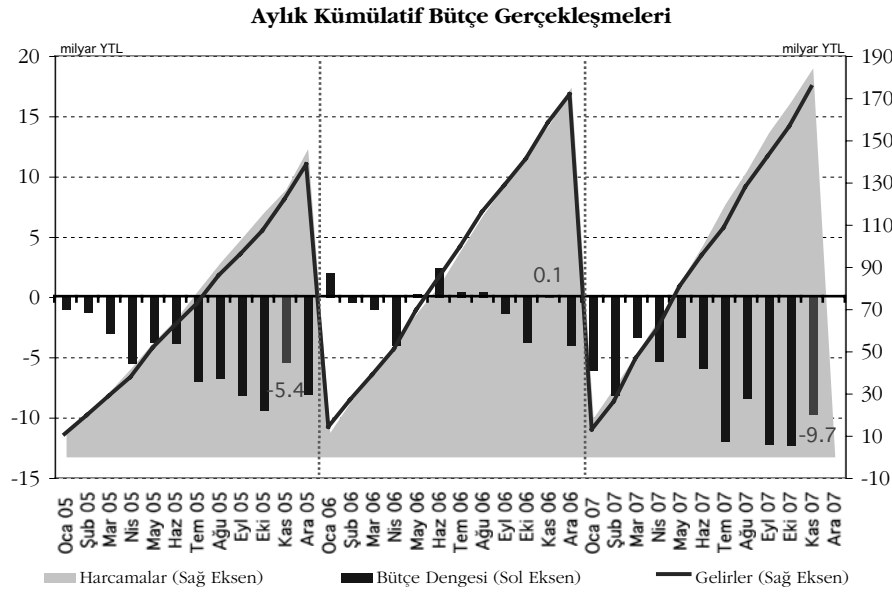
B Ö L Ü M 2

KAMU MALİYESİ

Giriş

Mayıs ayında yaşanan finansal çalkantıya rağmen, 2006 yılı merkezi bütçe açığının milli gelire oranı %1'in altında kalmış ve sene sonunda hedeflenen rakamın altında gerçekleşmiştir. 2007 yılı için ise, seçim yılı olmasının da etkisiyle, hedeflenen bütçe açığı 2006 yılının çok üzerinde olmuş ve piyasalara sene başından itibaren kamu maliyesinde bir gevşeme olacağının işaretini vermiştir.

2006 yılında neredeyse denk gerçekleşen bütçe dengesi 2007 yılında yeniden açık vermiştir.

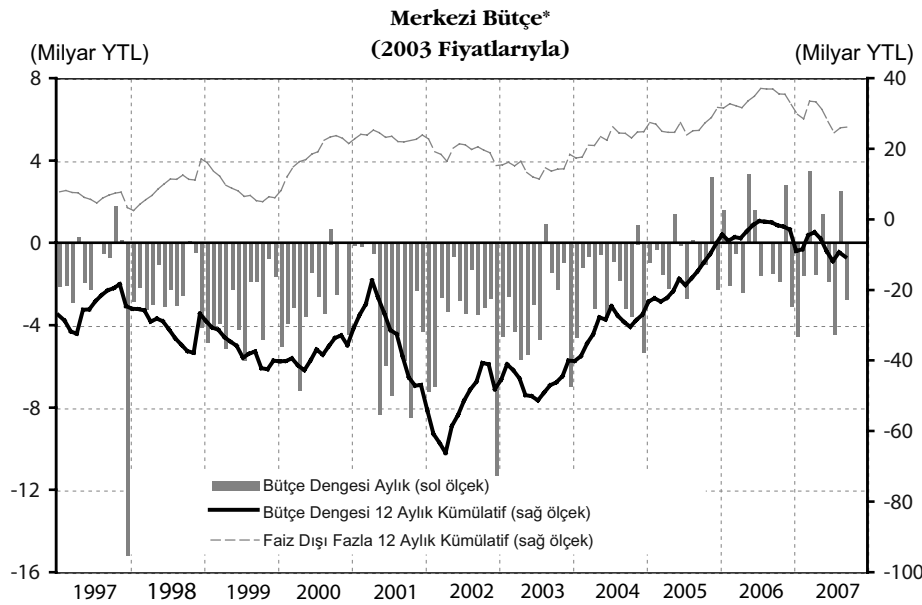
Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü

İç talepteki durgunluğun vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkisi, harcamaların artışı seçim ekonomisi ile birleşince 2007 yılı bütçe hedeflerini zora sokmuştur. 2007 yılı Kasım ayı itibariyle merkezi bütçe gelirleri 174.7 milyar YTL, giderleri ise 184.4 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. İlk üç çeyrekte toplam harcamalar bir önceki yılın aynı dönemine göre %19 artarken, gelirlerdeki artış %11 ile sınırlı kalmıştır.

174.7 milyar YTL'lik merkezi bütçe gelirlerinin, 170 milyarı genel bütçe dahilindeki kuruluşlar, 3 milyarı özel bütçeli idareler ve yaklaşık 2 milyarı ise düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından sağlanmıştır.

İlk 11 ayda merkezi bütçe dengesi yaklaşık 10 milyar YTL açık vermiştir.

2007 yılında mahalli idarelere bütçe gelirlerinden 13 milyar YTL ayrılması öngörülmüştür. Bu miktarın 7 milyarının belediyelere, 5 milyarının büyükşehir belediyelerine ve 1 milyarının il özel idarelerine tahsis edilmesi planlanmıştır. İlk onbir ayın bütçe rakamlarına bakıldığında ise mahalli idarelere, gelirlerden ayrılan payın yaklaşık 12 milyar YTL olduğu görülmektedir. İdarelere, hazine yardımları ve sermaye transferleri gibi kalemler bütçeden aktarılan toplam kaynaklar ise aynı dönem için 16 milyar YTL'ye yaklaşmıştır.

* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

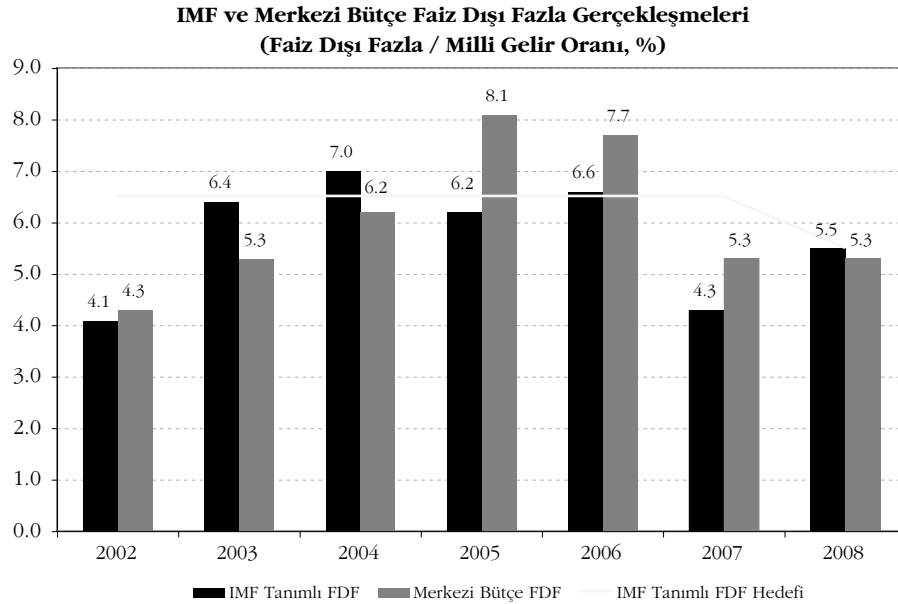
Kaynak: Hazine

2.1 Bütçe Dengesi

Kasım ayı itibariyle 10 milyar YTL'ye ulaşan bütçe açığı, bir önceki yılın aynı döneminde fazla veren bütçe dengesi ile karşılaştırıldığında, bütçe açığında önemli bir genişleme olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar, 2007 yılı bütçe dengesi hedefinin 16,8 milyar YTL açık olarak belirlenmiş olması yıl sonu hedefinin tutturulabileceğini göstermekte olsa da, bu durum sene başında zaten çok yüksek belirlenen bütçe açığı hedefi nedeniyle çok büyük bir başarı olarak görülmemelidir.

Ocak-Kasım döneminde merkezi bütçe faiz dışı fazlası 37.3 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu sene seçim dolayısıyla bütçe ödeneklerinin önemli bir kısmı Kasım ayı itibariyle kullanıldığından, Aralık ayında eski senelere benzer şekilde belirgin bir harcama artışı yaşanması beklenmemektedir. Bu nedenle sene sonu için hedeflenen 36.1 milyar YTL'lik merkezi bütçe faiz dışı fazlasının Kasım ayı itibariyle tutturulduğu söylenebilir. Ancak, bir önceki yıl ilk onbir ayda elde edilen faiz dışı fazlanın 44.1 milyar YTL olduğu düşünüldüğünde, faiz dışı fazla için belirlenen 2007 yılı hedefinin çok da yüksek olmadığı görülmektedir. Buna rağmen sene sonu hedefinin tutturulamaması ihtimali de mevcuttur. Nitekim, hükümet sene başında GSYİH'nın %5,7'si olarak hedeflediği merkezi bütçe faiz dışı fazla hedefinin sene sonunda %5,3 olarak gerçekleşebileceğini açıklamıştır. Diğer yandan, (çoğu tek seferlik geçici gelir ve giderlerin dahil edilmediği ve tüm kamu kesimini kapsayan) IMF tanımlı faiz dışı fazla hedefinin beklenenin çok daha altında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu tanımla GSYİH'nın %6,5'i olarak hedeflenen faiz dışı fazlanın sene sonunda en fazla %4,5 olması beklenmektedir. Bu gelişmede, özellikle yılın ikinci çeyreğinde, seçim öncesi, hızlanan faiz dışı harcamaların önemli bir rolü olmuştur.

2007 yılında, Merkezi Bütçe faiz dışı fazla (FDF) hedefi tutturulmuş, ancak IMF programı ile tanımlanan hedefin çok altında kalmıştır.

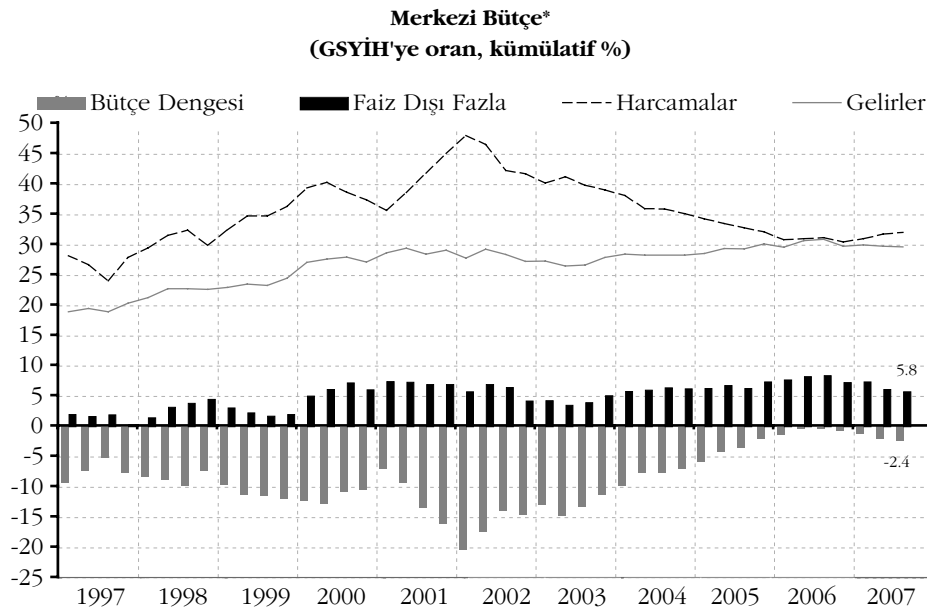

2007 yılı TÜSİAD Tahmini, 2008 yılı ise Hükümet Tahminidir.

Kaynak: Hazine 2007 yılı TÜSİAD Tahmini, 2008 yılı ise Hükümet Tahminidir.

2007 yılı sonunda Maastricht kriterine göre kamunun toplam borç stokunun milli gelire oranının %60'ın altında kalması beklenmekte ve cari açığın milli gelire oranının, 2006 yılına göre gerileyerek %7 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, içinde bulunduğumuz yıl itibariyle, dezenflasyon sürecine geri dönüldüğü görülmektedir. Ekonomik göstergelerdeki bu iyileşmeler hükümetin, son altı senedir mali disiplinin en önemli kriterlerinden biri olan %6.5 oranındaki, FDF hedefini 2008 yılı için %5,5 seviyesine çekmesinde etkili olmuştur. Ancak, FDF hedefinin aşağı çekilmesi ile sağlanacak harcama imkanı dikkatli kullanılmalıdır. Mali disiplindeki bir bozulma, borç stokunun azaltılması, dezenflasyon sürecinin devam etmesi ve cari açık seviyesinin milli gelire oranının düşürülmesi gibi birçok amaçla çelişecektir. Bu gibi ihtimalleri bertaraf etmek için, harcamalar tarafında yaratılacak fazlalığın makroekonomik iyileşmenin sürdürülebilirliğini sağlayacak reform sürecinin finansmanında kullanılması olumlu olacaktır.

Son 6 yıldır %6,5 olan IMF tanımlı faiz dışı fazla hedefi 2008 yılı için %5.5'e çekilmiştir.

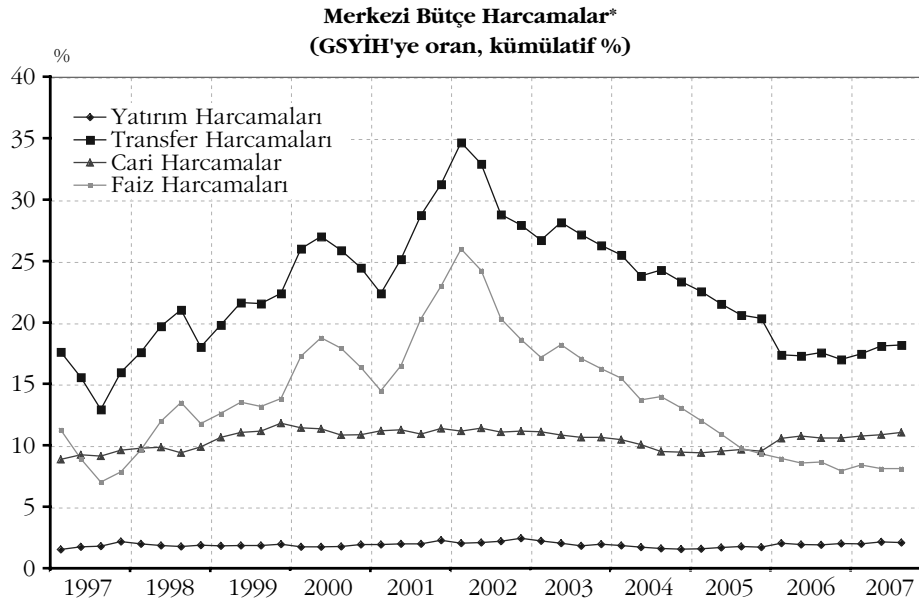
* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: Hazine

2.2 Harcamalar

2007 yılının ilk onbir ayında faiz dışı harcamalara ayrılan ödeneğin %90'ı kullanılmıştır. Alt kalemler incelendiğinde, mal ve hizmet alımları ile transfer ve yatırım harcamalarında önemli bir artış olduğu görülmektedir. İlk onbir ay sonunda mal ve hizmet alımları bir önceki yılın aynı dönemine göre %24 artarak 17.6 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Böylece 2006 yılı Kasım ayı itibariyle %80'i kullanılan mal ve hizmet alımlarına yönelik ödenek, 2007 yılında aşılmış ve 15.6 milyar YTL'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Cari transfer harcamaları ise geçen senenin aynı dönemine göre %27 artarak 60.9 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferler 31.6 milyar YTL'ye ulaşmış ve bir önceki yılın aynı dönemine göre %32 artış göstermiştir. Seçim yılı olması nedeniyle, artış görülen diğer bir kalem ise hanehalkına yapılan transferlerdir. Tarımsal amaçlı transferlerin en yüksek payı oluşturduğu bu kalem için ayrılan ödeneğin %80'i Temmuz ayı itibariyle kullanılmış, bu dönem sonrasında ise hane halkına yapılan transfer harcamalarında belirgin bir yavaşlama olmuştur. Yatırım harcamaları da bir önceki yılın aynı dönemine göre %19 artarak 9.6 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Bu kalem

2007 yılında hem transfer, hem de yatırım harcamalarında önemli bir artış gözlenmiştir.

* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

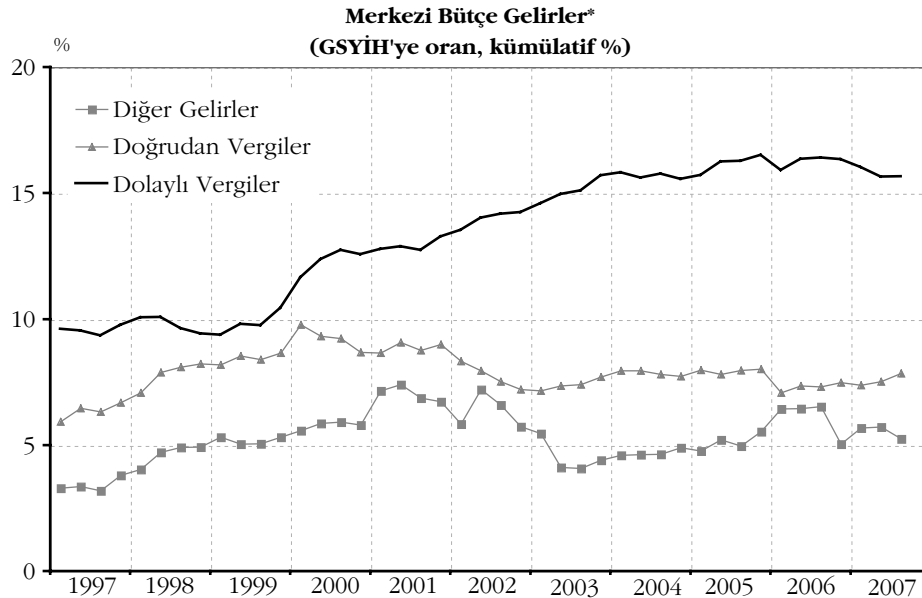
Kaynak: Hazine

altındaki en büyük gideri, 7.4 milyar YTL ile gayrimenkul sermaye üretim harcamaları oluşturmuştur. Hem transfer harcamaları hem de yatırım harcamalarında Temmuz ayında gerçekleşen seçim sonrasında belirgin bir yavaşlama görülmüştür.

2.3 Gelirler

Diğer yandan, iç talepte yaşanan durgunluk, toplam vergi gelirlerinin yaklaşık %70'ini oluşturan dolaylı vergi tahsilatını olumsuz etkilemiştir. 2007 yılında bir önceki yıla göre %16 artması planlanan toplam dolaylı vergi gelirlerinde, yılın ilk onbir ayında artış %7.3 ile sınırlı kalmıştır. Bu kalemler üzerinden yıl sonuna kadar 109.1 milyar YTL gelir elde edilmesi hedeflenmiş, ancak, Ocak-Kasım döneminde bu miktarın yaklaşık %84'ü tahsil edilebilmiştir. İlk onbir ayda KDV ve ÖTV gelirlerinde, bir önceki yılın aynı dönemine oranla artış sırasıyla, %4.5 ve %5.7 ile sınırlı kalmıştır. KDV gelirlerindeki yavaşlamada iç talepteki durgunluğa ek olarak, vergi iadesi uygulamasının kaldırılmasının da etkili olduğu düşünülmektedir. ÖTV gelirlerindeki yavaşlamanın en önemli kaynağı

Dolaylı vergilerde yavaşlama görülmüştür

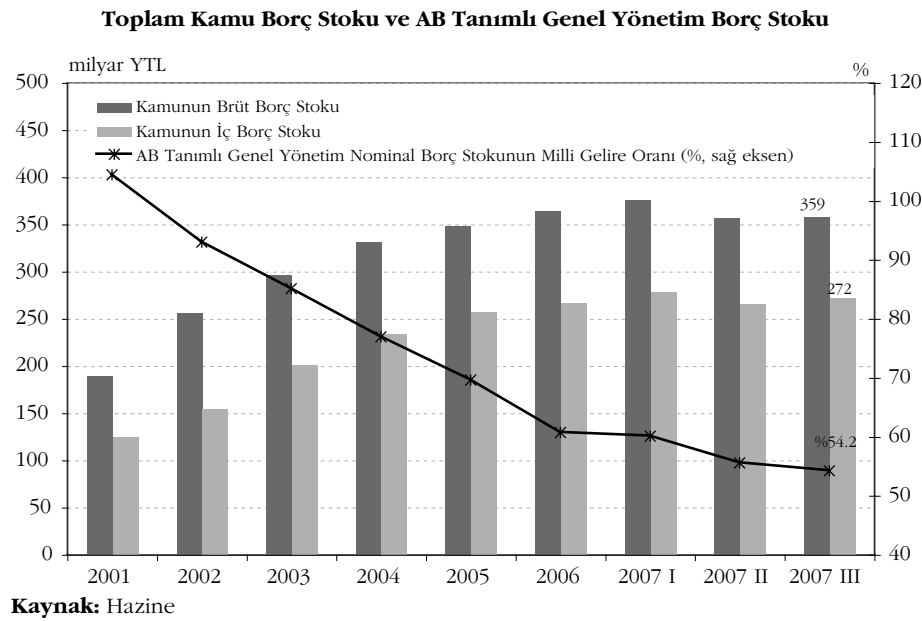
* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: Hazine

ise motorlu taşıt satışları üzerinden alınan ÖTV’de neredeyse hiç artış yaşanmaması olmuştur. İthalde alınan KDV tahsilatında da hedeflenen rakamın yalnızca %82’sine ulaşılmış ve ilk onbir ayda 26.3 milyar YTL civarında gelir elde edilmiştir.

2.4 Borç Stoku Gelişmeleri

2001 yılından 2007 yılına kadar olan dönemde toplam kamu brüt borç stokunun istikrarlı şekilde arttığı görülmektedir. Aynı dönemde kamunun iç borç stokunda da paralel bir artış gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise kamu brüt borç stoku ve iç borç stokundaki artışın durduğu görülmektedir. 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle toplam

kamu brüt borç stoku 359 milyar YTL’dir. Borç stokunun en büyük bölümünü oluşturan iç borç stoku ise 272 milyar YTL olmuştur.

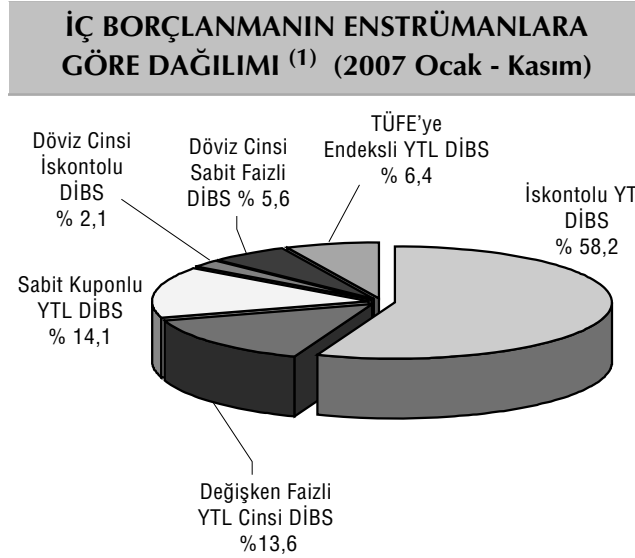
Diğer yandan, milli gelire oran olarak bakıldığında söz konusu dönemde kamunun gerek toplam brüt borç stokunda gerekse iç borç stokunda önemli bir düşüş göze çarpmaktadır. 2001 yılında, GSYİH’ye oran olarak, sırasıyla %106 ve %70 olan toplam brüt borç stoku ve iç borç stoku oranları, 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle

İç borç stokunun milli gelire oranının %60’ın altına gerilediği tahmin edilmektedir.

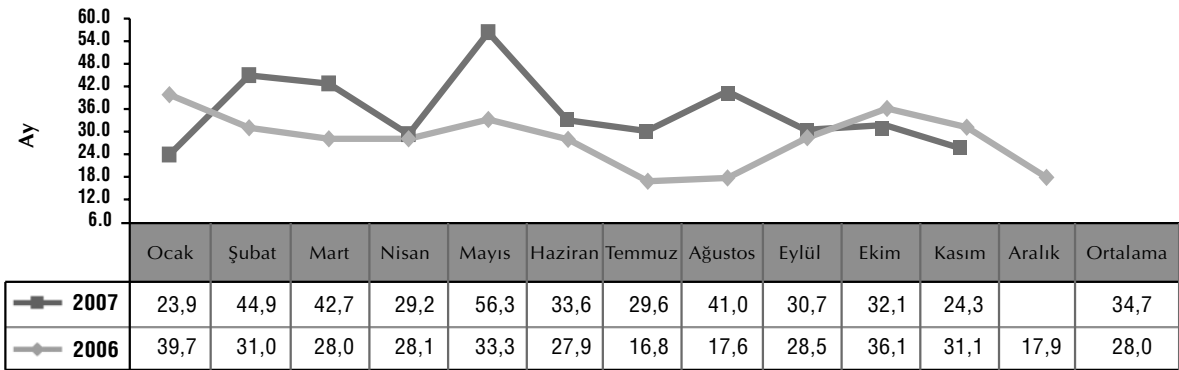
%57 ve %44 oranlarına gerilemiştir. Yine 2007 yılı üçüncü çeyreği itibariyle Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun milli gelire oranı %54.2'ye gerilemiş gözükmemektedir.

Toplam kamu borcunun neredeyse tamamını oluşturan merkezi yönetim borç stoku, 2006 yılı sonuna göre 2,3 milyar YTL artarak, 347,4 milyar YTL olmuştur. Faiz yapısı bakımından borcun %54'ünü (190 milyar YTL) sabit faizli kalan %46'sını (157 milyar YTL) ise değişken faizli varlıklar oluşturmaktadır. Döviz yapısı bakımından ise borcun %58'i (227 milyar YTL), %42'si (121 milyar YTL) ise

İç borç stokunda döviz cinsinden borçların oranı azalmaktadır.

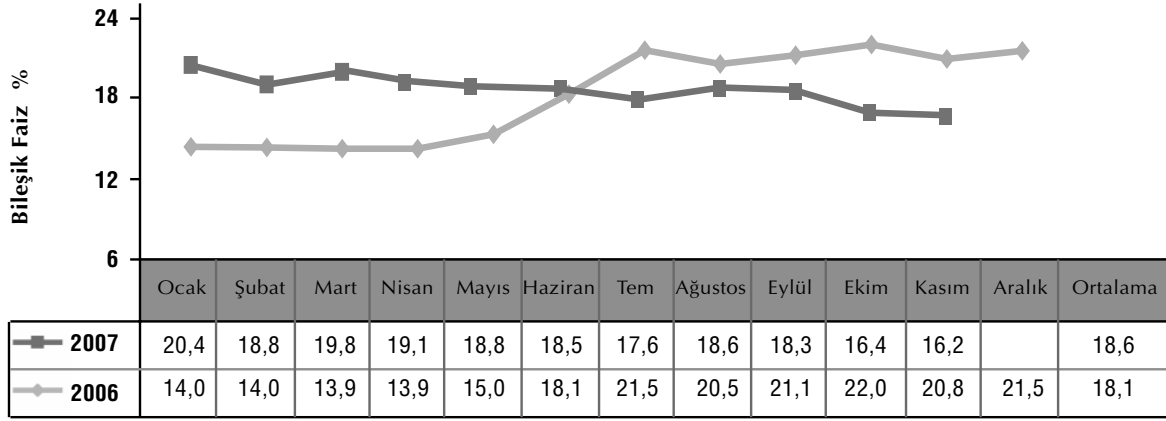

PIYASALARDAN YAPILAN İÇ BORÇLANMANIN AĞIRLIKLI ORTALAMA VADESİ

Kaynak: Hazine, Kamu Borç Yönetimi Raporu

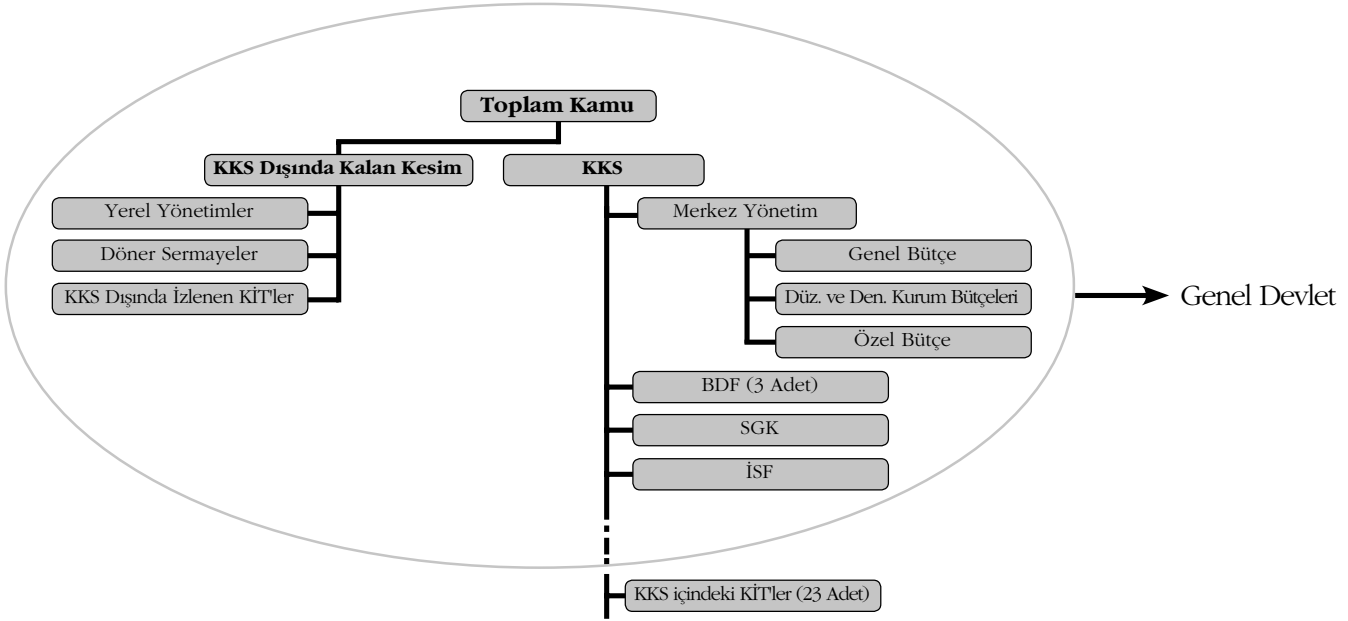
YTL CİNSİ İSKONTOLU İÇ BORÇLANMANIN AĞIRLIKLI ORTALAMA MALİYETİ

döviz cinsindendir. Borç stokunda son yıllarda döviz cinsinden ve değişken faizli borcun payının azaltılması hedeflenmektedir. Ancak, 2006 yılı sonuna göre değişken faizli borç stokunda önemli bir gerileme olmamıştır. Döviz cinsinden borç stokunda ise, 2006 yılı sonuna göre, 7,4 milyar YTL'lik bir azalma görülmektedir.

2006 yılının Mayıs ve Haziran aylarında yaşanan uluslararası finansal dalgalanmanın Hazine iç borç stoğu üzerindeki etkisi ortadan kalkmaya başlamıştır. Geride bıraktığımız yıl Mayıs ayında ağırlıklı ortalaması %15 olan faiz oranı, Temmuz ayında %22,6'ya yükselmiş, bu durum Hazine iç borç stoğu maliyetini önemli ölçüde artırmıştır. 2007 yılı Ağustos ayı itibariyle borç stoğunun ağırlıklı ortalama faizi %18,6 seviyesine gerilemiş durumdadır. İç borç stoğunun ortalama vadesinde de bir iyileşme göze çarpmaktadır. 2006 yılının Mayıs ayında 33,3 ay iken Temmuz ayında 16,8 aya gerileyen ağırlıklı ortalama vade 2007 yılı Ağustos ayı itibariyle 41 aya çıkmıştır.

Hazine iç borç stoğunun ortalama vadesi uzamakta, ortalama faizi ise azalmaktadır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, "Konsolide Kamu Sektörü Faiz Dışı Fazla Performans Kriterleri Hakkında Not.

2.5 Toplam Kamu Kesimi ve Genel Devlet

Toplam kamu kesimi, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, fonlar, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler, işsizlik sigortası fonu ve KİT'lerden oluşmaktadır. Toplam kamu kesiminden KİT'ler çıkartıldığında ise genel devlet tanımına ulaşılmaktadır.

2001 yılından bu yana mali disiplinin korunması ve faiz ödemelerinde yaşanan düşüşün etkisiyle, genel devlet dengesi ilk kez 2005 yılında fazla vermiş ve 2006 yılında yüksek özelleştirme gelirleri ve bir defalık gelirlerin etkisiyle fazla vermeye devam edilmiştir.

2007 yılında ise genel devlet toplam gelir ve harcamalarının yaklaşık 283 milyar YTL olması ve genel devlet dengesinin denk olması beklenmektedir. 2006 yılına göre 2007 yılında, GSYİH'ya oran olarak, faiz harcamalarında 0.4 puanlık, faiz dışı harcamalarda 0.2 puanlık, özelleştirme gelirlerinde 0.3 puanlık ve özelleştirme dışı gelirlerde 2.2 puanlık azalış olacağı tahmin edilmektedir. Faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının 2007

2005 ve 2006 yıllarında fazla veren genel devlet dengesinin 2007 yılında denk olması beklenmektedir.

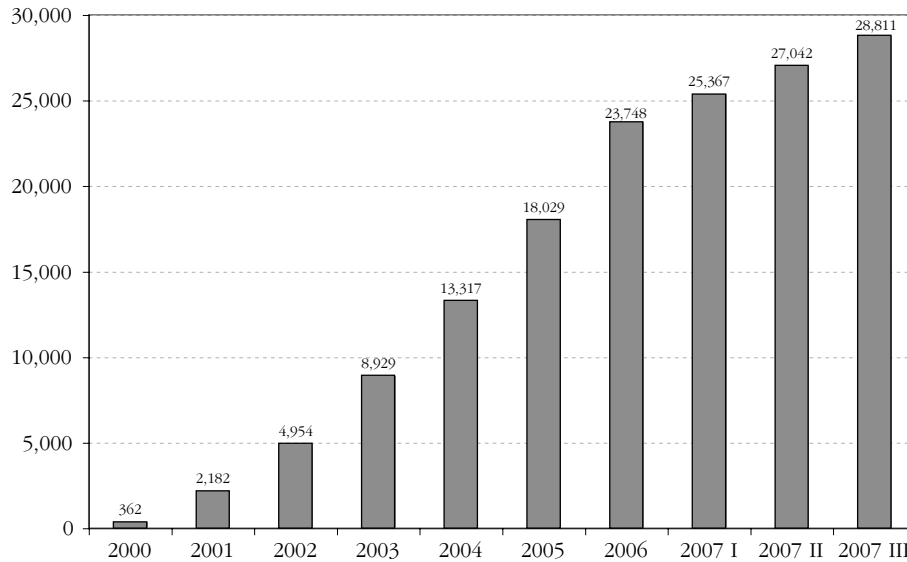
yılında bir önceki yıla göre azalarak %6.0'ya gerilemesi beklenmektedir. 2008-2010 yılları için ise bu oranın %7'ler seviyesinde olması hedeflenmiştir.

2007 yılında genel devlet toplamında elde edilen toplam harcanabilir gelirin 99 milyar YTL'ye ulaşması beklenmektedir. Bu gelirin 61 milyar YTL'sinin merkezi bütçe, 27 milyar YTL'sinin mahalli idareler, 3 milyar YTL'sinin fonlar, 7 milyar YTL'sinin işsizlik sigortası fonu ve 2 milyar YTL'sinin döner sermaye kuruluşları tarafından elde edileceği öngörülmektedir.

İşsizlik sigortası fonu kapsamında 2007 yılında yaklaşık 7.5 milyar YTL gelir elde edildiği tahmin edilmektedir. Fon giderlerinin ise aynı yıl için 403 milyon YTL olacağı öngörülmüştür. Böylece 2006 yılında 23.7 milyar YTL olan toplam fon varlığının, 2007 yılında 31 milyar YTL'ye yaklaştığı ve GSYİH'nın %4.8'ine ulaştığı tahmin edilmektedir.

2007 yılında işsizlik sigortası fonu net varlığının GSYİH'nın %4.8'ine ulaştığı tahmin edilmektedir.

**İşsizlik Sigortası Fonu Net Varlıkları
(milyon YTL)**

Kaynak: Hazine

Genel devlet toplamı dışında ve toplam kamu kesimi içinde yer alan Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) finansman dengesine bakıldığında ise, 2007 yılında bu kuruluşlara ait toplam gelirlerin 53 milyar YTL'ye, giderlerin ise 52 milyar YTL'ye ulaştığı görülmektedir. Böylece 2007 yılında KİT'lerin gelir-gider farkı ve buna bağlı olarak finansman ihtiyacı çok büyük olmamıştır.

Genel devlet toplamı dışında kalan KİT'lerin gelir gider farkı sınırlı olmuştur.

Önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek özelleştirme işlemleri sonucunda kamunun tütün, elektrik dağıtımı, petrokimya ve telekomünikasyon alanlarından tamamen çekilmesi; bunun yanı sıra, şeker üretimi ve liman işletmeciliğindeki payının azalması öngörülmektedir.

2007 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelir ve giderlerinin sırasıyla, 54 milyar YTL ve 80 milyar YTL olması beklenmektedir. Gelirlerin 45 milyar YTL'sinin prim tahsilatı yoluyla elde edileceği öngörülmüştür. Harcamaların ise 53 milyar YTL'sinin sigorta ödemelerinden ve 20 milyar YTL'sinin, devredilen SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı harcamalarını da içeren, sağlık giderlerinden oluşması beklenmektedir.

2006 yılında sosyal güvenlik kurumlarına bütçeden yapılan transferlerin GSYİH'ye oranı %4 iken, 2007 yılında bu oranın %5'i aştığı tahmin edilmektedir. Bu oranın bir önceki yıla göre artmasında 2006 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve Bağ-Kur prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen gelirlerin düşmeye başlaması ve yeniden yapılandırmadan yararlanan kişilerin emekli olmaları sonucu sigorta giderlerinin artması, emekli aylıklarına 2007 yılında programda öngörülenin üzerinde zam yapılması ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması sonucu sağlık harcamalarının artması gibi faktörler etkili olmuştur.

Sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferlerinin GSYİH'ye oranının 2007 yılında %5.1 seviyesine ulaştığı tahmin edilmektedir.

2.6 2008 Yılı Bütçesi

2007 yılında 205 milyar YTL olarak belirlenen toplam merkezi bütçe ödeneği 2008 yılı için 222.3 milyar YTL olarak belirlenmiştir. Harcamaların yaklaşık dörtte birini faiz giderlerinin oluşturması beklenmekte ve faiz dışı harcamaların 166.3 milyar YTL olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Merkezi bütçe gelirlerinin ise 2007 yılına göre %9 artarak, 205 milyar YTL'ye ulaşacağı tahmin edilmiştir. Bunun 171.2 milyar YTL'sinin vergi gelirleri ile sağlanacağı açıklanmıştır.

2008 yılında kamu maliyesinde 2007 yılına göre belirgin bir sıkılaşma beklenmektedir.

milyon YTL	2007		2008	GSMH'ye Oran (%)			Artış Oranı	
	"Bütçe Kanunu"	"Gerç. Tahmini"	Bütçe Tasarı	2007 Bütçe	2007 Gerçek Tahmini	2008 Tasarı	2008 Tasarı / 2007 Bütçe	2008 Tasarı / 2007 G.T.
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	204,989	202,853	222,313	32.5	31.4	31	8.5	9.6
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	152,043	153,854	166,313	24.1	23.8	23.2	9.4	8.1
Faiz Giderleri	52,946	49,000	56,000	8.4	7.6	7.8	5.8	14.3
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	188,159	187,970	204,556	29.8	29.1	28.5	8.7	8.8
Vergi Gelirleri	158,153	151,056	171,206	25	23.4	23.9	8.3	13.3
Bütçe Açığı	16,830	14,884	17,756	2.7	2.3	2.5	5.5	19.3
Faiz Dışı Fazla	36,116	34,116	38,244	5.7	5.3	5.3	5.9	12.1

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Bu doğrultuda, gerek faiz dışı fazla gerekse bütçe açığının milli gelire oranında da ciddi bir küçülme yaşanmayacağı tahmin edilmektedir. 2007 yılı sonunda milli gelire oranı %2.3 olarak tahmin edilen bütçe açığının, 2008 yılı sonunda %2.5 olacağı, yine sene sonunda milli gelire oranı %5.3 olarak gerçekleşecek faiz dışı fazla oranının da 2008 sonunda aynı kalacağı açıklanmıştır.

2008 yılı için tasarlanan bütçe ödeneğinin detaylarına bakıldığında, faiz dışı harcamalar içinde en büyük payı, 69 milyar YTL'lik ödenek ile yine cari harcamaların oluşturduğu görülmektedir. Bu kaleme ait harcamaların 2007 yılına göre %9.6 artması beklenmektedir.

Harcamalar içinde en çok artış beklenen kalem ise faiz giderleridir. Faiz giderlerinin 2008 yılında 2007 yılına göre %14,3 artarak 56 milyar YTL'ye ulaşması beklenmektedir. Bu kalemi takiben en yüksek artışın %10,3 ile personel giderlerinde olması beklenmekte ve personel giderlerine ait harcamaların, 2008 yılında 48,7 milyar YTL'ye ulaşması beklenmektedir.

2008 yılında faiz giderlerinin en yüksek artış gösteren harcama kalemi olması beklenmektedir.

milyon YTL	2007		2008	GSMH'ye Oranı (%)			Artış Oranı	
	"Bütçe Kanunu"	"Gerç. Tahmini"	Bütçe Tasarı	2007 Bütçe	2007 Gerçek Tahmini	2008 Tasarı	2008 Tasarı / 2007 Bütçe	2008 Tasarı / 2007 G.T.
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	204,989	202,853	222,313	32,5	31,4	31,0	8,5	9,6
Merkezi Yönetim Faiz Dışı Gid.	152,043	153,854	166,313	24,1	23,8	23,2	9,4	8,1
1- Personel Giderleri	43,670	44,112	48,672	6,9	6,8	6,8	11,5	10,3
2- Sos. Güv. Kur. Devlet Primi Gid.	10,102	5,880	6,405	1,6	0,9	0,9	-36,6	8,9
3- Mal ve Hizmet Alım Giderleri	15,587	21,862	22,905	2,5	3,4	3,2	46,9	4,8
4- Faiz Giderleri	52,946	49,000	56,000	8,4	7,6	7,8	5,8	14,3
5- Cari Transferler	60,863	63,121	69,206	9,6	9,8	9,7	13,7	9,6
6- Sermaye Giderleri	12,104	11,688	11,775	1,9	1,8	1,6	-2,7	0,7
7- Sermaye Transferleri	3,647	3,580	2,084	0,6	0,6	0,3	-42,9	-41,8
8- Borç Verme	3,695	3,612	3,934	0,4	0,6	0,5	6,5	8,9
9- Yedek Ödenekler	2,375	0	1,331	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı

B Ö L Ü M

PARA POLITIKASI

Giriş

2006 yılında, Mayıs-Haziran döneminde uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanma ve işlenmemiş gıda fiyatlarında beklenmeyen artışlar sonucunda para politikasında belirgin bir sıkılaşmaya gidilmiştir. 2006 yılında yaşanan bu gelişmelere paralel olarak kur seviyesi ve oynaklığı artmış ve enflasyon beklentilerinde bozulma yaşanmıştır. Bunlara ek olarak, 2007 yılında ABD Mortgage piyasasında yaşanan sorunlar nedeniyle uluslararası finansal piyasalarda belirsizliğin devam etmesi, para politikasının yılın son çeyreğine kadar sıkı tutulmasına neden olmuştur. Ancak, uygulanan sıkı para politikası sonucu 2007 yılında enflasyonun yeniden düşüş eğilimine girmesi, yılın son çeyreğinde Merkez Bankasının faiz indirimlerine yeniden başlaması için yeşil ışık yakmıştır.

Merkez Bankası 2007 yılında, enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamaları çerçevesinde, para politikası kararlarının uygulanmasına ve iletişim politikasına kısa vadeli faiz oranları kullanarak devam etmiş, dalgalı kur rejimi çerçevesinde döviz kurlarının piyasadaki arz ve talep koşullarına göre şekillenmesine olanak sağlamıştır. Merkez Bankası, mevcut politika araçları ile uzun vadeli faizlerin eğilimini değiştirerek; toplam talebin fiyatlar üzerindeki etkilerini enflasyon hedeflerine göre şekillendirmeye çalışmaktadır. Ancak; enflasyon sepeti içerisinde gıda, enerji ve fiyatları kamu kesimi tarafından belirlenen ürünlerin yer alması, para politikası araçlarının enflasyonun ana eğilimini doğrudan etkileyebilmesini engellemektedir.

2007 yılı enflasyon gelişmeleri, genel olarak para otoritesinin politika araçları ile doğrudan etkileyemediği ürün fiyatlarındaki gelişmeler sonucunda şekillenmiştir. Olumsuz hava koşulları, işlenmemiş gıda fiyatlarının doğrudan yükselmesine yol açarken, gıda sektöründe girdi olarak kullanılan tarım ürünlerini de etkileyerek gıda sektörü maliyetlerini artırmış, böylece işlenmiş gıda ürün fi-

2007 yılının son çeyreğine kadar sıkı para politikası uygulamasına devam edilmiştir.

Para politikası araçları, enflasyonu hedefe çekmekte yeterli olmamıştır.

Para politikasının etki alanı dışındaki faktörler, enflasyonla mücadelede olumsuz etkilemiştir.

yatları da yükselmiştir. Ayrıca, 2007'nin son aylarında, kamu kesimi tarafından yapılan fiyat ve vergi ayarlamaları enflasyon görünümünü olumsuz etkilemiş ve 2007 yıl sonu belirsizlik aralığının üzerine çıkmıştır. Para politikasının etkileyebildiği talep yönlü enflasyon gelişmeleri ise 2007 yılında etkisini göstermiş, yavaşlayan özel kesim talebinin toplam enflasyona yaptığı katkı azalmıştır. 2006 yılı ortalarından itibaren uygulanan sıkı para politikasının etkileri, fiyatları para politikası uygulamalarına duyarlı olan dayanıklı tüketim malları ve hizmetler grubu fiyatlarında açıkça görülmüştür.

Para politikasının toplam talep üzerindeki etkilerine yönelik belirsizlikler ve söz konusu belirsizliklerin zaman içerisinde değişebilmesi, kısa vadeli faizlerin 2007 yılının ilk yarısında düşürülmesine olanak sağlamamıştır. 2006 yılının ikinci yarısından itibaren gerçekleştirilen parasal sıkılaştırmanın özel kesim talebi üzerindeki etkisinin ne kadar süreceği ve hangi boyutta gerçekleşeceğinin bilinmemesinin yanı sıra, faiz dışı kamu harcamalarına ilişkin belirsizliklerin devamı, 2007'nin ilk yarısında para otoritesinin daha temkinli davranmasına yol açmıştır.

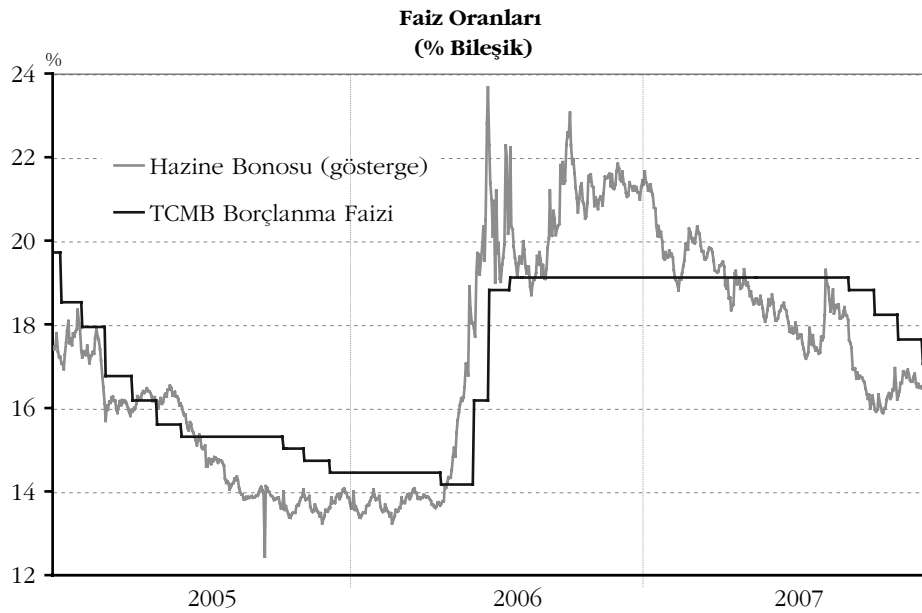
Yılın üçüncü çeyreğinden başlamak üzere, yurtiçi talep gelişmelerini dikkate alan Merkez Bankası, ölçülü faiz indirim sürecine yeniden başlamıştır. Ağustos ayında %17.5 olan Merkez Bankası borçlanma faizi kademeli olarak indirilerek Aralık ayında %15.75'e çekilmiştir.

Ancak, alt kalemler itibariyle enflasyon görünümünü bozan gelişmeler vardır. Gıda fiyatlarındaki belirsizlik, hizmet sektörlerinde fiyat artışlarının halen TÜFE'nin oldukça üzerinde olması ve enerji başta olmak üzere kamu kesimi fiyat ayarlamalarının enflasyon eğilimini olumsuz etkilemeye devam etmesi, para politikasının titizlikle uygulanmasını gerektirmektedir. Uluslararası kredi piyasalarındaki gelişmeler de para politikası açısından önem kazanmaktadır. Uluslararası likidite sıkışıklığının gelişmekte olan ülkelerin piyasalarını etkileme ihtimali devam etmektedir.

Toplam talep gelişmeleri, faiz indirim sürecinin yeniden başlamasına olanak sağlamıştır.

Türkiye, uluslararası piyasalardaki oynaklıktan henüz etkilenmemiş olsa dahi, faiz seviyesi böyle bir gelişme karşısında önemli bir savunma yaratmaktadır. Kısa vadeli politika faizlerinin, enflasyon beklentilerinde ya da reel faizlerde yapısal bir iyileşme yaşanmadan yüksek oranda düşürülmesi, ekonominin kırılganlığını artırarak risk priminin mevcut seviyesinin de üzerine çıkmasına yol açabilir. Para politikası uygulamaları maliye politikası ve yapısal reformlarla desteklenmediği sürece fiyat istikrarına ulaşma konusunda tek başına yeterli olamamaktadır.

Faiz oranları, uluslararası piyasalardaki gelişmeler karşısında etkin olarak kullanılmaktadır.

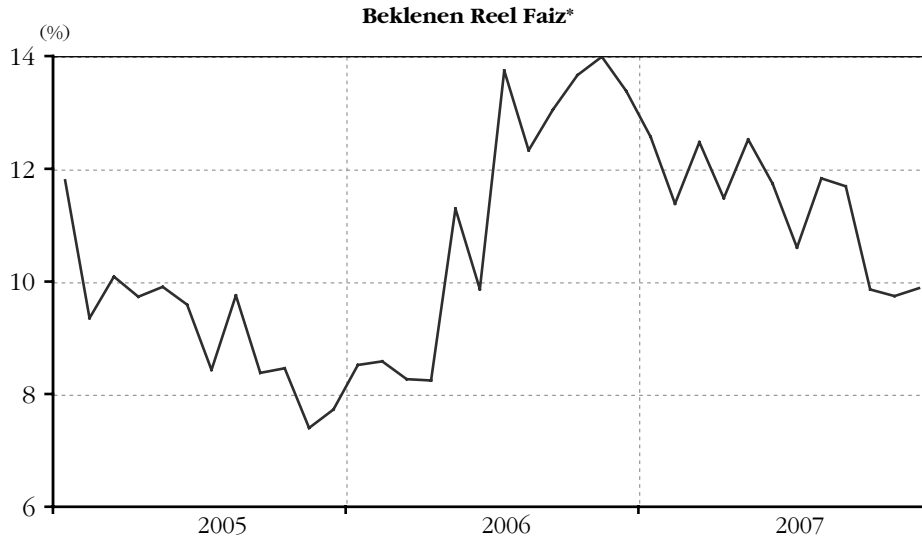

Kaynak: TCMB

2006 yılının Nisan ayında, bir yıl sonrası için beklenen reel faizler %8 seviyesinde iken, 2006 yılı Kasım ayında bir yıllık beklenen reel faiz %14 seviyesine çıkmış ve 2007 yılı genelinde kademeli olarak gerilemiştir. Türkiye ekonomisinde, enflasyon beklentilerinin bozulması, nominal faiz seviyesine daha yüksek bir oranda ve kısa bir süre içerisinde yansımakta, ülke riskinin yükselmesiyle beraber reel faizler yükselmektedir. 2006 yılı Nisan ayında 12 ay sonrasının enflasyon beklentisi %5.5 iken, Mayıs ve Haziran aylarındaki oynaklığın ardından 2.5 puan yükselerek Ağustos ayında %8 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, aynı dönemdeki nominal faizler 7 puan artarak %14'ten %21'e yükselmiştir.

Orta ve uzun vadeli faizlerin kalıcı olarak gerileyebilmesi, enflasyon beklentilerindeki iyileşmenin yanı sıra, reel faizlerin yüksek seviyede kalmasına yol açan makro ekonomik sorunların giderilmesi ve ülke riskini azaltacak risk yönetimi anlayışının geliştirilmesiyle sağlanabilir. Yerli ve yabancı yatırımcıların talep ettikleri reel faiz seviyesi, iki farklı yatırımcı grubuna yönelik farklı önlemlerle düşürülebilir. Yerli yatırımcıların reel faiz beklentileri, toplam fonların arz ve talebine göre şekillenirken; yabancı yatırımcılar için, kur ve faiz riskinin düşmesini sağlayabilecek ve finansal oynaklığın azalmasına olanak sağlayacak bir risk yönetimi anlayışı ön plana çıkmaktadır.

Faizlerin kalıcı olarak indirilmesi, makro ve mikro ekonomik gelişmelere bağlı olacaktır.

* Beklenen reel faiz, aylık ortalama iç borçlanma bileşik faizi ile TCMB Beklenti Anketi'nde yer alan 12 ay sonrasının enflasyon beklentileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Kaynak: TCMB, DPT

Faiz piyasasında kamunun hala devam eden büyüklüğü, reel faizlerin düşmesini yavaşlatmaktadır. Kamu kesimi borçlanma gereksiniminin azaltılarak borç stokunun daha da aşağı çekilmesi, reel faiz oranının azalmasını sağlayacak en önemli faktördür.

Para otoritesi, özel kesimin yatırım ve tüketim harcamaları kanalıyla toplam talebin enflasyon üzerindeki etkisini şekillendirmeye çalışmaktadır. Bir başka deyişle Merkez Bankası, talep enflasyonuna odaklanmakta, maliyet ve kamu kesimi odaklı fiyat gelişme-

lerini doğrudan etkileyememektedir. Para politikası kararları, özel kesimin yatırım ve dayanıklı tüketim malı harcamalarını belirleyen makro ve finansal göstergeleri etkilemeye odaklanmaktadır. Merkez Bankası, temel politika aracı olan kısa vadeli nominal faizleri değiştirerek; uzun vadeli reel faizler, varlık fiyatları, sermaye piyasası, finansal refah seviyesi, kredi kullanımı, şirket ve hane halkı bilanço yapısı yoluyla toplam özel kesim talebini şekillendirmeye çalışmaktadır. Kısa vadeli faizlerin, söz konusu değişkenler üzerindeki etkisi, para politikası aktarım mekanizmalarının etkinliğini artırmakla sağlanabilmektedir.

Para politikası aktarım mekanizmaları, kredi kanalı ve özel kesimin bilanço yapısındaki gelişmelerle şekillenmektedir.

İMKB’de işlem gören şirket sayısı ve halka açıklık oranı oldukça düşüktür. Halka açık şirketlerin büyük ve kurumsal şirketler olması risk derecelerinin hesaplanabilmesini sağlayarak, yurtdışından borçlanabilmelerine imkan vermektedir. Kurun değer kazanması, reel sektörün dış borçlanma maliyetlerini düşürmekte ve halka arz yoluyla sağlanabilecek fonların yurtdışından sağlanmasına yol açmaktadır. Böylece şirketler, kur riskini kısmen yada tamamen göze alarak yurtdışı borçlanmayı tercih etmektedirler. İMKB şirket değerleri 2007 yılında yükselse dahi; söz konusu artış, sermaye piyasalarında oluşan maliyetlerin dış borçlanma maliyetlerinin altına gerilemesini sağlayabilecek kadar oluşmamıştır. Para politikası kararları, sermaye piyasaları yoluyla özel kesim talebinin yatırım tarafını etkileyememiştir.

Kısa vadeli faizler, sermaye piyasası araçları yoluyla özel kesim talebini etkileyememektedir.

Mevcut makro-ekonomik yapı, şirketlerin halka açılma konusunda zorluklar yaşamasına yol açarken, tahvil ve bono ihraçlarını da engellemektedir. Sermaye piyasalarından yararlanma imkanı olmayan KOBİ’ler, bankacılık sistemi aracılığıyla borçlanabilmekte ve bankacılık sisteminin likidite ve faiz seviyesinden birebir etkilenmektedir. Türkiye’de, şirketlerin büyük bölümünün KOBİ’lerden oluştuğu göz önüne alındığında, para politikasının yatırımlar üzerindeki aktarım mekanizması, kredi kanalıyla belirginleşmektedir.

Hane halkının toplam finansal varlıkları içerisinde, hisse senetlerinin payı oldukça düşüktür. Hane halkının toplam finansal varlıklarını %6'sı hisse senetlerinden oluşmaktadır. 2007 yılı Aralık ayı itibariyle, İMKB'nin portföy değerinin, %27.6'sı yerli yatırımcıların elindedir. Aynı dönemde İMKB'de işlem yapan kişi sayısı 930 bin kişi gerçekleşirken bu rakam, 23 milyonluk toplam istihdamın %4'üne denk gelmektedir. Sermaye piyasalarında işlem yapan kişi sayısının ve yerli yatırımcıların portföy değerinin düşük olması, hisse senedi fiyat artışları ile oluşabilecek refah artışının, hane halkı tüketim harcamaları yoluyla toplam talebi etkilemesi mümkün olmamaktadır.

2006 yılı Mayıs-Haziran döneminde yükseltile kisa vadeli nominal faiz oranları, reel faizlerin kısa bir süre içerisinde yükselmesine yol açmıştır. Faiz hadlerinin ulaştığı yeni seviye, enflasyon beklentilerindeki artışın üzerinde gerçekleşerek reel faizlerin kısa bir süre içerisinde 6 puan yükselmesine yol açmıştır. Kısa dönemli reel faizlerin yükselmesi, şirketler ve hane halkının uzun dönemli faiz beklentilerine yansiyarak özel kesim yatırımları ile hane halkının konut ve dayanıklı tüketim malı harcamalarını yavaşlatmıştır. Özel kesimin sermaye ve borçlanma maliyeti yükselmiştir. Bununla birlikte; piyasalarda yaşanan oynaklık, şirket ve hane halkının mevcut gelirlerini olumsuz etkilemese dahi, gelecekte gelir kaybına uğrama olasılığının artması her iki kesimin tüketim ve yatırım kararlarını etkilemiştir. Böylece, bankacılık sektörü dışında kaynak yaratma kapasitesi olmayan hane halkı ile yurtdışı finansman kaynaklarına ulaşamayan reel sektör şirketlerinin kredi talebi yavaşlamıştır.

Özel kesimin sermaye ve borçlanma maliyeti yükselmiştir.

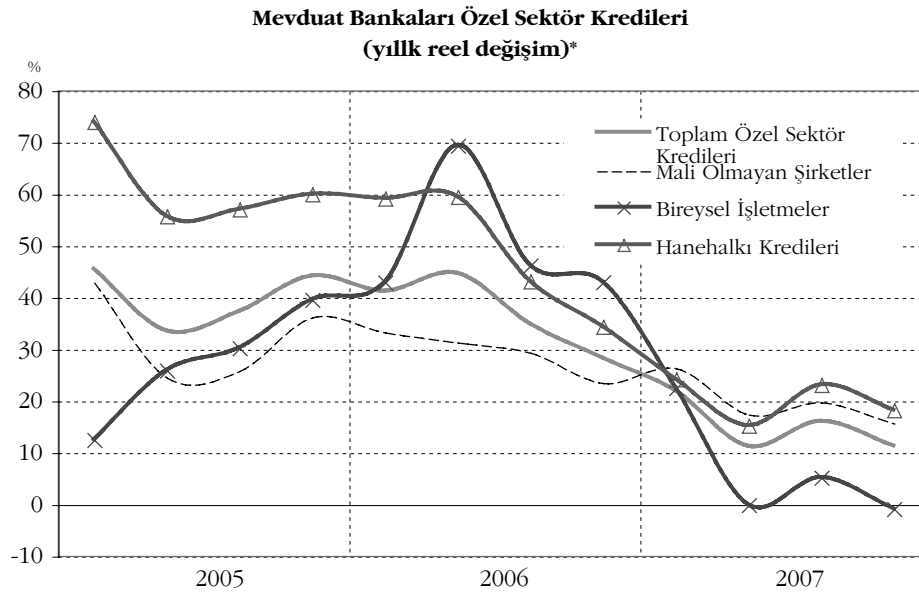
3.1 Kredi Hacmindeki Gelişmeler

Özel sektörün (Reel sektör + hane halkı) mevduat bankaları aracılığı ile kullandığı kredi hacmi, 2006 yılı ikinci döneminde geçen seneye oranla reel olarak %44.6 oranında artarken, artış hızı zaman içerisinde yavaşlamış ve 2007'nin ikinci döneminde %11'e gerilemiştir. Aynı eğilim reel sektör, bireysel işletmeler ve hane

Kredi hacmi yavaşlamıştır.

halkı kredilerinin tamamında görülmektedir. Ancak, reel sektör şirketlerinin kredi talebi, diğer özel kesim kredilerine oranla daha istikrarlı bir görünüm izlemektedir. Söz konusu kredilerin parasal koşullara olan duyarlılığı diğer kredilere oranla daha düşük gerçekleşmektedir.

2005 ve 2006'nın ilk yarısı arasında kalan dönemde, reel sektör kredi hacmi reel olarak ortalama %32.3 oranında artarken, 2006 üçüncü döneminden itibaren başlayan yavaşlama süreci kademeli olarak gerçekleşmektedir. 2007 yılında reel sektör kredi hacmi reel olarak %20 artmıştır. 2005 ve 2006 ilk yarısında, reel bazda %60 seviyesinde istikrarlı bir şekilde yükselen hane halkı kredi kullanımındaki artış, kredi maliyetlerindeki artışın etkisiyle 2006'nın ikinci yarısı ile 2007'nin ilk yarısında hızlı bir şekilde yavaşlamıştır.

* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TCMB, TUSİAD Hesaplamaları

Özel kesim toplam kredi kullanımı içerisinde, parasal koşullardaki değişimlerden en fazla, bankacılık sektöründen kaynak yaratabilen bireysel işletmeler etkilenmektedir. 2005 yılının ilk döneminde, bireysel işletme kredileri bir önceki senenin aynı dönemine oranla %12.4 oranında artarken, faiz oranlarının düşmesi ve parasal

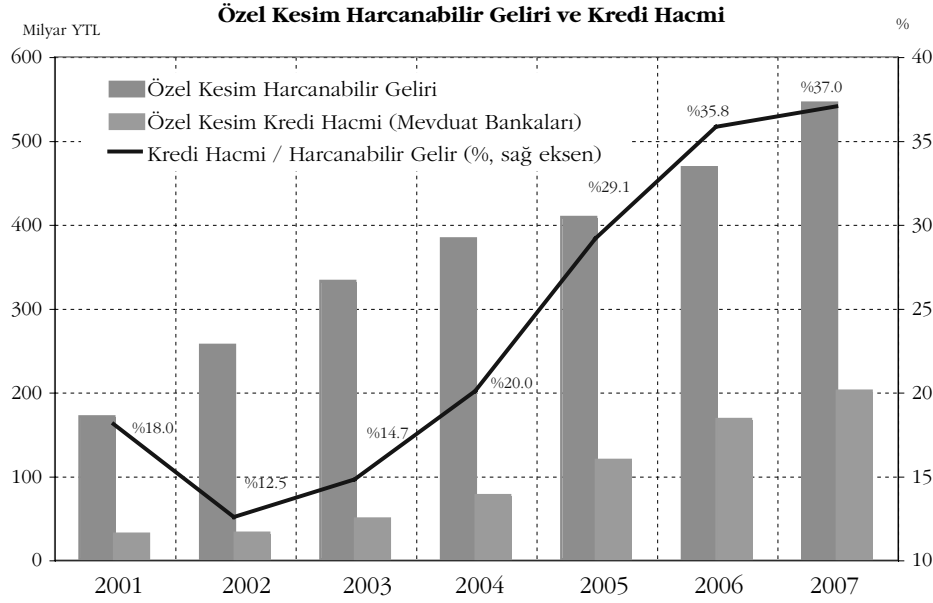
Parasal koşullardaki gelişmelere en duyarlı kesim bireysel işletme kredileridir.

koşulların gevşemesi ile dönemler itibariyle yükselmiş, 2006'nın ikinci dönemindeki reel artış hızı %70'e ulaşmıştır. Ancak, 2006'nın üçüncü döneminden itibaren, bireysel işletme kredilerinin reel artışı hızlı bir şekilde gerilemiştir. 2007'nin ikinci yarısında, bir önceki senenin aynı dönemine oranla, bireysel işletme kredileri reel olarak küçülmüştür. 2007 yılı ilk yarısında, özel kesim kredilerindeki yavaşlama devam ederken, üçüncü çeyrekte tüm alt kalemlerdeki artış hızı yükselmiş, yılın son çeyreğinde ise yeniden yavaşlamıştır. 2007'nin ikinci yarısından başlamak üzere; hane halkının kullandığı kredi hacmi diğer kredilere oranla daha yüksek oranda artmaktadır.

Kredi talebinin azalmasında, faizlerdeki yükselişle beraber maliyetlerin artmasının yanı sıra, özel kesimin bilanço yapısındaki değişimin de etkili olduğu görülmektedir. 2003 yılından itibaren canlanan özel kesim yatırım ve tüketim harcamaları, özel kesimin borçluluk oranının yükselmesine yol açmıştır. 2003 yılından itibaren, özel kesimin mevduat bankalarından kullandığı kredi hacmi, harcanabilir gelirin üzerinde artmış ve kredilerin harcanabilir gelire oranı yıllar itibariyle yükselmiştir. 2003-2006 dönemi arasında, özel sektör kredi hacmi nominal olarak yılda ortalama %51.4 oranında artarken, harcanabilir gelir ortalama %17 yükselmiştir. 2003 yılında, özel kesim kredilerinin harcanabilir gelire oranı %14.7 iken bu oran 2006 yılında %35.8'e yükselmiştir.

Özel kesim borçluluk oranının yükselmesi, yeni kredi talebini kısıtlamaktadır.

Özel kesimin borçluluk oranının yükselmesi, kredi talebinin ve böylece iç talebin yavaşlamasında etkili olmaktadır. Özel kesim kredi hacmi, 2007 yılında nominal olarak %20 oranında yükselecek 201 milyar YTL'ye ulaşırken, harcanabilir gelir %16 artarak 544 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında kredi artış hızının yavaşlaması ile birlikte, özel kesimin borçluluk oranındaki yükselme yavaşlamıştır. Özel kesim borçluluk oranı 2004, 2005 ve 2006 yıllarında sırasıyla 5, 9 ve 7 puan artarken 2007 yılında sadece 1 puan yükselerek %37 olarak gerçekleşmiştir.

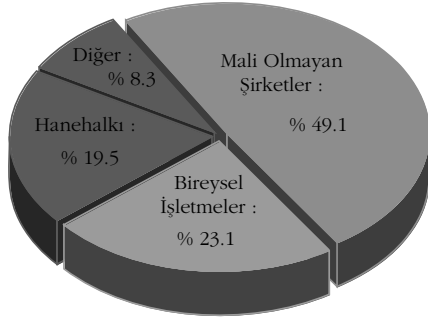
* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: DPT, TCMB 2007 yılı harcanabilir geliri DPT program tahminidir.

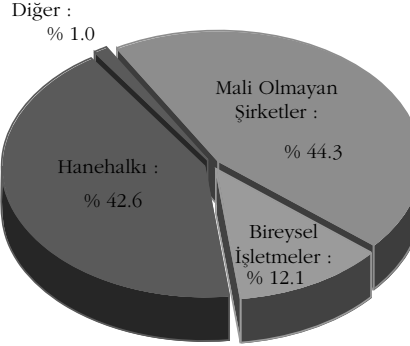
Özel kesimin mevduat bankalarında kullandığı kredilerin dağılımı incelendiğinde, hane halkının tüketici kredisi ve kredi kartı kullanımının reel sektör ve bireysel işletme kredilerine oranla yüksek oranda arttığı ve toplam krediler içindeki payının yükseldiği görülmektedir. 2003'ün ilk döneminde, hane halkı kredilerinin toplam özel kesim kredi hacmindeki payı %19.5 iken bu oran 2007'nin dördüncü döneminde %42.6'ya yükselmiştir. Aynı dönemde hane halkı kredi hacmi 10 kat artarken, mali olmayan şirket kredileri 4 kat, bireysel işletme kredileri ise 2 kat yükselmiştir. Özel kesim kredileri içerisinde hane halkının payını artırması, para politikası kararlarının tüketici davranışlarına doğrudan yansımaları sağlayarak, aktarım mekanizmalarının etkinliğini artırmaktadır.

Hane halkının, özel kesim kredileri içindeki payı artmaktadır.

**Özel Sektör Kredilerinin Dağılımı
(2003 Yılı I. Dönem)**

**Özel Sektör Kredilerin Dağılımı
(2007 Yılı IV. Dönem)**

Kaynak: TCMB

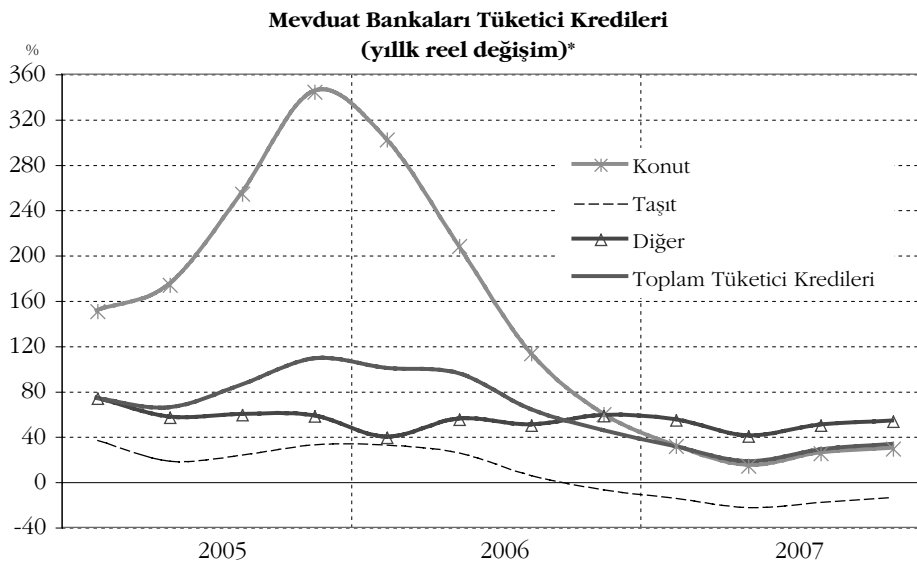
2006 yılının ikinci dönemi ile 2007'nin ilk yarısında, toplam tüketici kredilerinin artış hızı yavaşlamış, 2007'nin ikinci yarısından itibaren ise yeniden hızlanmıştır. Tüketici kredileri, 2006'nın ikinci yarısında reel olarak %95 artarken, 2007 ikinci dönemindeki artış %17'ye gerilemiştir. 2007'nin ikinci yarısından itibaren yeniden hızlanan tüketici kredileri, yılın son çeyreğinde ise reel olarak %32.5 oranında yükselmiştir. Söz konusu yükselme, tüketici kredilerinin tüm alt kredi gruplarına görülmektedir.

2007'nin ikinci yarısından itibaren, tüketici kredileri hızlanma eğilimine girmiştir.

Son 5 yıllık dönemde, hane halkının özel kesim kredi hacmi içindeki payının artmasında, konut kredileri belirleyici olmuştur. Türkiye'de, mevduatların ortalama vadesinin 3 ay olması, bankacılık sektörünün mevduat kaynaklı kredi verme olanaklarını kısıtlamaktadır. Uluslararası likidite şartlarının gelişimi, bankacılık sektörünün uzun vadeli dış borçlanmasını kolaylaştırmış, yurtdışından elde edilen fonlar yoğunlukla konut kredisi olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, faizlerin düşmesi konut kredisi talebini artırmıştır. 2003'ün ilk döneminde, konut kredilerinin tüketici kredileri içindeki payı %20 iken, bu oran 2007 yılında %48'e yükselmiştir.

2007 yılının son çeyreğinde, konut kredilerinin reel artışı %32.5 oranında gerçekleşmiştir.

Otomobil kredileri, 2006'nın son döneminden itibaren reel olarak gerilemektedir. Ancak, 2007'nin ikinci döneminden itibaren söz konusu gerilemenin yavaşladığı görülmektedir. İhtiyaç kredilerinde ise, parasal genişlemenin ve sıkılaştırmanın yaşandığı dönemlerde önemli bir değişiklik olmamış, söz konusu krediler son üç yılda ortalama % 54 oranında artmıştır. Bu gelişmede, ihtiyaç kredilerinin kısa vadeli finansman yaratma yada geçmiş borçların ödenmesi amacıyla kullanılmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TCMB, TUSİAD Hesaplamaları

3.2 Mevduat Gelişmeleri

Gerçek kişilerin finansal varlıkları, 2007 yılında bir öndeki senenin aynı dönemine oranla nominal olarak %10 oranında artarak, 301 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Söz konusu rakamın %43.6'sı YTL cinsi tasarruf mevduatından oluşmaktadır. 2003 yılında, mevduatın toplam finansal varlıklar içindeki payı %26 iken, bu oran yıllar itibariyle yükselmektedir. Hane halkının toplam finansal varlıkları içerisinde, devlet iç borçlanma senetlerinin payı ise azalmaktadır. 2003'te DİBS'lerin payı %18.5 iken bu rakam 2007 yılında %5.5'e gerilemiştir. 2007 yılında, gerçek kişilerin DİBS portföyü geçen se-

Hane halkının finansal varlıkları, faiz getirili araçlarda yoğunlaşmaktadır.

neye oranla nominal olarak %32 azalmıştır. Gerçek kişilerin, yıllar itibariyle, sabit getirili menkul kıymetlerden çıkarak banka mevduatına yöneldikleri görülmektedir. Ancak, tasarruf mevduatlarının ortalama vadesi artmamakta ve 3 ayın altında gerçekleşmektedir. 2007 yılı Ekim ayı itibariye, tasarruf mevduatının %94'ü, üç ay ve daha kısa vadeli mevduatlardan oluşmaktadır.

Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu

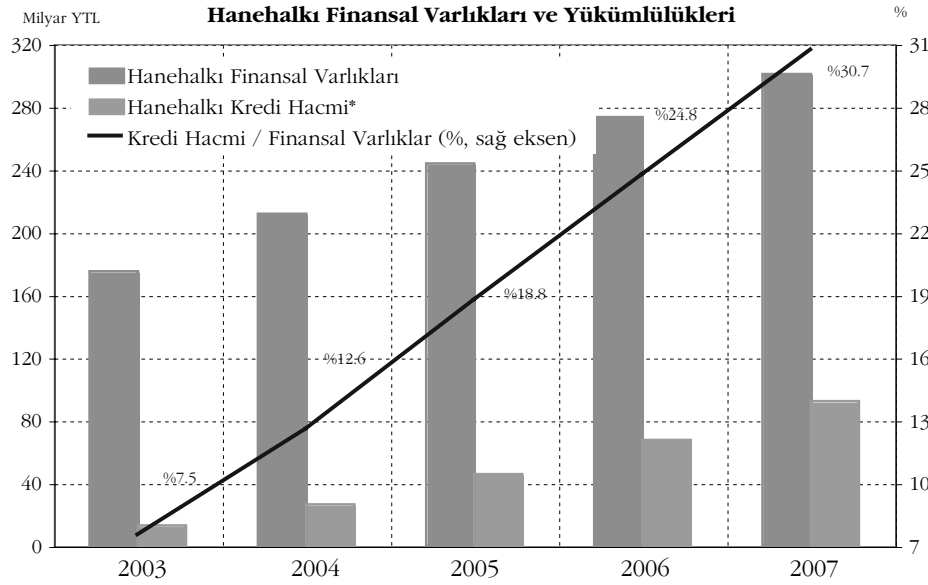
(cari fiyatlarla, milyar YTL)

	2003	2004	2005	2006	2007
Tasarruf Mevduatı	45.3	62.1	87.4	110.2	131.3
DTH	52.8	57.3	56.3	70.6	74.0
DTH (milyar ABD Doları)	37.9	42.7	42.3	50.1	63.2
Dolaşımdaki Para	8.9	12.5	21.6	22.7	26.1
DİBS	32.4	34.8	28.0	24.2	16.5
Eurobond	2.8	3.6	3.6	3.5	2.7
Yatırım Fonu	19.4	23.9	28.6	21.4	25.2
Hisse Senedi	12.3	15.7	15.8	15.8	18.0
Emeklilik Yatırım Fonları	0.0	0.3	1.2	2.8	4.5
Repo	1.2	1.6	1.5	2.2	2.7
Toplam Varlıklar	175.2	211.8	244.0	273.4	300.9

Kaynak: TCMB, BDDK, SPK, MKK

Hane halkı tüketici kredileri ve bireysel kredi kartı harcamalarındaki artış yıllar itibariyle yavaşlarsa dahi finansal varlıklarla karşılaştırıldığında yüksek oranda artmaya devam etmektedir. Gerçek kişilerin kredi kullanımı, 2005 ve 2006 yılında sırasıyla %72 ve %48 oranında artarken, 2007'deki artış %36 olarak gerçekleşmiş ve 2007 yılı sonu itibariyle 92 milyar YTL'ye ulaşmıştır. 2004-2007 dönemi arasında, hane halkı kredi hacmi nominal olarak yılda ortalama %65 oranında artarken, harcanabilir gelir ortalama %15 yükselmiştir. 2004 yılında, gerçek kişilerin kullandığı kredilerin finansal varlıklara oranı %12.6 iken bu oran 2007 yılında %30.7'ye yükselmiştir.

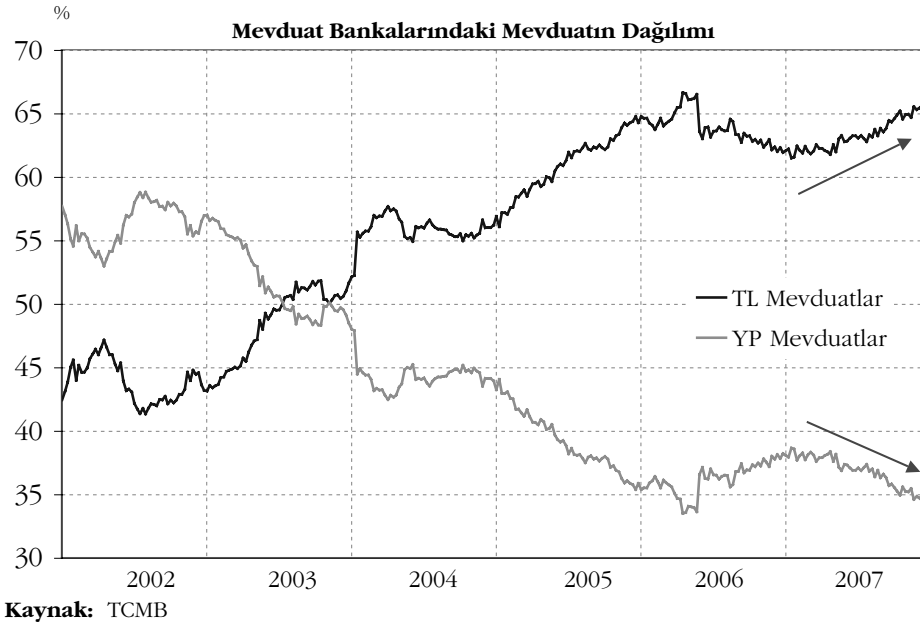
Hane halkı borçları, finansal varlıklarına oranla yükselmektedir.

Kaynak: DPT, TCMB, BDDK, SPK, MKK *Mevduat Bankaları, Tüketici kredileri ve bireysel kredi kartları toplamı.

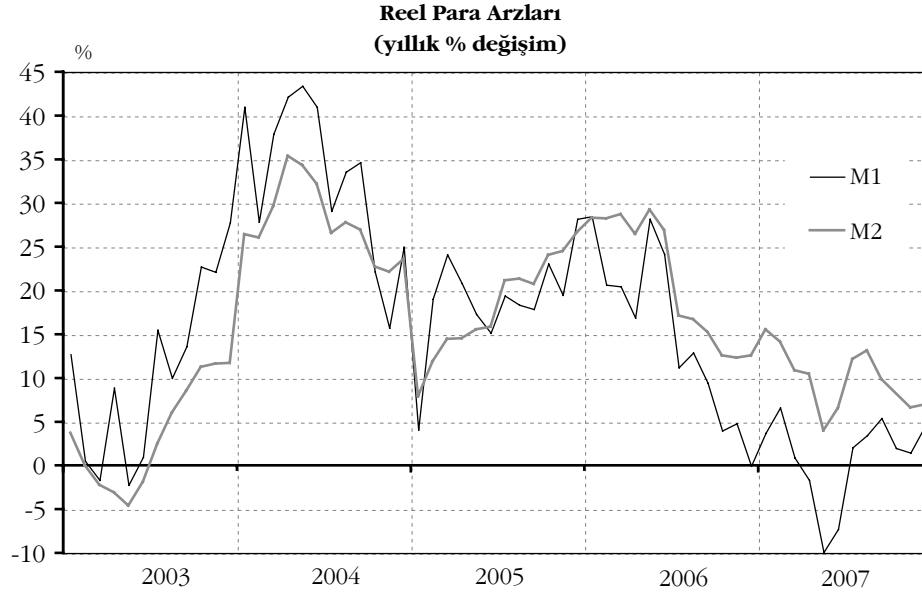
2006 yılı Mayıs ayında, yerli yatırımcıların yabancı para cinsi mevduatı 56 milyar dolar seviyesindeyken, kurlardaki yükselişin ardından giderek artmış, 2007 Ocak ayında 73 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde, yabancı para cinsi mevduatın artış hızı, YTL mevduatların üzerinde gerçekleşmiş, yabancı para mevduatlarının toplam içindeki payı yükselmiştir. 2006'nın Mayıs ayında toplam mevduatın %33.5'i yabancı para birimlerinden oluşurken; 2007'nin Ocak ayında bu oran %38.5'e yükselmiştir. YTL'nin değer kazanmasıyla birlikte, yerli para cinsi mevduatların artış hızı yeniden yükselmiş ve 2007 yılı genelinde YTL mevduatların toplam içindeki payı giderek artmıştır. 2007 yılı başında YTL cinsi mevduatların toplam içindeki payı %61'iken, 2007 sonunda bu oran %66'ya yükselmiştir.

**YTL'nin
değerlenmesi ters
para ikamesini
hızlandırmıştır.**

3.3 Para Arzları

2006 yılı ikinci yarısından itibaren; parasal sıkılaştırmaya yönelik alınan önlemler, para arzı artışlarına yansımaktadır. Para arzı artışları, 2006 yılı ikinci yarısından itibaren yavaşlamaktadır. 2006 yılını Mayıs ayında, bir önceki senenin aynı ayına oranla reel olarak %29 artan M2 para arzı artışı, aylar itibariyle azalmış ve 2007'nin Aralık ayı itibariyle artış hızı %7'ye gerilemiştir. Merkez Bankası'nın döviz seviyesine doğrudan müdahale etmemesi, parasal genişlemenin kontrol altına alınmasında önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte, 2007 yılında para piyasasında oluşabilen fazla likidite, kısa vadeli ihalelerle geri çekilerek likidite yönetiminin etkinliği artırılmıştır.

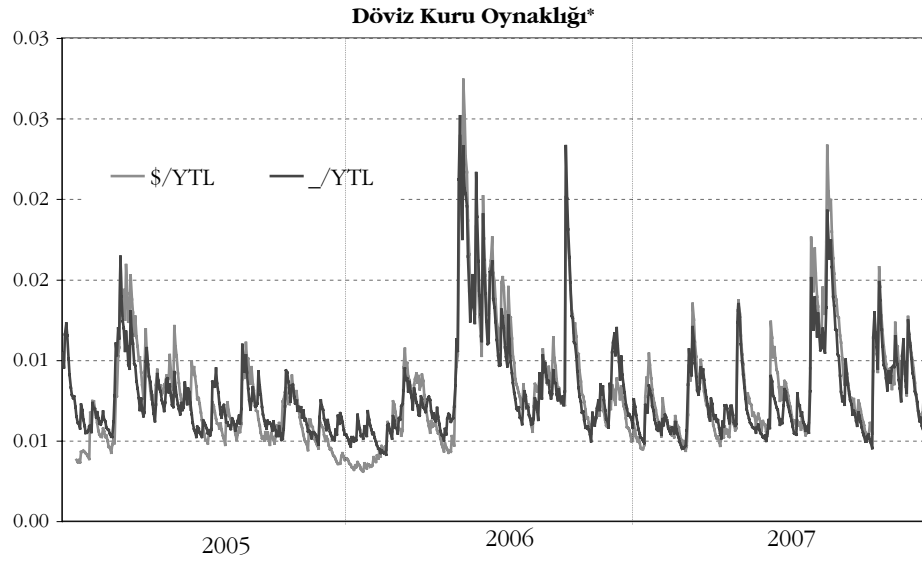
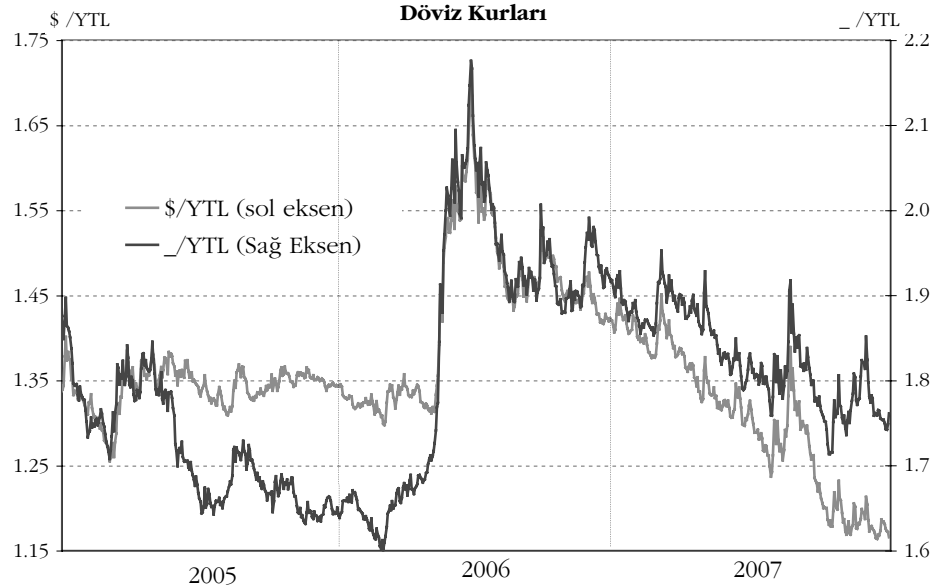

Kaynak: TCMB

3.4 Döviz Kurları

2007 yılında, döviz kuru seviyelerine doğrudan müdahale edilmiş, olası iç ve dış şokların etkisini azaltmaya ve Hazine'nin dış borç ödemelerini gerçekleştirmesine yönelik olarak, alım miktarları daha önceden kamuoyuna bildirilen döviz alım ihaleleri gerçekleştirmiştir. Merkez Bankası 2005 yılında, kamuoyuna açıkladığı alım ihalelerinde 7.4 milyar dolar alırken, ihalelerin dışında döviz piyasasına müdahalede bulunarak 14.6 milyar dolarlık alım gerçekleştirmiştir. 2006 yılı başında yapılan 5.4 milyar dolarlık müdahalenin ardından, Merkez Bankası yönetimi döviz alım ihaleleri aracılığı ile rezerv biriktirmekte, kur seviyesine doğrudan müdahale etmemektedir.

2007 yılında, kur seviyesi arz ve talep koşullarına göre şekillenmiştir.

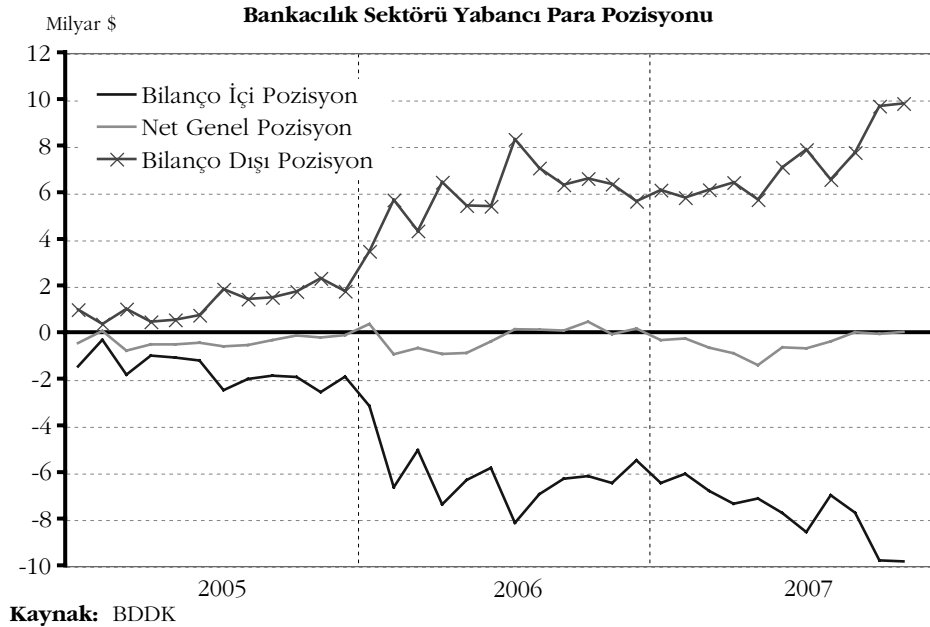
2007 yılında Merkez Bankası, kur seviyesin piyasa şartları içerisinde dalgalanarak, arz ve talep koşullarına göre oluşmasını sağlamıştır. 2005 yılı ile karşılaştırıldığında 2007 yılı, kurlardaki oynaklığın daha yüksek gerçekleştiği bir yıl olmuştur. 2005 yılında Dolar/YTL kuru 1.34 seviyesi etrafında dalgalanırken, 2007 yılı genelinde değer kazanmış ve oynaklık seviyesi yükselmiştir. Ağustos ayında, uluslararası kredi piyasalarındaki likidite sıkışıklığının etkisiyle, 1.25 sevi-

Kurlardaki oynaklık 2006 yılına göre azalmış, 2005'e göre artmıştır.

yesinden 1.38'e kadar yükselen dolar kuru kısa bir süre içerisinde yeniden değer kazanarak yılı 1.17 seviyesinde kapatmıştır. 2007 yılında, doğrudan yabancı yatırım ve reel sektörün dış borçlanması başta olmak üzere, yüksek sermaye girişleri YTL'nin değer kazanmasında önemli rol oynarken, yerli yatırımcıların yabancı para birimlerine olan talebinin azalması YTL'nin değer kazanma sürecini hızlandırmıştır.

Yerli yatırımcıların yabancı para birimlerine olan talebinin azalmasının yanı sıra bankacılık sektörünün kur riskini etkin bir şekilde yönetmesi, oynaklığın yükseldiği dönemlerde, bankalardan gelebilecek ilave döviz talebini gereksiz kılmakta ve kur üzerinde oluşabilecek yukarı yönlü riskleri azaltmaktadır. Bankacılık sektörü, yabancı para net genel pozisyonu açık vermemektedir. 2007'de döviz piyasalarındaki oynaklığın en yüksek olduğu Ağustos ve Eylül aylarında dahi sektörün yabancı para net pozisyonu değişmemiştir. Ağustos ayında sektörün yabancı para net pozisyonu sadece 370 milyon dolar açık verirken, Eylül ayında 29 milyon dolar fazla verilmiştir.

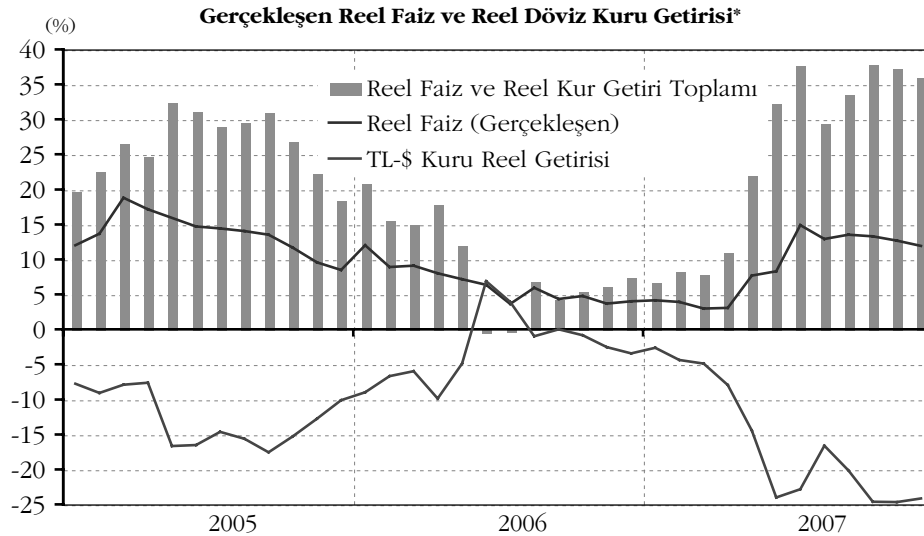
Bankacılık sektörü, kur riskini etkin şekilde yönetmektedir.

\$/YTL kuru, çeşitli dönemlerde nominal olarak değer kaybetse dahi, 2002 yılından başlamak üzere, genel olarak her ay, bir önceki senenin aynı ayına oranla reel olarak değer kazanmıştır. Sadece, 2006 yılının Haziran ve Temmuz aylarında sırasıyla %7 ve %4 oranında reel olarak değer kaybeden \$/YTL kuru, Ağustos 2006'dan itibaren reel olarak değer kazanmaya devam ederek yabancı yatırımcıların elde ettikleri toplam getirinin büyük bölümünü oluşturmuştur.

2007 Aralık ayında, geçen senenin aynı ayına oranla \$/YTL kuru reel olarak %24 değer kazanmıştır. Aynı dönemde, sabit getirili menkul kıymetlerden elde edilen reel faiz ise %11.8 olarak gerçekleşirken, yabancı yatırımcıların bir yıllık dönemi kapsayan toplam getirisi %36'ya ulaşmaktadır. Reel faiz seviyesinin kısa dönemde değişmeyeceği düşünüldüğünde; yabancı yatırımcıların portföy tercihleri, daha çok kur seviyesinin gidişatına göre şekillenecektir.

Yabancı yatırımcıların portföy tercihleri, büyük ölçüde kur seviyesine göre şekillenecektir.

* Reel faiz, aylık ortalama iç borçlanma faizinin yıllık bileşiği kullanılarak hesaplanmıştır. Reel kurun negatif değer alması, kurun değerlenmesi anlamına gelmektedir.

Kaynak: TCMB

2007'nin Temmuz ayında yabancı yatırımcının toplam reel getirisi (kur + faiz) %35 olarak gerçekleşirken, Ağustos ayında döviz piyasalarında yaşanan oynaklık sonucu, toplam getiri %28'e gerilemiştir. Aynı dönemde yerli yatırımcıların ters portföy tercih etmesi

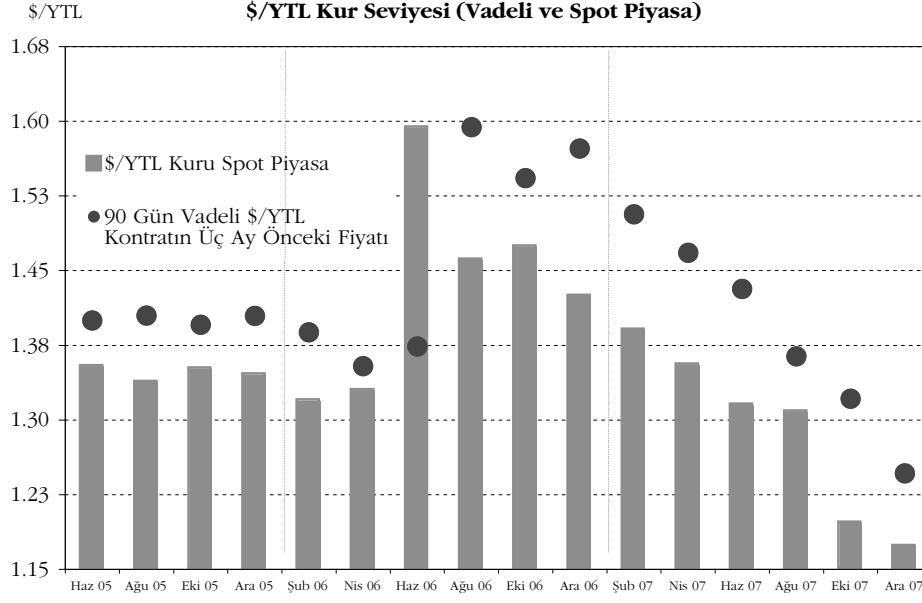
Reel getiri yeniden %35 seviyelerine yükselmiştir.

döviz piyasalarının dengelenmesi açısından önemli bir işlev görmüştür. Önümüzdeki dönemde oluşabilecek siyasi ve ekonomik risklerin, iki kesimin beklentilerinin ve risk algılamalarının aynı yöne doğru kaymasına yol açması durumunda, para politikası üzerindeki baskı daha da artabilecektir.

Kur seviyesinde oluşabilecek ani ve kalıcı bir değer kaybı, enflasyon sepeti içerisindeki ithal ürün fiyatlarını doğrudan etkilemekte, imalat sanayinin son yıllarda yüksek oranda ithal girdi kullanımına bağlı olarak üretim maliyetlerinin artmasına yol açarak, gecikmeli etkilerle enflasyon eğilimini değiştirebilmektedir. Ayrıca; kur şokları, enflasyon beklentilerini ani bir şekilde değiştirerek fiyatlama davranışlarının da hedef enflasyon oranına göre farklılaşmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, ekonomik aktörlerin kur riskine karşı korunması, para politikasının orta vadeli hedeflerine ulaşabilmesini kolaylaştırırken, oynaklık dönemlerinde ortaya çıkabilecek ani döviz talebini de kısıtlayarak oynaklığın azalması yönünde etkide bulunmaktadır.

Üretim ve yatırım kararlarının spot piyasa kuru yerine vadeli kurlara sabitlenmesi, geleceğe dönük maliyetlerin şimdiden şekillenmesini sağlayacaktır. Özellikle reel sektörün son yıllarda artan dış borç stoku, şirketler kesiminin açık pozisyonlarını riskten korunmasını ve bilançoların finansal oynaklıklara karşı direncinin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Vadeli döviz piyasası kur riskine karşı koruma sağlamanın yanı sıra, 2006'nın Ağustos ayından itibaren, döviz satan oyunculara spekülative kazanç sağlamaktadır. 2006 yılı Ağustos ayından itibaren kurun değer kazanmasıyla beraber, vadeli dolar kuru kontratların fiyatı spot piyasa fiyatının üzerinde gerçekleşmektedir. Böylece, vadeli sözleşmeleri kullanan ihracatçı şirket, spot piyasa üzerindeki bir seviyeden döviz satarak, kurun değerlendirilmesi sonucu azalan fiyat avantajını kısmen de olsa artırmaktadır.

Vadeli döviz piyasası kur riskine karşı koruma sağlayacaktır.

Kaynak: TCMB, VOB

B Ö L Ü M

FİYAT DÜZEYİ

Giriş

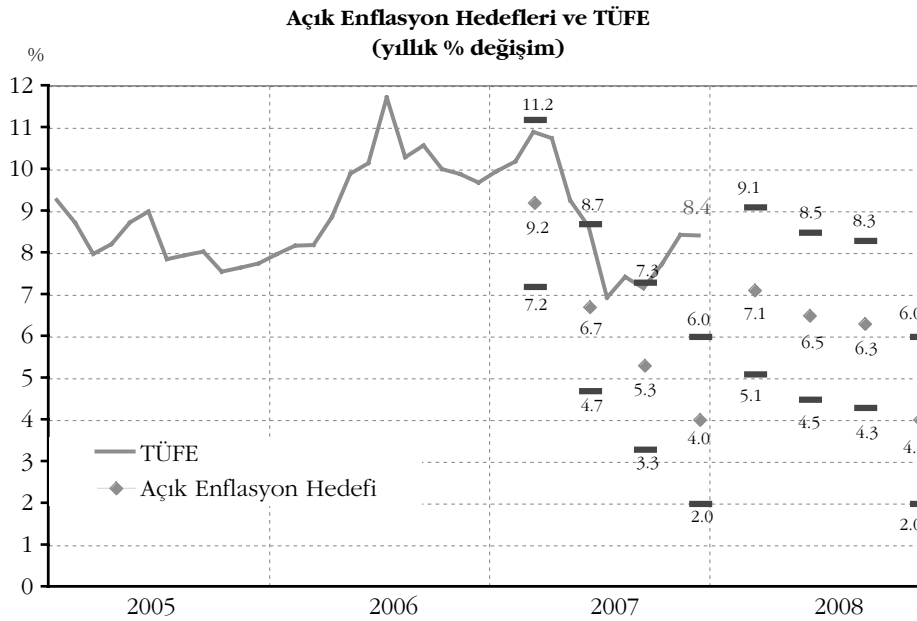
Merkez Bankası, politika araçlarını; üçer aylık açık enflasyon (tüketici fiyatları cinsinden) hedeflerine göre belirlemektedir. 2007'nin ilk üç dönemi için, sırasıyla %9.2, %6.7 ve %5.3 olarak belirlenen hedeflere ulaşamamıştır. 2007 yılı Aralık ayı itibariyle, yıllık enflasyon oranı %8.4 olarak gerçekleşmiş ve %6 olarak belirlenen yıl sonu belirsizlik üst sınırının üzerinde gerçekleşmiştir. 2007 yılı ilk döneminde 1.2 puan artarak Mart ayı sonunda %10.9'a yükselen yıllık enflasyon; yılın ikinci ve üçüncü döneminde gerileme eğilimine girmiş, ancak yılın son döneminde yeniden yükselmiştir. 2007'nin ilk üç döneminde enflasyon, Merkez Bankasının belirlediği aralığının içerisinde ancak üst bandın hemen altında gerçekleşmiştir.

2007 yıl sonu enflasyonu, %6'lık üst bandın üzerinde gerçekleşmiştir.

4.1 Enflasyon Gelişmeleri

Eylül ayı itibariyle %7.1 oranına kadar gerileyen yıllık enflasyon, gıda fiyatlarının yeniden yükselişe geçmesi, akaryakıt ve tütün ürünlerindeki ÖTV artışı ve su fiyatlarının artırılmasıyla beraber yılın son dö-

2007'nin son çeyreğindeki yükselme, enflasyonun düşme eğiliminden uzaklaşma olarak algılanmamalıdır.

Kaynak: TÜİK

neminde yeniden yükselmiştir. Son dönemde enflasyonda görülen yükselmenin, genel olarak fiyatları kamu kesimi tarafından yönetilen yada yönlendirilen ürün fiyatlarındaki artıştan kaynaklanması, enflasyonun düşüş eğilimini değiştirecek bir talep baskısına işaret etmemektedir. Kasım ayında, bütün ürünleri fiyatları geçen senenin aynı ayına oranla %18, su fiyatı ise %24 oranında yükselmiştir. Son yapılan fiyat ayarlamaları, genel fiyat seviyesini yukarı çıkarmasına rağmen, enflasyonun düşüş eğiliminin, yeni oluşan fiyat seviyesinden başlayarak yeniden devam edeceği düşünülmektedir. 2007 yılında, kamu harcamalarındaki artışa rağmen, toplam talep koşulları enflasyondaki düşüş sürecini desteklemiştir. Ancak, gıda fiyatlarındaki gelişmeler, 2007 yılında enflasyondaki düşüş sürecini yavaşlatan en önemli faktör olmuştur. Yılın son döneminde yeniden yükselen gıda fiyatları artışlarının kalıcı olması durumunda, enflasyonun düşüş eğiliminden sapma olasılığı giderek artacaktır.

2006 Haziran ayından itibaren uygulanan sıkı para politikasının enflasyon üzerindeki etkileri 2007 yılında belirginleşerek devam etmiştir. Bu dönemde, talep duyarlılığı yüksek olan dayanıklı tüketim malları fiyatları ve hizmet sektörlerindeki fiyat artışlarının yavaşlaması, toplam enflasyonun yılın ikinci ve üçüncü döneminde gerilemesini sağlamıştır. Bu durum, dayanıklı tüketim malı grubunda, özellikle yılın üçüncü döneminden itibaren belirginleşmiştir. 2006'nın üçüncü ve 2007'nin ikinci dönemi arasında kalan bir yıllık dönemde, mobilya fiyatları ortalama %7 oranında artarken, yılın üçüncü dönemindeki fiyat artışı %2'ye düşmüş, son çeyrekte ise fiyatlar %2 gerilemiştir. Finansman maliyetlerinin yükselmesi ile birlikte dayanıklı tüketim malı talebinin azalması, bu kalemdeki fiyat artışlarını yavaşlatırken, elektrikli ev aletleri ve otomobil fiyatlarının ise gerilemesini sağlamıştır.

Otomobil satış fiyatları artışı, 2006'nın üçüncü döneminde %13'e ulaşırken, 2006'nın son döneminden başlamak üzere kademeli olarak yavaşlamaktadır. 2007'nin üçüncü döneminden başlayarak, otomobil satış fiyatları gerilemiştir. İç talebin yavaşlamasını yanı sıra, 2006'nın ikinci yarısından itibaren, YTL'nin yabancı para birim-

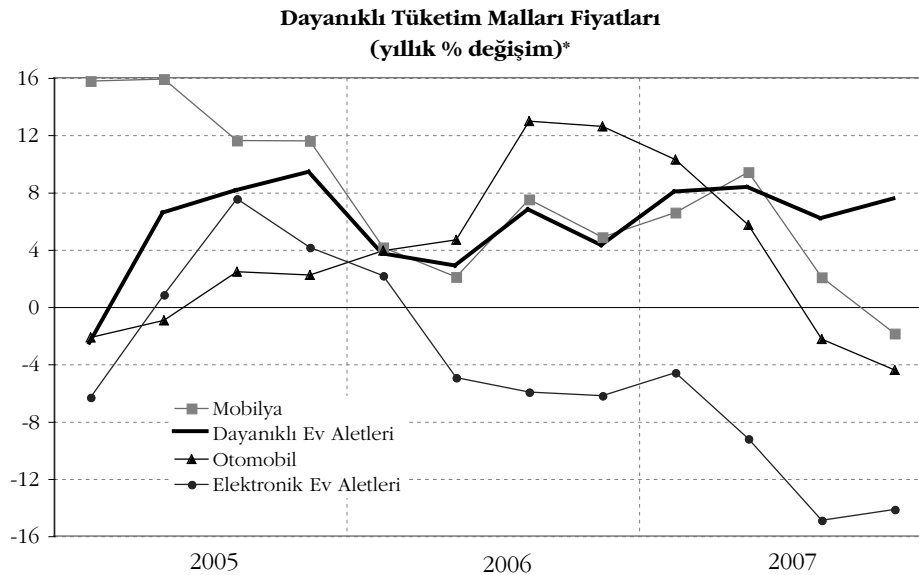
Güçlü iç talebin enflasyon üzerindeki baskısı azalmaktadır.

leri karşısında değer kazanması, gerek ithal otomobil fiyat artışını engellemekte, gerekse ithal girdi kullanımı yüksek olan otomobil sanayinin maliyet kaynaklı fiyat artışlarını sınırlandırmaktadır.

Elektronik ev aletleri fiyatları ise, 2006'nın ikinci çeyreğinden başlamak üzere, bir önceki senenin aynı dönemine oranla gerilemektedir. Söz konusu grupta, televizyon, müzik seti, DVD, bilgisayar gibi teknolojik yeniliklerin hızla geliştiği ürünlerin yer alması, 2003 yılında enflasyon sepetine konulan daha düşük teknoloji ürün fiyatlarının, daha yüksek katma değerli yeni ürünler karşısında gerilemesini sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu ürün grubu harcamalarında ithal ürünlerin payının yüksek olması ve fiyatlamanın nominal kur üzerinden yapılması, YTL'nin değer kazanması ile birlikte fiyatların gerilemesinin bir başka önemli etkeni olmaktadır.

Enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesinin ardından, hizmet sektörlerindeki fiyat katılıkları, hedef enflasyona yakınsama konusundaki en önemli risklerden birini oluşturmuştur. Hizmet sektörlerindeki fiyat artışları mal grubu fiyatlarının üzerinde yükselmektedir. Hizmetlerin dış ticarete konu olmamasının doğal bir sonucu olarak uluslararası rekabet hizmet sektörü fiyatlarına yansımamaktadır.

**Hizmet fiyatları
artışı hala ürün
fiyatlarının
üzerinde
seyretmektedir.**

* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TÜİK

Bununla birlikte, yurtiçi hizmet piyasalarındaki mikro ölçekli sorunların mevcudiyeti ve rekabetçi piyasa koşullarının tam olarak tesis edilememiş olması fiyat katılıklarına yol açmaktadır. Ayrıca, kira artışlarının enflasyon beklentileri yerine, gerçekleşen enflasyon oranlarına göre yapılması, enflasyonun hedeflerine ulaşılmasını kendiliğinden zorlaştırmaktadır.

Hizmet sektörlerindeki söz konusu sorunlara rağmen, parasal sıkılaştırma sonucu yavaşlayan iç talebin hizmet fiyatları üzerindeki olumlu sonuçları 2007 yılında görülmeye başlanmıştır. 2005-2006 döneminde, ortalama olarak %14.1 olarak gerçekleşen lokanta ve otel fiyatlarındaki artış, 2007 genelinde kademeli olarak yavaşlamış ve yılın ikinci yarısındaki artış hızı %10'a gerilemiştir. Ulaştırma sektöründe güçlenen liberalizasyon fiyatlama davranışlarını etkilemektedir. Ulaştırma fiyatları 2005 yılında %15.4, 2006 yılında %10.3 oranında artarken, 2007 yılındaki artış %5.7'ye gerilemiştir. Diğer hizmet fiyatları ise 2005 yılında %12.2 artarken, 2007'deki artış ortalama %8,4 olarak gerçekleşmiştir.

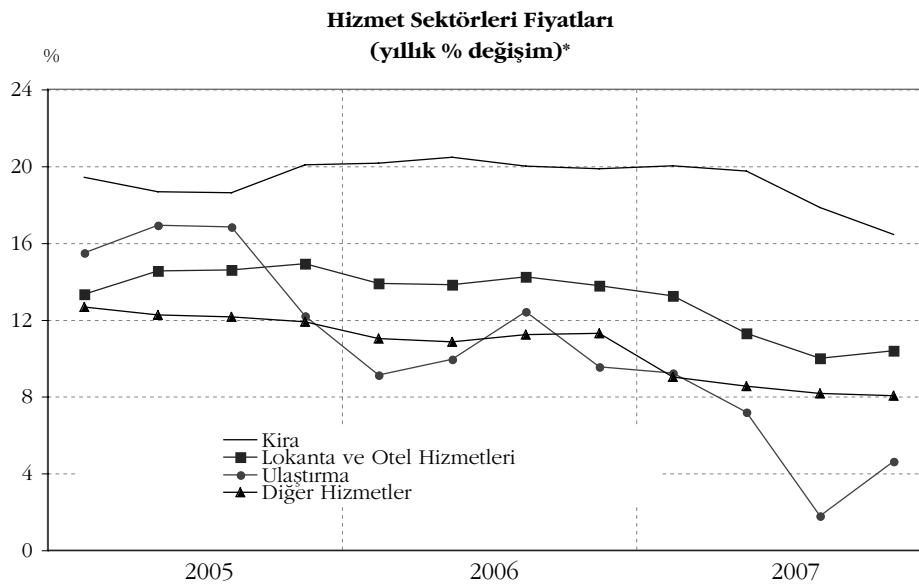
Hizmet fiyatları içerisinde yer alan kira harcamaları, hane halkı tüketim harcamaları içerisinde, gıda harcamalarından sonra en yüksek ikinci paya sahiptir. 2006 yılında, hane halkının toplam tüketim harcamaları içerisinde, gıda harcamalarının payı %23, kiranın ise %17'dir. Enflasyon sepetinde yer alan ürünlerin toplam içerisindeki payı, hane halkının tüketim harcamalarına göre belirlenmekte ve kira harcamalarına enflasyon içerisinde yüksek pay verilmektedir. Böylece, kira artışlarında yaşanan gelişmeler, genel TÜFE artışını doğrudan etkilemektedir. Son üç yıllık dönemde, geriye dönük fiyatlama davranışlarının etkisiyle kira ödemeleri -TÜFE enflasyonun oldukça üzerinde- %20 oranında artmıştır. 2007'nin üçüncü döneminde kira enflasyonu yavaşlayarak %17.8'e, son çeyrekte ise %16.4'e gerilemiştir. Ancak, gerek toplam endeks içindeki payının yüksek olması, gerekse TÜFE'nin oldukça üzerinde artmasıyla, kira artışlarının genel enflasyona yaptığı katkı yüksek kalmaya devam etmektedir.

2007 yılında, hizmet fiyatlarının artış hızı yavaşlamaktadır.

Enflasyonu yukarı çeken yüksek kira artışlarında gevşeme görülmüştür.

Gıda harcamaları, hane halkının toplam tüketim harcamaları içerisinde en yüksek paya sahip olan harcama grubu olması nedeniyle, TÜFE endeksindeki en yüksek pay gıda ürünlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle, gıda fiyatlarındaki gelişmeler, toplam enflasyon eğilimini doğrudan etkilemektedir. Son iki yıllık dönemde, gıda grubu fiyat artışları toplam TÜFE endeksine en yüksek katkıyı yapan artışlar olmuştur. 2006 yılının ikinci çeyreğinden başlamak üzere, gıda fiyatlarındaki artış, toplam enflasyon artışının üzerinde gerçekleşmektedir.

Gıda fiyatlarındaki artışlar, enflasyonun düşüş sürecini yavaşlatmaktadır.

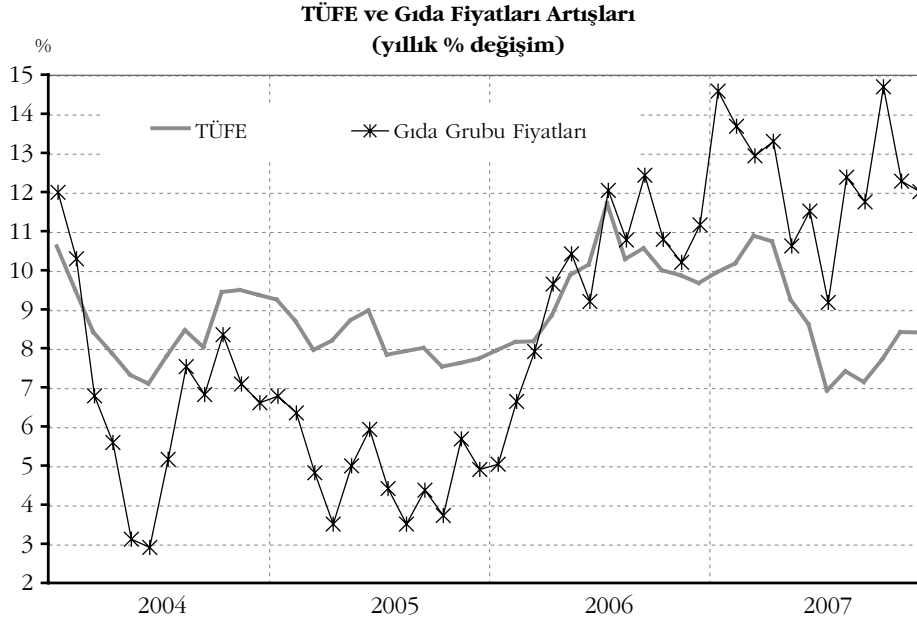
* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TÜİK

Gıda fiyatları, 2006 yılında ortalama %9.6 artarken, 2007'deki artış hızı %12.4'e yükselmiştir. Bu gelişmede, talep yönlü baskıların önemli bir etkisi olmazken, yağış eksikliği ve mevsim normallerinin üzerinde seyreden hava sıcaklıkları nedeniyle azalan üretim kaybının etkisi görülmektedir. Tarım sektöründeki üretim kaybı, toplam gıda fiyatlarını doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde etkilerken, gıda fiyatlarındaki oynaklığı da artırmaktadır. Sebze ve meyve üretimindeki azalma, işlenmemiş gıda ürünleri fiyatlarına doğrudan yansımaktadır. Özellikle 2006 yılında, işlenmemiş gıda fiyatlarının beklenmedik bir şekilde artması gıda fiyatlarını ve toplam enflasyonu yukarı çekmiş ve bu durum enflasyon beklentile-

Gıda fiyatlarındaki artış talep baskısından kaynaklanmamaktadır.

rinde bozulmalara yol açmıştı. Üretimin gerilemesi, tarım ürünlerini girdi olarak kullanan gıda sanayinin üretim maliyetlerini artırarak, işlenmiş gıda ürünleri fiyatlarının da dolaylı olarak artmasına yol açmaktadır.

Kaynak: TÜİK

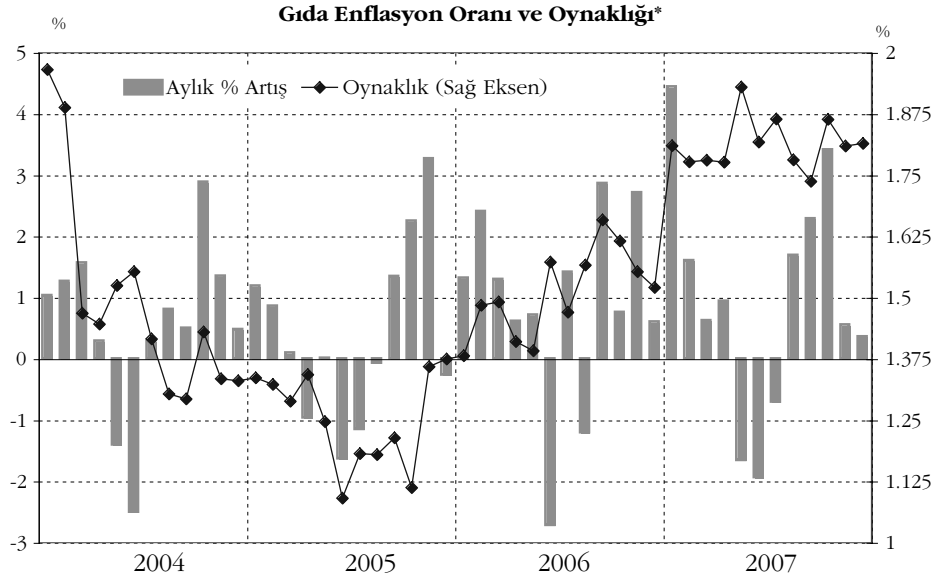
2007 yılında, imalat sanayi genelinde üretim maliyetlerindeki artışın hızlandığı tek sektör işlenmiş gıda ürünleri üreten gıda sanayi olmuştur. Bununla birlikte, gıda grubu fiyatları enflasyon sepetinde yer alan ürün ve hizmet grupları içerisinde en yüksek oynaklığa sahip olan gruptur. Bu durum, toplam enflasyonun da volatilitesi artırarak enflasyon öngörülerindeki belirsizliği artırmakta ve beklentilerin de nokta hedefe oranla yüksek kalmasına yol açmaktadır.

4.2 Enflasyon Beklentileri

2006 yılından önce işlenmemiş gıda fiyatlarındaki yükseliş, ardından kur şoku ile bozulan enflasyon beklentileri, kademeli olarak iyileşmektedir. 2006 yılı Mayıs ayında %5.7 olan 12 ay sonrasının enflasyon beklentisi, Temmuz 2006'da %8'e yükselmiş ve bu seviyeden başlamak üzere gerilemiştir. 2007 Ocak ayında %6.8 olarak beklenen 12 ay

**Maliyet baskısı
artan tek sektör
gıda sanayiidir.**

Enflasyon beklentileri, yıl sonu hedeflerin üzerinde gerçekleşmektedir.

* Oynaklık rakamı, aylık gıda fiyatları artışının 12 aylık hareketli standart sapması olarak hesaplanmıştır.

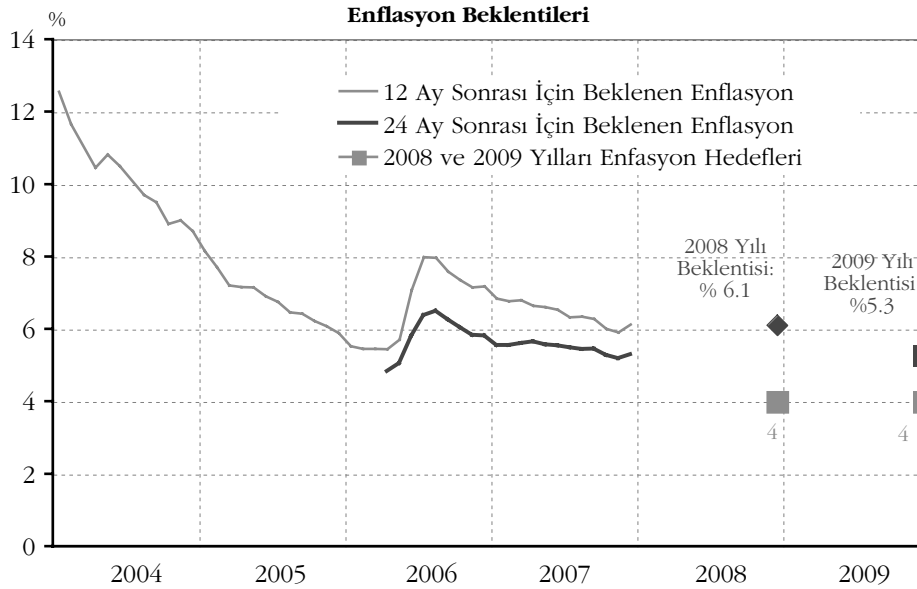
Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Hesaplamaları

sonrasının enflasyon beklentisi 2007 Kasım ayında %5.9'a gerilemiştir. Ancak yılın son döneminde artan gıda fiyatları ve vergi ayarlamalarının etkisiyle Aralık ayında %6.1'e yükselmiştir. Merkez Bankası Beklenti Anketi'ne göre 2008 yıl sonu enflasyon beklentisi %6.1, 2009 yılının ise %5.3'tür. 2007 yılı genelinde 24 ay sonrasının enflasyon beklentilerinde de iyileşme yaşansa dahi, bu iyileşme oldukça sınırlı gerçekleşmiştir. 2007 Ocak ayında 24 ay sonrasının beklentisi %5.5 iken Aralık ayındaki beklenti %5.3'tür. 2007 yılı genelinde, 24 ay sonrası için beklenen enflasyon oranları sadece 0.2 puan gerilerken, 12 sonrası için beklenen enflasyon 0.7 puan iyileşmiştir.

Orta vadeli beklentilerin kısa vadeye oranla daha yavaş iyileşmesi, enflasyonla mücadelenin önümüzdeki dönemde daha da zorlaşacağı yönündeki beklentilere işaret etmektedir. Merkez Bankası'nın parasal sıkılaşmaya yönelik aldığı önlemler, enflasyon beklentilerini olumlu etkilemekle birlikte, enflasyon beklentileri hedeflerin üzerindedir. Beklentilerin, 2008 ve 2009 yılları hedefi olan yüzde 4 düzeyinin üzerinde seyretmesi, enflasyonla mücadelede alınacak mesafe olduğuna işaret etmektedir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde beklentilerin hedefe yakınsamaması, fiyatlama davranışlarının

Enflasyon beklentilerindeki iyileşme hızı yavaşlamıştır.

para politikası hedeflerinden farklılaşmasına yol açabilmektedir. Orta vadeli enflasyon beklentilerinin henüz hedefle uyumlu düzeyde olmaması, son dönemde ekonomik birimlerin hedef enflasyonu gösterge olarak alma oranının azaldığına işaret etmektedir.

Kaynak: TCMB

2006'nın ikinci yarısındaki parasal sıkılaştırmanın talep üzerindeki etkileri, dayanıklı tüketim malı ve hizmet fiyatlarındaki artışın yavaşlamasıyla kendini göstermiştir. Diğer yandan, son dönemde faiz dışı kamu harcamalarındaki artışlar, iç talep artışını destekleyici niteliktedir. 2007'nin son çeyreğinden itibaren gevşemeye başlayan para politikası da iç talep üzerindeki kısıtı hafifletecektir. Bununla birlikte, iç talebin enflasyon üzerinde önemli bir baskı oluşturacağı düşünülmemektedir.

İç talep baskısı enflasyon hedefinin önündeki temel risk faktörü değildir.

4.3 Üretici Fiyatlarındaki Gelişmeler

Üretim sürecinde kullanılan girdilerin fiyatlarındaki gelişmeleri yansıtan Üretici Fiyatı Endeksi (ÜFE) artış hızı 2007 yılında yavaşlamaktadır. 2005 yılı sonunda %2.7'ye gerileyen üretici fiyatları artışı, 2006 yılında yükselerek %11.6 olarak gerçekleşmiş, 2007 yılında ise artış hızı %5.9'a gerilemiştir. Çoğunlukla imalat sanayinde kullanılan girdilerden oluşan ÜFE endeksi, imalat sanayi girdi

İmalat sanayinde, üretim maliyetlerinin artış hızı yavaşlamaktadır.

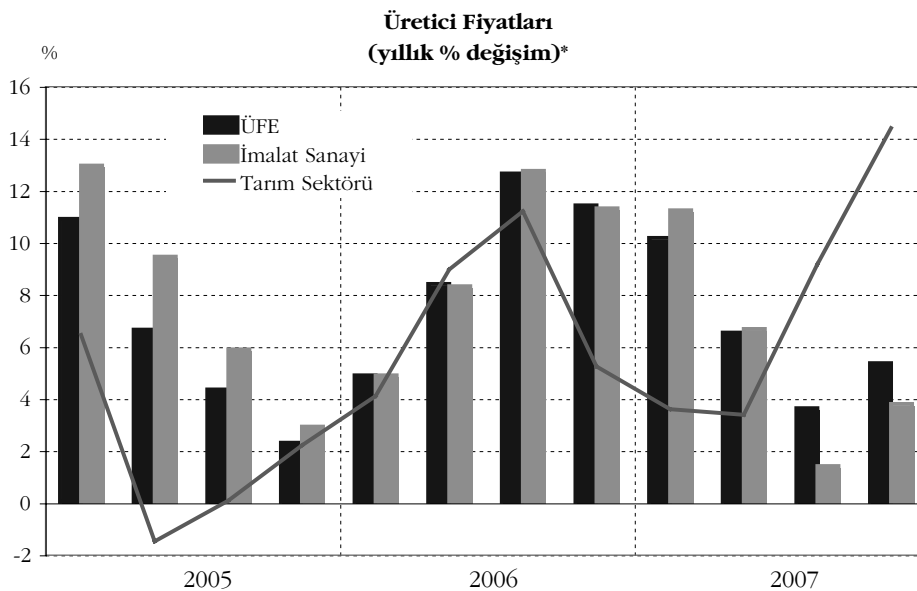
fiyatlarındaki gelişmelere paralel olarak şekillenmektedir. 2006'nın üçüncü döneminde %12.7 olarak gerçekleşen imalat sanayi maliyet artışı, 2007 yılında kademeli olarak yavaşlamış ve yılın üçüncü döneminde %1.4'e gerilemiştir. Yılın son çeyreğinde, petrol fiyatlarındaki artışın etkisiyle maliyetleri artan kok kömürü-petrol ürünleri sektörü girdilerindeki gelişmelere paralel olarak imalat sanayi üretim maliyetleri kısmi olarak yükselerek %3.8 olarak gerçekleşmiştir. Gıda ve kok kömürü-petrol sektörü dışarıda bırakıldığında, imalat sanayinin alt sektörlerinin tamamında, maliyet artışının 2007 yılı genelinde yavaşladığı görülmektedir.

Tarım fiyatları ise hızlanmaktadır.

Tarım sektörü maliyetlerinde, 2007'nin ilk iki döneminde ortalama %3.5 oranında sınırlı bir artış yaşanırken, üçüncü çeyrekteki artış %9.1'e, son çeyrek artışı ise %14.4'e yükselmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde, tarım üretiminin yüksek oranda gerilemesinin yanı sıra üretim maliyetlerinin de yükselmesi, tarım ürünleri fiyatlarını olumsuz etkilemektedir.

Elektrik, gaz ve su grubunda ise fiyat artışları yılın ilk üç çeyreğinde %15'in üzerinde seyretmiştir. Elek. gaz ve su sektörü maliyetleri

Elektrik-gaz-su grubunda yüksek artış görülmüştür.

* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TÜİK

2006 yılının ilk çeyreğinden itibaren yükselme eğilimine girmiş ve 2007'nin ilk üç döneminde %14 artmıştır. 2007'nin son döneminde ise üretim maliyetleri %4.8 azalmıştır. Ancak, bu gelişmede 2006'nın son döneminde yüksek oranda artan maliyetler sonucu ortaya çıkan baz etkisi belirleyici olmaktadır.

İmalat sanayinde, girdi maliyetinin gelişimi incelendiğinde, YTL'nin yabancı para birimleri karşısındaki değeri ile önemli bir paralellik gösterdiği görülmektedir. 2006 yılında finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma sonucu, YTL'nin değer kaybetmesiyle birlikte, imalat sanayi üretim maliyetlerindeki artışın hızlandığı ve aynı yılın üçüncü döneminde zirve yaptığı görülmektedir. Devam eden dönemde, kurun yeniden değer kazanması ile birlikte 2007 yılı genelinde maliyet artışları yavaşlamıştır. Aynı eğilim, gıda ve kok-kömürü sektörleri dışındaki imalat sanayi alt sektörlerinin tamamında görülmektedir. Bu durum, ithal girdi kullanımındaki artışın bir başka göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

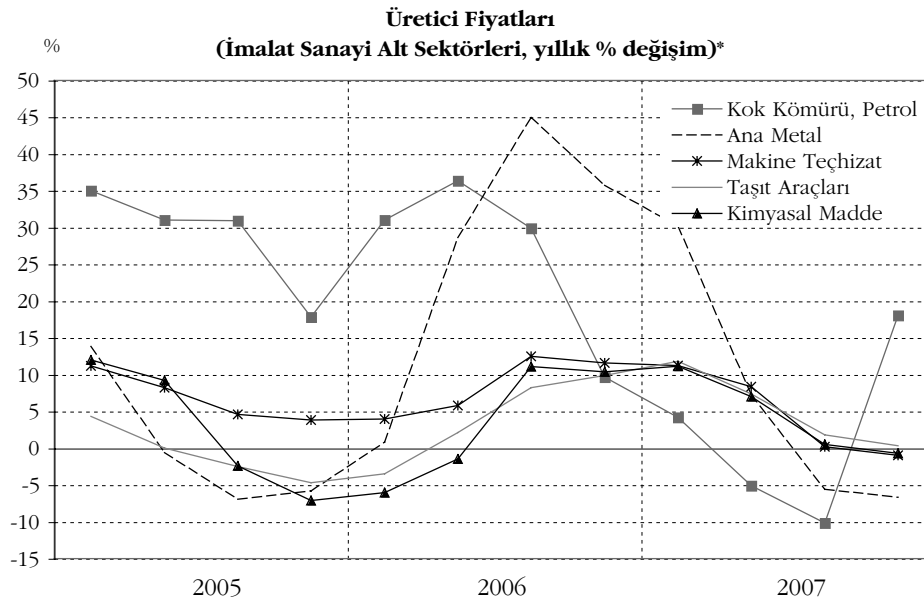
İmalat sanayi sektörlerinde ithal girdi kullanımının artmasıyla birlikte, üretim maliyetlerinin kur seviyesine olan duyarlılığı artmaktadır. Bir başka deyişle, sanayi sektörlerindeki üretim süreci yurtiçi ve yurtdışı finansal piyasalardaki gelişmelere daha duyarlı hale gelmektedir. Bu durum imalat sanayinin geneline yayılmakla birlikte, ithal girdi kullanımı yüksek olan sektörlerde daha da belirginleşmektedir. 2007 yılında, ana metal, makine teçhizat, taşıt araçları ve kimyasal madde sektörlerindeki üretim maliyetleri giderek yavaşlamıştır. Söz konusu 4 sektörün toplam imalat sanayi ithalatındaki payı %69'dur. Son 3 yıllık dönemde, beş sektörün girdi maliyetleri aynı eğilimde hareket etmektedir.

İmalat sanayi alt sektörleri genelindeki girdi maliyetleri, YTL'nin değer kazanmasıyla birlikte yavaşlamaktadır.

Ana metal sanayinde maliyetler 2005 yılında artmazken, 2006 yılında ortalama %27.5 oranında artmıştır. 2006'nın üçüncü döneminde, girdi maliyetlerindeki artış %45'e kadar ulaşırken, 2007 yılında kademeli olarak yavaşlamış ve 2007'nin son döneminde %6.6 oranında gerilemiştir. Sektörün girdi maliyetleri uluslararası emtia fiyatlarından etkilense dahi YTL'nin yabancı para birimleri karşı-

sındaki değer artışı, emtia fiyat artışının üzerinde gerçekleşmekte ve maliyetler düşmektedir.

Kok kömürü-petrol sektöründeki maliyet artışları 2006'nın ikinci döneminden itibaren yavaşlamış ve 2007'nin ikinci ve üçüncü döneminde gerilemiştir. Ancak, petrol fiyatlarındaki yükselişin etkileri yılın son döneminde kendini göstermiş ve sektördeki üretim maliyetleri 2007'nin son döneminde %18.1 oranında yükselmiştir. İhracatın en önemli iki sektörü olan taşıt araçları ve makine teçhizat sektörlerinde, 2006'nın üçüncü döneminden başlamak üzere üretim maliyetleri artmış, 2007'nin ilk çeyreğinden itibaren yavaşlamıştır. 2007'nin son döneminde, taşıt araçları sektöründeki maliyet artışı %0.3'e düşerken, makine ve teçhizat sektörü maliyetleri ise %1 oranında gerilemiştir.

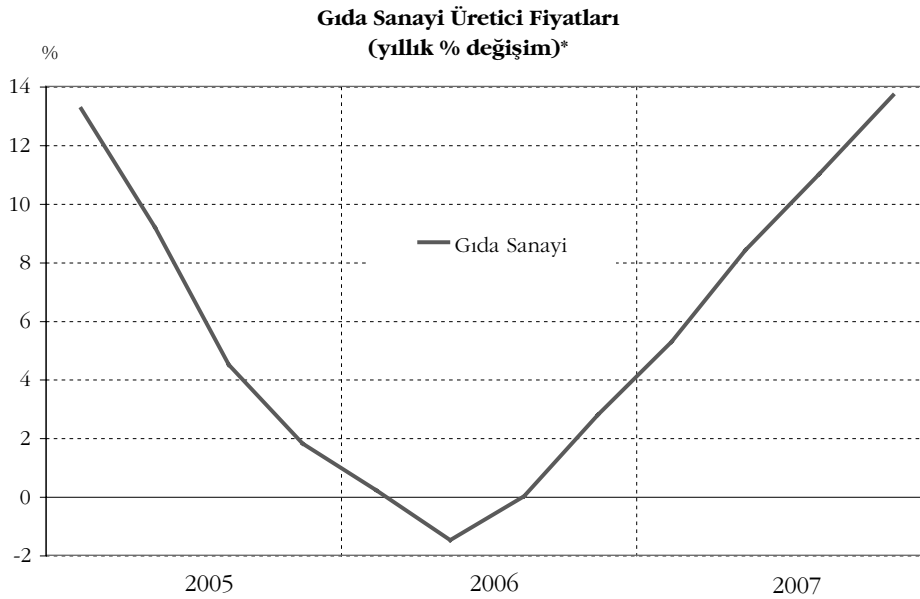
* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TÜİK

Tarım sektörü üretiminin gerilemesiyle birlikte artan fiyatlar, tarım ürünlerini ana girdi olarak kullanan gıda sanayi maliyetlerini olumsuz etkilemektedir. 2006 yılının üçüncü döneminden itibaren sektördeki üretim maliyetleri istikrarlı bir şekilde yükselmektedir. 2007'nin dördüncü dönemi itibariyle girdi maliyetlerindeki artış %14'e yükselmiştir. 2007'nin ikinci yarısında tarım sektörü maliyet-

2007 yılında, gıda sanayindeki üretim maliyetleri giderek yükselmektedir.

lerinde yükselme görülse dahi, 2006'nın üçüncü ve 2007'nin ikinci dönemi arasında tarım sektörü maliyetleri gerilemiştir. Dolayısıyla, söz konusu bir yıllık dönemde istikrarlı bir şekilde artan gıda sektörü maliyetlerinin, tarım sektörü girdilerindeki gelişmelerin dışında tarım üretimindeki azalmanın etkisiyle yükseldiği düşünülmektedir. 2007'nin ikinci yarısından itibaren ise tarım üretiminin azalmasının yanı sıra, tarım sektörü üretim maliyetlerinin de yükselmesi; gıda sektörü girdilerini daha da olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte, gıda sanayinde çoğunlukla yerli üretim girdileri kullanılmakta, ithal girdi oranı diğer sektörlerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. 2007 yılının dokuz aylık döneminde, Türkiye genelinde 74 milyar dolar (99 milyar Ytl) tutarında gıda ve içecek harcaması yapılmıştır. Aynı dönemde, gıda sanayinde sadece 1.9 milyar tutarında ithalat yapılmış ve sektörün imalat sanayi toplam ithalatı içindeki payı %2 olarak gerçekleşmiştir. Yerli girdi kullanılarak üretim yapılan gıda sanayinde, ithal girdi kullanan diğer sektörlerdeki maliyet avantajı kullanılamamaktadır.

* Bir önceki senenin aynı dönemine oranla yıllık % değişim.

Kaynak: TÜİK

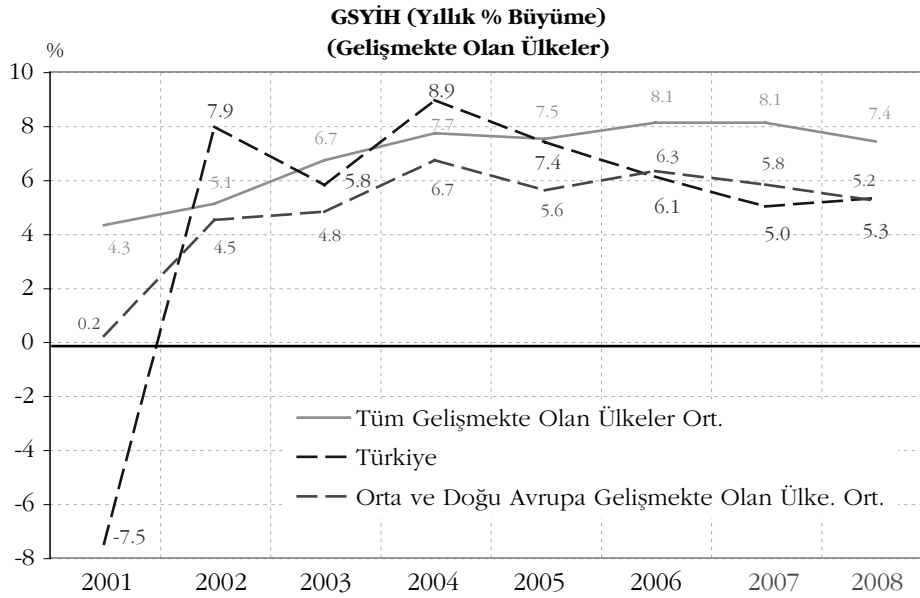
B Ö L Ü M

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

Dış Ekonomik İlişkiler

5.1. Uluslararası Ekonomik Gelişmeler

2002-2006 döneminde küresel likiditenin artması, Türkiye de dahil, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerine önemli bir destek sağlamıştır. Türkiye'nin yakaladığı yüksek büyüme-düşük enflasyon başarısında, söz konusu sermaye girişlerinin büyük bir katkısı olmuştur. Yurtiçi tasarrufların yetersizliği karşısında, uluslararası sermaye akımları, yüksek büyüme sürecinin finanse edilebilmesine imkân sağlamıştır.

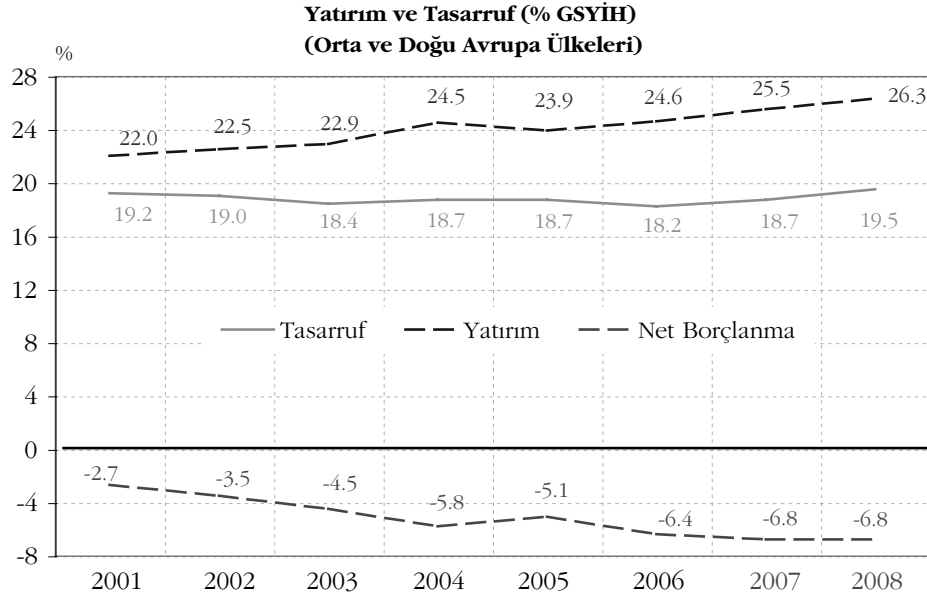

Kaynak: IMF, WEO

Söz konusu 5 yıllık dönemde gelişmekte olan ülkelere giren sermaye miktarı 1.8 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu sermayenin yaklaşık 752 milyar doları gelişmekte olan ülkelere doğrudan hisse senedi yatırımları şeklinde giriş yapmıştır. Aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerin bankacılık ve bankacılık dışı özel sektör bazında yurtdışı piyasalardan sağladığı borçlanma da bu ülkelere giren sermaye miktarındaki artışta belirleyici olmuştur. Söz konusu dönemde gelişmekte olan ülkelere ticari bankalar tarafından sağlanan krediler 423 milyar dolara ulaşmıştır. Yine, 423 milyar dolarlık diğer bir bölüm ise özel sektörünün yaptığı borçlanma yoluyla elde edilmiştir.

2002-2006 döneminde, artan uluslararası likiditenin gelişmekte olan ülkelere yönelmesi bu ülkelerin büyümesinde önemli bir rol oynamıştır.

Son 5 yıllık dönemde gelişmekte olan ülkelere giren sermaye miktarı 1.8 trilyon dolara ulaşmıştır.

Kaynak: IMF, WEO

2008 yılı ile birlikte küresel likidite koşullarının bol olduğu ve dünya ekonomisinin en iyi büyüme performansını sergilediği son büyüme döneminin muhtemelen sonuna gelinmiştir. Uluslararası finansal piyasalardaki likidite daralması, 2006 yılında enflasyon endişelerine paralel olarak gelişmiş ülkelerin para politikalarını sıkılaştırmaya gitmesiyle kendini hissettirmeye başlamış ve 2007 yılında ABD mortgage piyasasında başlayan sorunlarla iyice belirginleşmiştir. Uluslararası piyasalarda yaşanan sorunlar ve gelişmiş ülke ekonomilerinin 2007 yılından itibaren yavaşlamaya başlaması, 2008 yılından itibaren dünya ekonomisinin daha zor ve belirsiz bir döneme gireceğine işaret etmektedir.

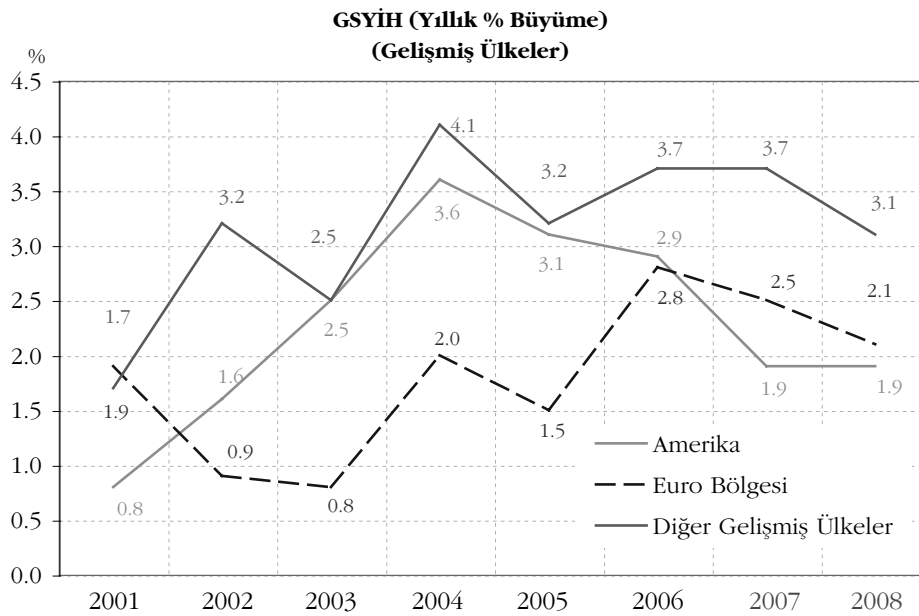
Daralan uluslararası likidite, büyümenin finansmanını zorlaştıracaktır.

REEL GSYİH Artışı	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Dünya	4.1	5.3	4.9	5.1	4.9	4.7
Gelişmiş Ülkeler	1.9	3.2	2.6	3.1	2.7	2.3
ABD	2.5	3.9	3.2	3.4	2.9	2.4
Japonya	1.8	2.3	2.6	2.7	2.1	1.5
Euro Bölgesi	0.8	2.1	1.3	2.4	2.0	1.6
Gelişmekte Olan Ülkeler	6.7	7.7	7.4	7.3	7.2	7.1
Afrika	4.6	5.5	5.4	5.4	5.9	6.4
Asya	8.4	8.8	9.0	8.7	8.6	8.5
Çin	10.0	10.1	10.2	10.0	10.0	10.0
Latin Amerika	2.2	5.7	4.3	4.8	4.2	3.6
Orta Doğu	6.4	5.5	5.7	5.8	5.4	5.0
Orta ve Doğu Avrupa	4.7	6.5	5.4	5.3	5.0	4.7

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Eylül 2006

2007 yılında %5.2 büyüdüğü tahmin edilen Dünya ekonomisinin 2008 yılında %4.8 büyümesi beklenmektedir. ABD kaynaklı uluslararası finansal çalkantıya rağmen Asya'da altyapı yatırımları ve Avrupa'da iç talebin güçlü olması küresel ekonomiyi canlı tutmaya devam etmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisinin büyümesinde giderek artan belirleyici rolü söz konusu uluslararası çalkantının olumsuz etkilerini sınırlayan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Dünya ekonomisindeki büyümenin yarısından fazlası gelişmekte olan ülkelere gelmektedir. Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya ve diğer petrol ve doğal gaz üreticisi ülkelerdeki yüksek büyüme süreci devam etmektedir. Özellikle, 2007 yılının ilk yarısında %11,5'lik büyüme oranı ile kesintisiz büyüme performansını sürdüren Çin, Hindistan ve Rusya ile birlikte, dünya ekonomik büyümesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Ancak, ABD ekonomisinde gözlenen yavaşlamanın ağır bir durgunluğa dönüşmesi halinde alınması muhtemel korumacı tedbirler, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya ekonomisinin yavaşlamasına yönelik en önemli risklerden birini oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde beklenen ekonomik yavaşlamanın gelişmekte olan ülkeler tarafından, kısmen de olsa, telafi edilmesi beklenmektedir.

Kaynak: IMF, WEO

ABD’de 2008 yılında faiz ödemeleri yeniden ayarlanacak ARM (Adjustable-Rate Mortgage) tipi önemli miktarda subprime mortgage sözleşmesi bulunmaktadır. Bunlardan faizlerin görece düşük olduğu 2004 ve 2005 yıllarında ilk imzası atılan sözleşmelerin, FED faizlerindeki yükselişe paralel olarak, yeni faiz ayarlamasının yapılmasıyla geri ödeme faizlerinde bir artış olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu nedenle, söz konusu artışın ardından geri ödeyememe problemlerinin artma ihtimali yüksektir. Bu durum uluslararası finansal piyasalarda yaşanan çalkantının 2008 yılı boyunca devam edebileceğine işaret etmektedir. Uluslararası finansal bağlantıların iç içe geçmiş karmaşık yapısı ve bu yapıda hangi oyuncunun ne kadar risk taşıdığının belirlenemesi 2008 yılı boyunca devam etmesi beklenen finansal gerilimin boyutlarının da tam olarak kestirilememesine yol açmaktadır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmanın 2008 yılında da devam etmesi mümkündür.

ABD mortgage piyasasında yaşanan sorunlarla bağlantılı olarak başlayan finansal dalgalanma, 2007 yılı Ağustos ayından itibaren ABD’de faiz oranlarının aşağı çekilmesini beraberinde getirmiştir. Amerika Merkez Bankası (FED) Ağustos ayında para piyasalarını istikrara kavuşturmak için acil kredi talebine yönelik iskonto faiz oranını %6.25’ten %5.75’e düşürmüştü ardından faiz indirimlerine devam ederek, Aralık 2007 itibarıyla faiz oranını %4.25’e çekmiştir. 2008 yılında FED’in faiz oranlarını 50-100 baz puan daha indirmesi beklenirken, Avrupa ve Asya Merkez Bankaları’nın çekirdek enflasyon göstergesi %2’nin altına inene kadar sıkı para politikasını sürdüreceği tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan birçok ülkede artan enerji ve gıda fiyatlarıyla birlikte enflasyon tırmanmaya başlarken, gelişmiş ülkelerde henüz belirgin fiyat artışları görülmemiştir. Ancak, Avrupa Merkez Bankası yaşanan finansal çalkantının 2008 yılında Avro bölgesi büyümesini ve enflasyon görünümünü olumsuz etkileyebileceğini belirterek, temkinli para politikası duruşunu korumaya devam edeceğini açıklamıştır. 2008 yılının ilk toplantısının gerçekleştirildiği Ocak ayında, Banka faiz oranında bir değişiklik yapmamış ve oranı %4 seviyesinde sabit tutmuştur. Aynı şekilde, Japon Merkez Bankası (BOJ), Aralık 2007 tarihli toplantısında, yüzde 0.5 olan gösterge faiz oranını değiştirmemiştir.

Global resesyon riski karşısında ABD ve AB ülkeleri bir dizi önlem almaya başlamıştır.

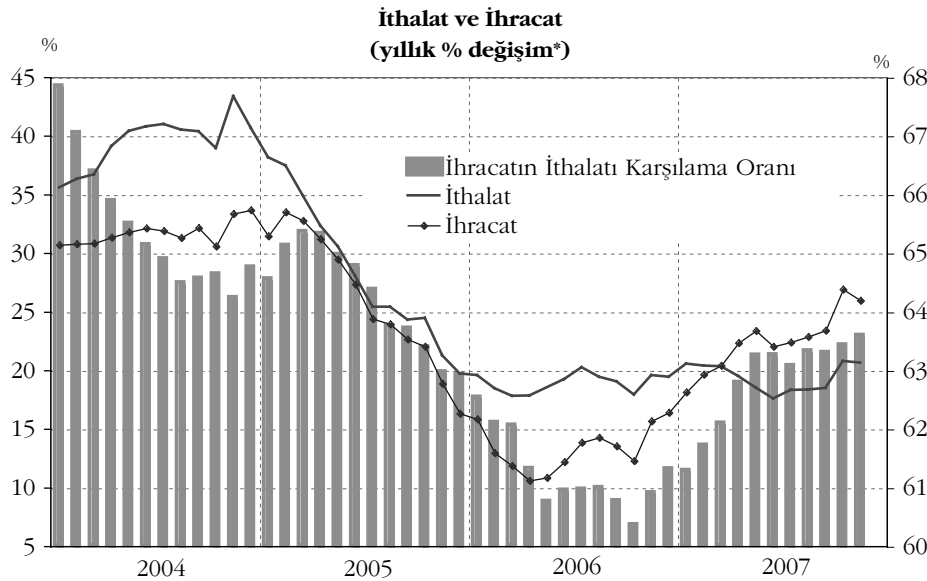
2007 yılında önemli petrol üretim bölgelerinde gözlenen olumsuz hava koşulları ve Ortadoğu'da yaşanan siyasi gerginliklerin de etkisiyle petrol fiyatları tekrar artmaya başlamıştır. Gösterge Brent petrolün varil fiyatı 2007 yılının ilk çeyreğindeki 58\$ seviyesinden Kasım ayı itibariyle 92\$ düzeyine yükselmiştir. Bu gelişmeler ışığında, OPEC tarafından, petrol fiyatlarının 80\$ aşması halinde üretim arttırmak için görüşmeler yapılabileceği ifade edilmiştir. Önümüzdeki dönemde petrol fiyatlarının daha da yükselerek 100 dolara ulaşabileceği ifade edilmektedir.

2007 yılında petrol fiyatlarında yeniden bir artış görülmüştür.

5.2. Cari İşlemler Dengesindeki Gelişmeler

2007 yılı Kasım ayı itibariyle, 12 aylık toplam ihracat (fob) 106 milyar dolar, ithalat (cif) ise 167 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve yıllık dış ticaret açığı 61 milyar dolara ulaşmıştır. İhracat gelirleri, 2006 yılı Kasım ayından itibaren yükselerek artmaktadır. 2006 Ekim ayında 12 aylık toplam ihracat %12.3 oranında artarken, 2007 Kasım ayındaki artış %26'ya ulaşmıştır. 2007 Mart ayından itibaren, yıllık ihracat ithalatın üzerinde artmakta, ihracatın ithalatı karşılama oranı yükselmektedir. Bu oran; 2006'nın Ekim ayında %60.4 iken, aylar itibariyle yükselmiş ve 2007'nin Kasım ayında %63.6 olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılı genelinde ihracatın ithalatı karşılama oranı yükselmiştir.

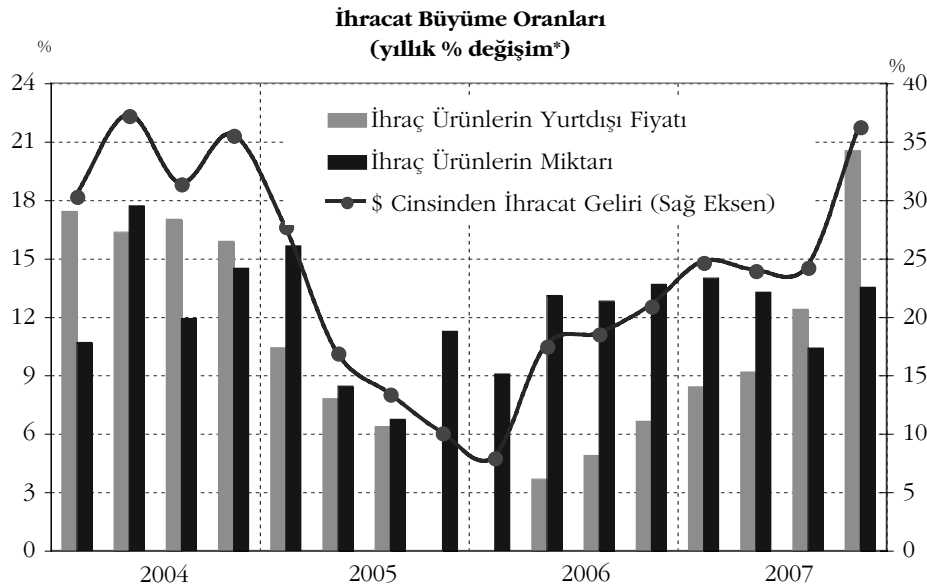
Kaynak: TÜİK

Dönemler itibariyle incelendiğinde, ihracat gelirlerindeki artışın 2004 yılı son döneminden başlayarak 2006'nın ilk dönemine kadar yavaşladığı, sonrası dönemlerde ise kademeli olarak yükseldiği görülmektedir. 2004'ün son döneminde nominal ihracat, bir önceki senenin aynı dönemine oranla %35.5 oranında yükselirken, 2006'nın ilk çeyreğindeki artış %9.1'e gerilemiştir. Sonraki dönemlerde, ihracat artış hızı yükselmiş ve 2007'nin son dönemindeki artış %36.2'ye ulaşmıştır.

İhracat gelirleri hızla yükselmektedir.

İhraç edilen ürün miktarının yıllar itibariyle önemli bir değişiklik göstermediği; ihracat gelirlerinin, ürünlerin uluslararası fiyat gelişmelerine göre şekillendiği görülmektedir. 2005 yılında, ihraç edilen ürün miktarı ortalama %10.5 oranında artarken, 2006'da %12.2, 2007'de ise %12.8 yükselmiştir. 2005 yılı ilk döneminden başlamak üzere yavaşlayan ürün fiyatları, 2006'nın ilk dönemine kadar ihracat gelirlerinin artış hızını yavaşlatmıştır. 2006'nın ikinci döneminden itibaren yükselme eğilimine giren fiyatlar, ihracat gelirlerinin yükselmesinde belirleyici olmaktadır. İhracat fiyatları 2007 yılında, ortalama %12.6 oranında artarken, yıl içinde dönemler itibariyle giderek yükselmiş, yılın son çeyreğinde %20.5 oranında artmıştır.

Uluslararası ihracat fiyatlarındaki artışlar, ihracat gelirlerinin yükselmesinde belirleyici olmaktadır.

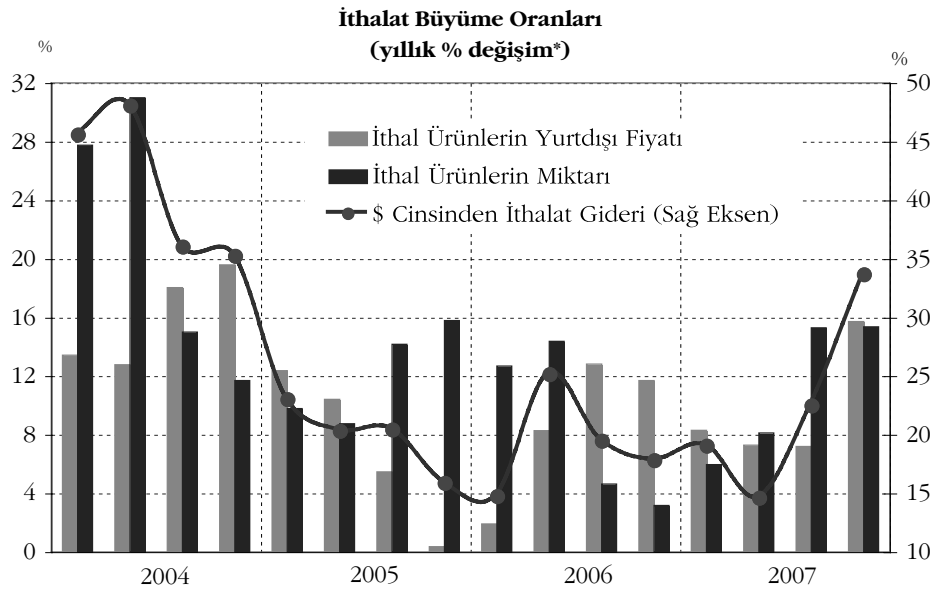

* 2007'nin son çeyrek rakamları için, Ekim ve Kasım ayı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: TÜİK

2006 yılı ikinci yarısında kur ve borçlanma maliyetlerinin artmasıyla, azalan ithal ürün talebi 2007 yılında yeniden yükselmiştir. 2006'nın ikinci döneminde ithal edilen ürün miktarı, %14.4 oranında artarken, üçüncü ve dördüncü çeyrekteki artışlar sırasıyla %4.6'ya ve %3.2'ye gerilemiştir. Söz konusu dönemde, ithal ürün fiyatlarındaki artışların yüksek seyretmesine rağmen ithalatın miktar olarak yavaşlaması, ithalatın dolar cinsinden yükselmesini engellemiştir. 2007 yılında ise, ithal edilen ürün miktarı dönemler itibariyle yükselerek yılın son çeyreğinde %15.4 olmuştur. 2007 genelinde, ithalatın miktar olarak artması ithalat giderinin yükselmesine yol açarken, yılın son çeyreğinde başta petrol ve doğal gaz olmak üzere fiyat artışları dolar cinsinden ithalat artışını olumsuz etkilemiştir.

2007 yılı genelinde, ithal edilen ürün miktarının artması, ithalatın dolar cinsinden yükselmesine yol açmıştır.

* 2007'nin son çeyrek rakamları için, Ekim ve Kasım ayı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: TÜİK

2007 yılı Kasım ayı itibariyle, ara malı ithalatının 12 aylık toplam ithalat içindeki payı %73'tür. Sanayi üretiminin devam etmesinin yanı sıra petrol ve doğal gaz ithalatı, ara malı ithalatının yıllar itibariyle istikrarlı bir şekilde artmasına yol açmaktadır. Ara malı ithalatı toplam ithalatın belirleyicisi konumundadır.

2007'nin ikinci yarısından itibaren tüketim ve yatırım malı ithalatı canlanmıştır.

İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı

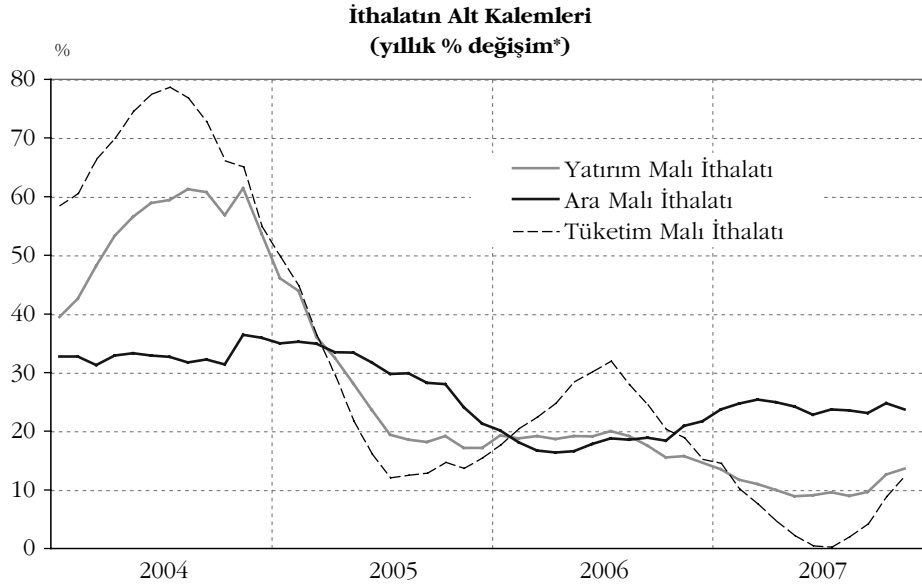
(milyar USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Genel Toplam	69.3	97.5	116.8	139.6	153.8
Sermaye malları	11.3	17.4	20.4	23.3	23.9
Ara malları	49.7	67.5	81.9	99.6	112.5
Tüketim malları	7.8	12.1	14.0	16.1	16.7
Diğer	0.5	0.5	0.6	0.5	0.6

(1) Ocak 2007- Kasım 2007 dönemi

Kaynak: TÜİK

İthalatın diğer alt kalemleri ile karşılaştırıldığında, ara malı ithalatının kur, faiz ve iç talebe olan duyarlılığı daha düşük gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, toplam ithalatın yavaşlaması yada yükselmesi, iç talep ve finansal koşullara daha duyarlı olan yatırım ve tüketim malı ithalatındaki gelişmelerle şekillenmektedir. 2006 yılında, finansal piyasalarda yaşanan oynaklığa rağmen ara malı ithalatı istikrarlı bir şekilde artmıştır. 2005 yılında, ara malı ithalatı dolar cinsinden %21.2, 2006 yılında %21.6 oranında artarken, 2007 yılı Kasım ayı itibariyle 12 aylık toplam ara malı ithalat artışı %23.6 olarak gerçekleşmiştir.

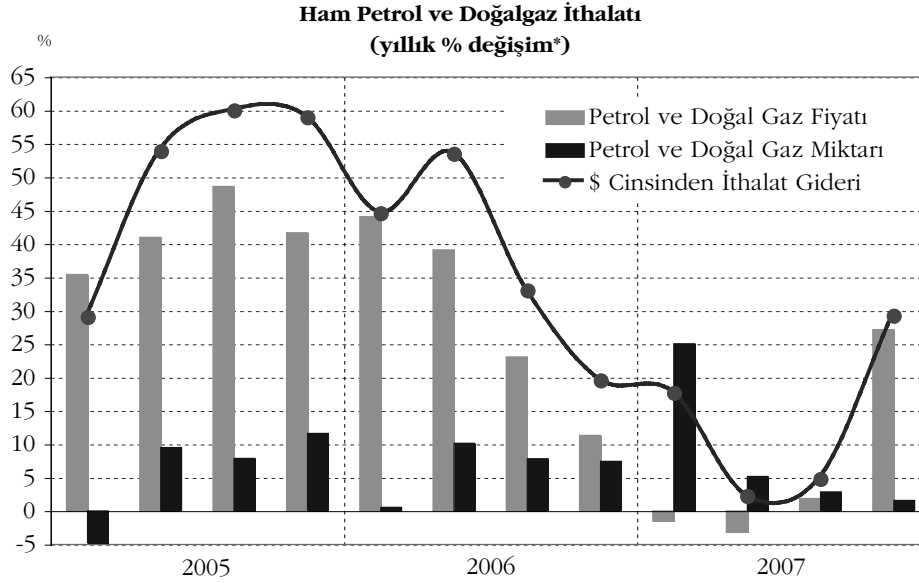
* 12 aylık toplam ithalatın bir önceki senenin aynı ayına oranla artışı.

Kaynak: TÜİK

2006'nın ikinci yarısından başlayarak yavaşlayan nominal ithalat, yatırım ve tüketim malı ithalatının 2007'nin ikinci yarısından itibaren yeniden canlanmasıyla beraber yükselmektedir. 2006'nın ikinci döneminde bir öndeki senenin aynı dönemine oranla %32 oranında artan tüketim malı ithalatı, takip eden dönemlerde yavaşlamış ve 2007'nin ikinci dönemindeki artış hızı %1'in altına gerilemiştir. Söz konusu bir yıllık dönemde, ithal edilen tüketim malı miktarı azalmıştır. 2007'nin ikinci yarısından itibaren canlanan iç taleple beraber, ithal tüketim malı miktarı hızla artmakta ve ithalat giderlerini dolar cinsinden yükseltmektedir. 2007'nin üçüncü ve dördüncü dönemlerinde, ithal edilen tüketim malı miktarı %16 ve %33 oranında yükselmiştir. Aynı dönemde, nominal tüketim malı ithalatı, %22 ve %51 artmıştır. Benzer eğilim yatırım malı ithalatında da görülmekte ve iç talebin canlanmasıyla beraber ithal edilen yatırım malı miktarı yükselmektedir. 2007'nin ikinci yarısında yatırım malı ithalat miktarı %21 artarken, dolar cinsinden ithalat gideri %24 yükselmiştir. 2007 yılında, dolar cinsinden ithalatın artmasında, ithal edilen yatırım ve tüketim malı miktarındaki artış belirleyici olmuş, söz konusu ürünlerin uluslararası fiyatlarında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Türkiye ekonomisinde, ham petrol ve doğal gaz kullanımı oynaklık göstermemekle birlikte, fiyat değişimleri, ithalat faturasının yıllar itibariyle değişmesine yol açmaktadır. İthal edilen doğal gaz ve petrol miktarı, 2005 yılında ortalama %6.1, 2006 yılında %6.5, 2007 yılında ise %8.7 artmıştır. 2006 yılının ikinci döneminden itibaren petrol fiyatlarındaki artışın yavaşlamasıyla beraber, dolar cinsinden ithalat artışı yavaşlamıştır. Ancak, 2007'nin son aylarında petrol fiyatlarındaki artışın hızlanmasıyla beraber, petrol ve doğal gaz ithalatı nominal olarak yükselmiştir.

2007'nin son aylarında, petrol fiyatlarının artış hızının yükselmesi, dış dengeyi olumsuz etkilemektedir.

* 2007 son çeyrek rakamları için, Ekim ve Kasım ayı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: TÜİK

2007'nin 11 ayında imalat sanayi ihracatı, geçen senenin aynı dönemine oranla, %28 artarak 91.8 milyar dolara ulaşmıştır. Radyo-tv sektörü dışında, imalat sanayi sektörlerinin tamamında ihracat artışı sağlanmıştır. 2007'nin 11 ayında, radyo-tv sektöründe yapılan ihracat %11 gerilemiştir. İhracat performansında 2006'nın ikinci yarısından itibaren gözlenen iyileşme, başta taşıt araçları olmak üzere makine ve teçhizat ile ana metal sanayii gibi sermaye yoğun sektörlerde 2007 yılında da devam etmiştir.

Taşıt araçları sektörü ihracatı 2007'nin 11 ayında nominal olarak %35.4 yükselmiştir. Taşıt araçları sektörünün nominal ihracat artışı, ihraç edilen ürün miktarının artırılmasıyla sağlanmaktadır. 2006'nın ikinci döneminden itibaren, ihraç edilen ürün miktarı yüksek oranda artmaktadır. 2006' son üç döneminde ihracat, miktar olarak ortalama %22.5 oranında artarken, 2007'deki artış %25.2'ye yükselmiştir. Taşıt araçları sektöründe; ihraç edilen ürünlerin yurtdışı fiyatlarındaki artışın, ihracatın dolar bazında artmasına önemli bir katkısı olmamaktadır. 2007 yılı genelinde, ana metal ve makine teçhizat sektörlerindeki ihracat, gerek ihraç edilen ürün miktarının artması gerekse ürün fiyatlarının yurtdışı pazarda yükselmesi ile istikrarlı bir şekilde yükselmiştir.

2007 yılında, imalat sanayi ihracatı, alt sektörler geneline yayılarak artmıştır.

Tekstil ve giyim sektörleri ihracatı, imalat sanayi ihracat artışının altında kalsa dahi, istikrarlı bir şekilde yükselmektedir. 2007'nin 11 ayında, tekstil ihracatı %19, giyim ihracatı ise %18 yükselmiştir. Tekstil ürünleri fiyatlarının 2007 yılında yükselmesi, sektörün ihracat artışında etkili olmaktadır. Giyim sektörü ihracatında, 2007'nin ilk yarısında %16 oranında artan ihracat miktarı belirleyici olurken, yılın ikinci yarısında %15.3 artan fiyatlar etkili olmuştur.

İhracatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

(milyar USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Toplam İhracat	47.3	63.2	73.5	85.5	97.4
İmalat Sanayi	44.4	59.6	68.8	80.2	91.8
Taşıt araçları ve karoseri im.	5.4	8.8	10.2	12.7	15.4
Ana metal sanayi	3.9	6.8	6.9	9.3	11.3
Giyim eşyası	8.2	9.3	9.9	10.2	10.8
Tekstil ürünleri im.	6.8	8.0	8.7	9.3	9.9
Makina ve teçhizat im.	3.1	3.9	4.9	6.0	7.3
5 Sek. İma. Sana. İhracatı İçin. Payı (%)	61.8	61.9	59.1	59.1	59.6

(1) Ocak 2007- Kasım 2007 dönemi

Kaynak: TÜİK

Kimya, ana metal, makine-teçhizat, taşıt ve kok kömürü-petrol sektörleri imalat sanayi ithalatının belirleyicisi konumundadır. 2007'nin 11 ayında, imalat sanayi toplam ithalatının %66'sı 5 sektör tarafından yapılmıştır. 2006 yılında, kimya sektöründe ithal edilen ürün miktarı ortalama %10.3 artarken, 2007 yılındaki artış %10.8'dir. 2007'de ithal ürün fiyatlarının artmasıyla sektörde yapılan ithalat ortalama %22 yükselmiştir. Kok kömürü-petrol sektörü nominal ithalatı 2007'nin ilk yarısında ortalama %5 artarken, petrol fiyatlarındaki yükselişin etkisiyle, yılın ikinci yarısında ortalama %49 yükselmiştir.

İmalat sanayi ithalatı, beş ana sektörde yoğunlaşmaktadır.

İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

(milyar USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Toplam İthalat	69.3	97.5	116.8	139.6	153.8
Ham petrol ve doğalgaz	7.8	9.4	14.1	19.2	19.6
İmalat Sanayi	55.7	80.4	94.2	110.4	121.3
Kimyasal madde ürünleri im.	11.2	15.1	17.5	19.6	21.6
Ana metal sanayi	7.3	11.1	13.7	17.1	21.3
Makina ve teçhizat im.	8.1	10.4	12.2	14.3	15.4
Taşıt araçları ve karoseri im.	6.4	11.8	12.3	13.3	13.3
Kok köm., rafine petrol ür.im.	2.8	3.8	5.5	7.6	8.5
5 Sek. İma. Sana. İthalatı İçin. Payı (%)	64.5	64.9	65.0	65.2	66.0

(1) Ocak 2007- Kasım 2007 dönemi

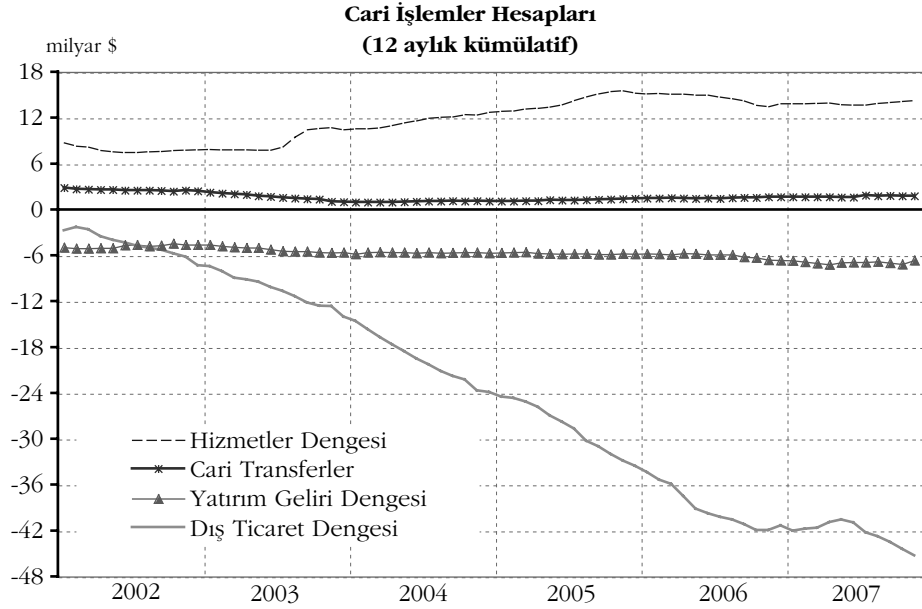
Kaynak: TÜİK

Taşıt araçları sektöründe ithal ürün miktarı, 2006'nın ilk ve 2007'nin ikinci yarısında ortalama %15.1 gerilerken, aynı dönemdeki nominal ithalat %6 küçülmüştür. İç talebin yeniden canlanmasıyla beraber, 2007 üçüncü ve dördüncü döneminde ithalat miktarı %10 ve %37 yükselmiş, aynı dönemdeki nominal ithalat artışı %16 ve %53 olarak gerçekleşmiştir. Makine-teçhizat sektöründe, ithal ürün miktarı 2006'nın ikinci yarısında yavaşlarsa dahi, 2007'nin ikinci dönemi itibariyle yeniden yükselerek, nominal ithalat artışının belirleyicisi olmuştur.

Turizm gelirleri, 2007'nin on bir ayında %9 oranında artarak 17.5 milyar doları aşmış, turizm giderleri 3.0 milyar dolar olmuş, turizm dengesi ise 14.5 milyar dolar fazla vermiştir. Turizm dışı hizmet kalemlerinin katkısının sınırlı olması nedeniyle, hizmetler dengesi yılın on bir ayında 13.8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yatırım geliri dengesi, kredi faiz ödemelerinin etkisiyle 2007 yılının on bir ayında 6 milyar dolar açık vermiştir. Aynı dönemde, 6.6 milyar dolara yaklaşan bir faiz ödemesi gerçekleşmiştir. doğrudan yatırım gelirleri dengesi de 1.6 milyar dolar açık vermiştir. Gelir dengesinin uzun vadeli yapısı nedeniyle açık üreten bu durumun önümüzdeki dönemde cari işlemler açığını genişletici etkide bulunmaya devam edeceği beklenmektedir. Dış ticaret açığındaki ge-

Turizm gelirleri dış ticaret açığını azaltan en önemli hizmet kalemi olmaya devam etmiştir.

nişleme ve yatırım gelirindeki açığın etkisiyle cari işlemler dengesi, yılın on bir ayında 32.8 milyar dolar açık verirken, Kasım ayı itibarıyla yıllık açık ise 35.7 milyar dolara yaklaşmıştır.

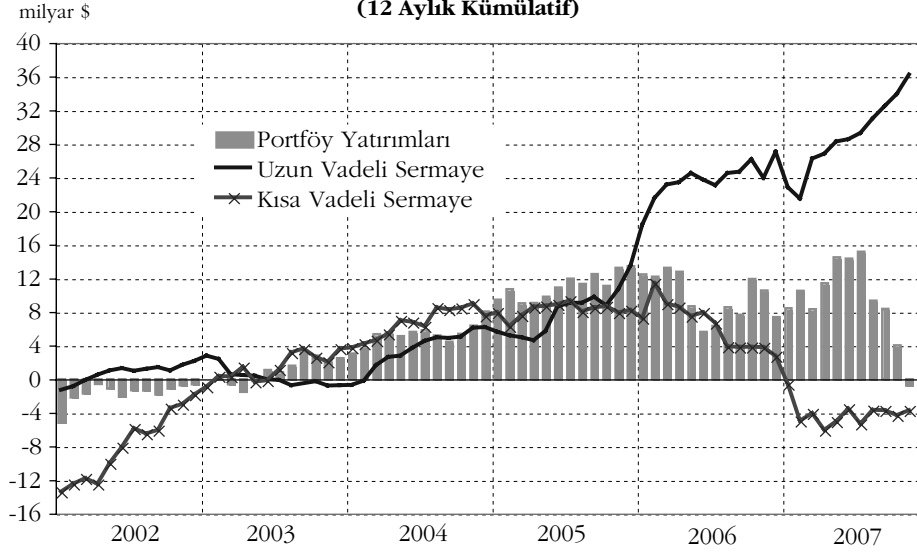
Kaynak: TCMB

5.3. Sermaye Hareketlerindeki Gelişmeler

Yılın on bir ayında 32.8 milyar dolar açık veren cari işlemler dengesi, 39.1 milyar dolarlık net sermaye girişi ile finanse edilmiş ve bu gelişmelere paralel olarak rezervler 6.3 milyar dolar artmıştır. Yüksek sermaye girişleri cari işlemler açığını kapatmakla kalmayıp IMF kredilerinin geri ödemesinin yapıldığı bir dönemde, rezervlerin artmasını sağlamıştır. Yılın on bir ayında, özel sektörün uzun vadeli borçlanması ve doğrudan yatırımlar sermaye hareketlerinin belirleyicisi olurken, yurtdışı yatırımcıların sabit getirili menkul kıymet portföylerinde azalma görülmüştür.

Cari işlemler açığının finansmanı giderek uzun vadeli finansman kaynakları ile sağlanmaktadır.

Sermaye Hareketleri*
(12 Aylık Kümülatif)

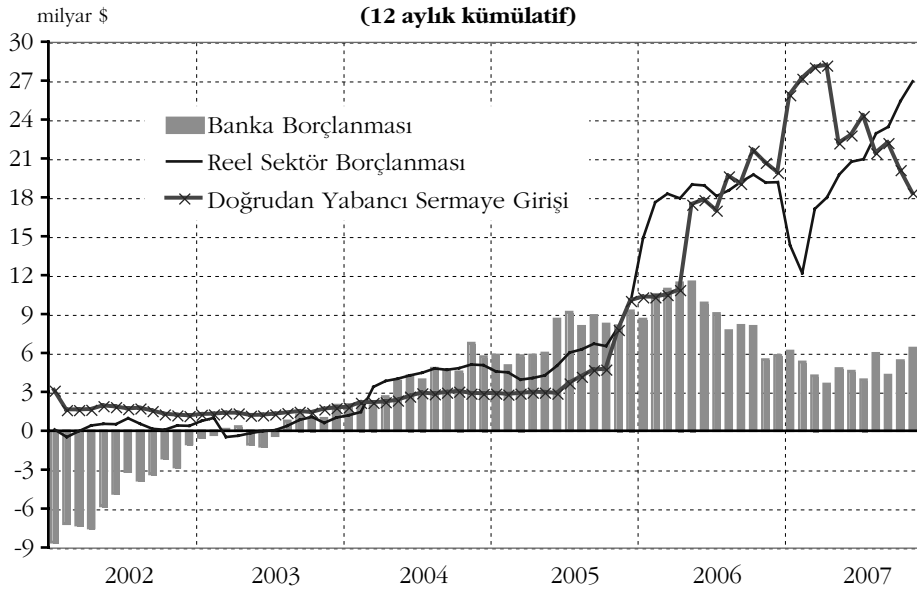
* Doğrudan yatırımlar, IMF kredileri ve bankaların döviz varlıkları dahil değildir.

Kaynak: TCMB

2007 yılının 11 ayında, 39.1 milyar dolarlık toplam sermaye girişinin 17 milyar dolarlık kısmı doğrudan yatırımlardaki artışla sağlanmıştır. Aynı dönemde özel sektör, 29.5 milyar dolar tutarında dış borçlanma gerçekleştirmiştir. Bu borcun 4.6 milyar dolarlık kısmı bankacılık sektörü tarafından yapılmıştır. Bankacılık sektörü dışındaki reel kesimin bu dönemde üstlendiği net 24.5 milyar dolarlık borcun neredeyse tamamı uzun vadelidir.

Cari açığın finansmanı doğrudan yatırımlar ve dış borçlanmayla sağlanmıştır.

Cari İşlemler Hesapları
(12 aylık kümülatif)

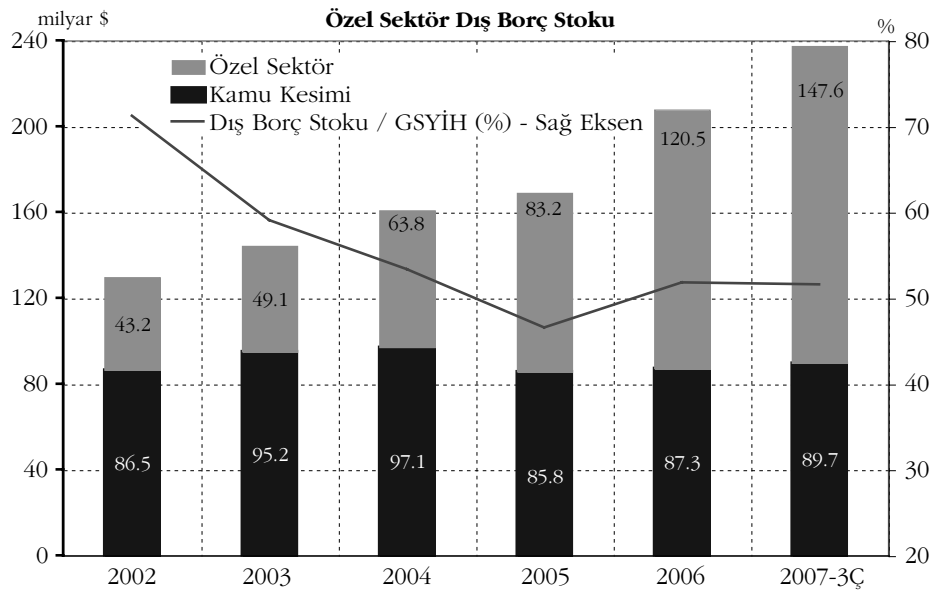

Kaynak: TCMB

5.4. Dış Borçlar

2007 yılı üçüncü döneminde, toplam dış borç stoku 2006 yılına oranla 29.6 milyar dolar artarak 237.3 milyar dolara yükselmiş ve gayri safi yurt içi hasılanın %52'si seviyesinde sabit kalmıştır. 2007'nin üçüncü dönemi itibariyle, özel kesim borç stoku 147.6, kamu kesimi borç stoku 89.7 milyar dolardır.

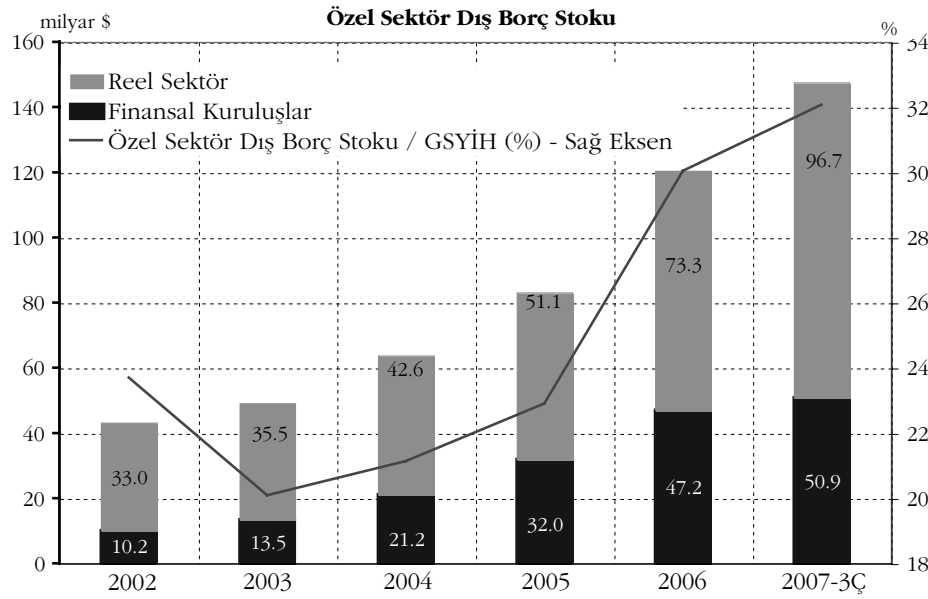
Özel kesimin borçlanması, dış borç stokunun belirleyicisidir.

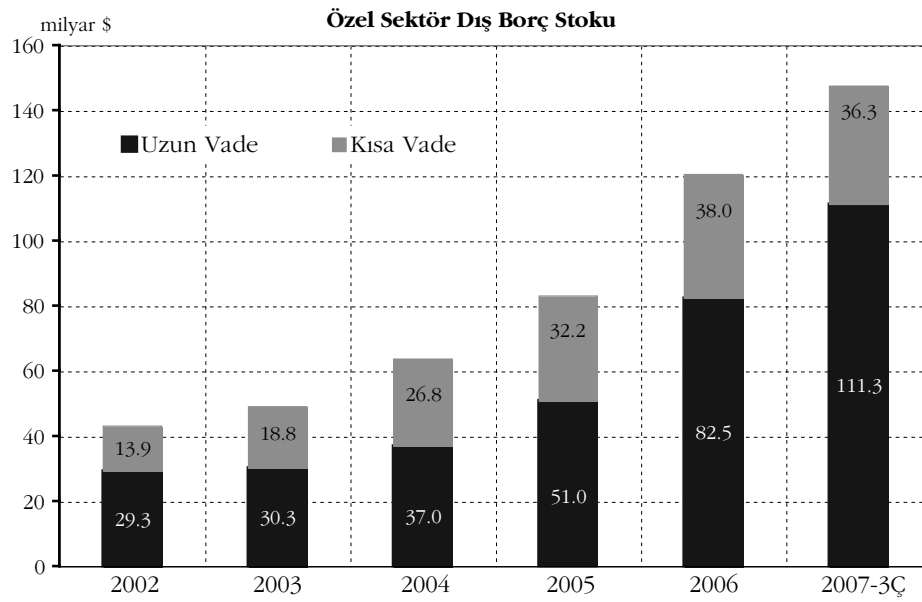
Kaynak: Hazine

2002-2007 üçüncü dönemi arasında, toplam dış borç stoku 107.6 milyar dolar yükselirken, özel kesim borç stokundaki artış 104.2 milyar dolardır. Dış borç stoku, özel kesimin borçlanması ile artarken, kamu kesimi borç stoku 3.2 milyar dolar yükselmiştir. Kamu kesimi borç stokunun tamamına yakını uzun vadeli borçlardan oluşmaktadır. Kamu kesimi uluslararası tahvil ihraçları ile borçlanmayı tercih ederken, uluslararası para ve finansal kuruluşlara olan borcunu azaltmaktadır. 2003 yılında kamu dış borç stokunun %25'i (24 milyar dolar) IMF kredilerinden oluşurken, bu oran 2007 üçüncü çeyreği itibariyle %8.7'ye (7.8 milyar dolar) gerilemiştir. Kamu kesimi dış borç stokunun GSYİH'ye oranı 2002 yılında %47.5 iken, bu oran yıllar itibariyle gerilemiş ve 2007'nin üçüncü döneminde %19.5 olarak gerçekleşmiştir.

Özel sektör dış borç stokunun GSYİH'ye oranı yıllar itibariyle yükselmektedir. 2007'nin üçüncü dönemi itibariyle özel sektör dış borç stokunun GSYİH'ye oranı %32.1'dir. Söz konusu yükselmeye karşın, özel sektörün ağırlıklı olarak uzun vadeli borçlandığı görülmektedir. 2002 yılına oranla 2007 üçüncü döneminde, özel kesimin uzun vadeli borcu 82 milyar dolar, kısa vadeli borcu ise 22.4 milyar dolar daha yüksektir. 2002 yılında, özel sektörün uzun

Kaynak: Hazine

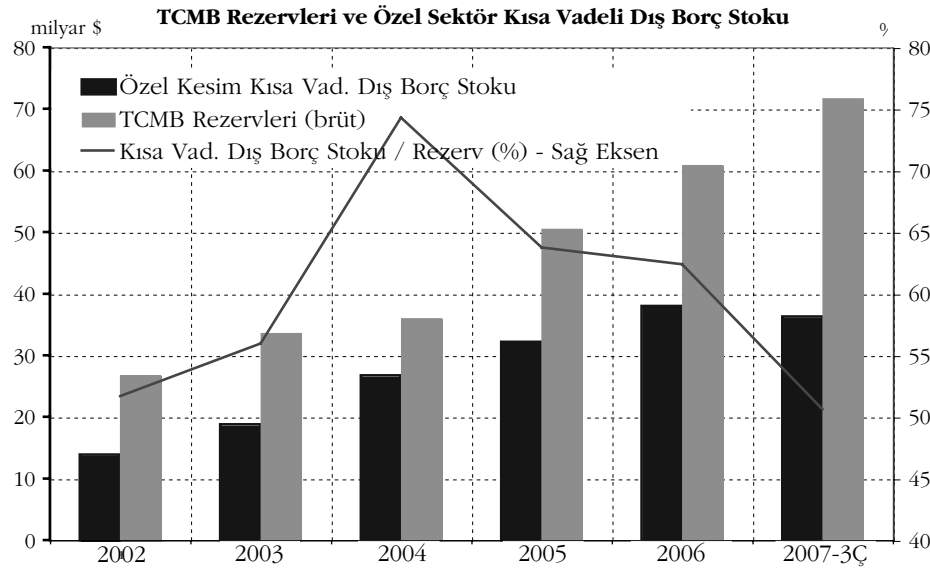
Kaynak: Hazine

vadeli borcunun toplam içindeki payı %68 iken, bu oran 2007'nin üçüncü döneminde %75'e yükselmiştir.

5.5. Uluslararası Rezervler

Yüksek sermaye girişlerinin etkisiyle, Merkez Bankası rezervleri hızlı bir şekilde yükselmektedir. 2002 yılında, 26.7 milyar dolar olan Merkez Bankası rezervleri, 2007'nin üçüncü döneminde 71.8 milyar dolara yükselmiştir. Son 3 yıllık dönemde resmi rezervler, özel kesimin kısa vadeli borcuna oranla yüksek oranda artmakta, böylece özel kesim kısa vadeli dış borç stokunun rezervlere oranı 2004 yılından itibaren yavaşlamaktadır. 2004 yılında, özel sektör kısa vadeli borç stokunun resmi rezervlere oranı %74.3 iken, bu oran 2007'nin üçüncü döneminde %50.6'ya gerilemiştir.

Merkez Bankası rezervleri, kısa vadeli dış borç stokunun üzerinde artmaktadır.

Kaynak: Hazine

B Ö L Ü M

2008 YILI
TAHMİN VE BEKLENTİLERİ

2008 Yılı Tahmin ve Beklentileri

2007 yılında çeyrekler itibariyle ekonomide giderek yavaşlayan bir büyüme trendi gözlenmiştir. Yılın ilk yarısında %5.3 olarak gerçekleşen büyüme, tarım sektörü üretiminde görülen gerilemenin de etkisiyle üçüncü çeyrekte %2'ye gerilemiştir. Bu durum, sene sonu için yapılan %5'lik büyüme tahmininin gerçekleşmesini neredeyse imkansız hale getirmiştir. Yıl sonunda %5'lik bir büyüme oranının yakalanması için 2007 yılı son çeyreğinde ekonominin en az %7 büyümesi gerekmektedir. Dördüncü çeyrekte bir önceki döneme göre daha iyi bir büyüme performansı beklense de yıllık büyümenin 2007 sonunda %4.5 ile sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.

2007 yılında büyüme %5'in altında kalacaktır.

2006 yılının ikinci yarısından itibaren zayıflayan ve 2007 yılının ilk yarısında da belirgin şekilde yavaşlayan yurtiçi talep koşullarında 2007 yılı üçüncü çeyreğinde toparlanma görülmüştür. Önümüzdeki dönemde yatırım ve tüketim harcamalarının, son beş yıllık dönemdeki kadar olmasa da, yeniden artışa geçmesi beklenmektedir. Ancak, işgücü piyasasında yaşanan gelişmeler talep koşullarındaki iyileşmenin eskisi kadar kuvvetli olmayabileceğine işaret etmektedir. Son bir yıllık dönemde tarım-dışı işsizlik oranındaki azalmanın duraksadığı görülmektedir. 2006 yılı ikinci yarısı itibariyle hizmetler sektöründe istihdam artışlarında belirginleşen yavaşlama 2007 yılı üçüncü çeyreğinde de devam etmiştir. Yine 2007 yılının üçüncü çeyreğinde sanayi sektörü istihdamının yıllık bazda gerilediği görülmektedir.

Uluslararası finans piyasalarında yaşanan ABD kaynaklı çalkantının derinleşmesi önümüzdeki dönemde hem Türkiye hem de diğer gelişmekte olan ülke ekonomileri için en önemli risklerden birini oluşturmaktadır. Küresel ekonomik konjonktürün ciddi şekilde değişmeyeceği varsayımı altında, 2008 yılında Türkiye ekonomisinin %5 civarında bir büyüme performansı sergilemesi beklenmektedir. 2008 yılında dünya ekonomisindeki muhtemel olumsuzluklar dik-

2008 yılında ekonomi dış gelişmelere hassas olacaktır.

kate alındığında, büyüme sürecinde önemli kesintiler olmaması için, ekonomi yönetimine büyük önem verilmesi, para politikası uygulamalarında hassas olunması ve mali politikaların para politikası ile uyumuna dikkat edilmesi gerekecektir. Ancak, 2008 yılında ekonomi politikalarının ana eksenini sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak reformlar oluşturmalıdır. Koordineli bir şekilde uygulanan ekonomi politikalarına bağlı olarak dezenflasyon sürecinin devam etmesi ve reel faizlerin azalması mümkün olacaktır. İstikrarın korunacağı ve ekonomi politikalarının uyum içinde çalışacağı bu tabloya ek olarak, yatırım ve rekabet koşullarını iyileştirecek reform sürecine de ivme verilmesi gerekmektedir.

Nominal faiz oranlarının %15'in altına gerileyeceği ve iç talebin tekrar canlanmaya başlayacağı düşünülen önümüzdeki dönemde, tüketim ve yatırım harcamalarının büyümeye destek vermesi beklenmektedir. Dış talep koşullarında da beklenmedik bir gelişme olmaması halinde, büyüme hızı %5 civarında gerçekleşecektir.

2008 yılında büyüme %5 civarında kalacaktır.

2006 yılında yaşanan finansal çalkantı sonrasında kur seviyesinde yaşanan artış ve yine aynı yıl gıda fiyatlarında görülen beklenmedik sıçramalar, enflasyon oranının tırmanışa geçmesine neden olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak, para politikasında 2006 yılı ikinci yarısından itibaren bir sıkılaşmaya gidilmiştir. Faiz oranlarının önemli miktarda artmasına rağmen, 2006 yılında yaşanan gelişmelerin gecikmeli etkileri nedeniyle 2007 yılına zaten yüksek bir seviyeyle başlayan enflasyon oranını hedeflenen seviyeye çekmek mümkün olmamıştır. Enflasyon oranı yeniden düşüş eğilimine girse de, kamu tarafından yönetilen ve yönlendirilen fiyatlardaki ayarlamaların da etkisiyle yıl sonunda enflasyon oranı %8.4 olarak gerçekleşmiştir.

Hedefin iki katına ulaşmasına rağmen enflasyon yeniden düşüş eğilimine geçmiştir.

Enflasyon oranının 2007 yılında bir kez daha hedefin üzerinde gerçekleşmesine rağmen, düşüş eğiliminde olması 2008 yılı için umut verici olmuştur. Özellikle, hizmet fiyatlarındaki artışlarda görülen

katılığın kırılmaya başlaması enflasyona düşüş yönünde destek veren önemli bir gelişmedir.

2007 yılında zayıf seyreden iç talebin 2008 yılında yeniden canlanması beklense de, bu gelişmenin enflasyon oranı üzerinde ciddi bir baskı yaratacak boyutta olmayacağı tahmin edilmektedir. Diğer yandan, 2008 yılında uluslararası finansal piyasalarda yaşanacak ciddi bir bozulma ve beklentilerdeki iyileşmenin tahmin edilen den daha uzun sürmesi, enflasyon oranının düşüşünü olumsuz etkileyebilir. Diğer risk oluşturulan faktörler arasında gıda fiyatlarındaki oynaklık ve kontrol edilen fiyatlarla ilgili ayarlamalar gelmektedir. Gıda fiyatlarındaki artışların orta vadede normalleşme sürecine girmesi beklenmektedir. Ancak, elektrik ve doğalgaz gibi ürünlerde gidilen fiyat artışlarının genel fiyatlama davranışlarına yansımalarıyla ilgili ikincil etkiler enflasyonun düşüş sürecini tehlikeye atabilecektir. Tüm bu risk faktörlerine rağmen, enflasyonun 2008 yılında düşüş eğilimini koruması, ancak sene sonunda hedef aralığının üst bandına yakın kalarak %6.5 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Enflasyondaki düşüş eğilimi 2008 yılında da devam edecektir.

2007 yılı Mayıs ayı itibariyle enflasyonun yeniden düşüş eğilimine girmesi ve ilk üç çeyrek boyunca hedeflenen bant aralığı içinde kalması, Merkez Bankası'nı faiz indirimine başlaması yönünde harekete geçirmiştir. Banka, 2007 yılı başından beri %17.5 olan politika faiz oranında beklenenden önce bir indirime giderek Eylül ayında çeyrek puanlık bir düşüş gerçekleştirmiştir. Sonrasında devam eden indirimlerle faiz oranı 2007 sonunda %15.75'e gerilemiştir. 2008 yılında da faiz indirimlerine devam edilmesi ve yıl genelinde en az 1 puanlık indirim gerçekleştirilmesi beklenmektedir. İndirimlerin yılın ilk yarısında yoğunlaşacağı ve yılın ikinci çeyreğinden itibaren faiz politikasının uluslararası piyasalardaki gelişmelere göre şekilleneceği tahmin edilmektedir.

Faiz oranlarında indirim süreci devam etmektedir.

Yılın ikinci çeyreğinde itibaren uluslararası piyasalarda likidite miktarını etkileyebilecek belirsizliklerin artması mümkündür. Bu belirsizliğin 2008 sonuna doğru giderek azalması beklenmektedir. Merkez Bankasının yapacağı indirimlere paralel olarak, piyasalarda oluşacak nominal bileşik faiz oranının ikinci çeyrek itibariyle %15.3'e gerilemesi mümkündür. Daha sonra nominal oranlardaki azalmanın yavaşlaması beklenmekte ve yıl sonunda oranın %14.5 civarına gerilemesi öngörülmektedir. Reel faizlerin ise ilk yarı sonunda %6'ya gerilemesi ancak son çeyrekte, nominal faizlerdeki azalmanın sınırlı olacağı veri iken, enflasyon oranındaki düşüşle birlikte yeniden artarak %7 üzerine çıkması beklenmektedir.

Küresel piyasalardaki belirsizliğin ikinci çeyrekte yoğunlaşacağı öngörülmektedir.

Faiz indirimleri, uluslararası finansal koşulların kötüleşmesi ile yavaşlayabilecektir. 2007 yılında, FED'in de faiz oranlarını aşağı çekmesi, indirim kararı üzerinde belirsizlik yaratan yabancı sermaye çıkışına yönelik kaygıları hafifletmiştir. TCMB'nin faiz indirimine rağmen uluslararası piyasalarda en iyi reel getiriyi vaat eden ülkelerin başında halen Türkiye'nin yer alması sermaye akımları ile ilgili endişeleri azaltmaktadır. Ancak, enflasyon düşüşüne yönelik risk oluşturabilecek yukarıda sayılan risklerin tümü Merkez Bankasının indirim sürecinde ihtiyatlı bir tutum sergilemesine neden olacaktır.

Faiz oranları üzerinde, uluslararası likidite koşulları etkili olacaktır.

2006 yılından itibaren uluslararası finansal piyasalara yönelik artan belirsizlikler döviz kuru ile ilgili tahminleri zorlaştırmaktadır. 2006 yılında dolar ve euro karşısında değer kaybeden Türk Lirası, aynı yılın son çeyreğinden itibaren yeniden değer kazanmaya başlamıştır. 2007 yılı sonunda reel döviz kurunun bir önceki seneye göre %20 değer kazandığı görülmektedir. 2008 yılında da, sermaye hareketlerinde ciddi bir dalgalanma yaşanması beklenmemekte ve reel kurun değer kazanmaya devam edeceği ancak bu artışın geçmişe göre daha sınırlı olacağı tahmin edilmektedir. Yılın ilk çeyreğinde YTL/dolar ve YTL/euro kurlarının sırasıyla 1.20 ve 1.74 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, ikinci çeyrekte uluslararası likidite koşullarına bağlı olarak döviz kurlarında bir ar-

Döviz kurundaki reel değerlenmenin yavaşlaması beklenmektedir.

tış görülebilir. Bu durumda, ikinci çeyrekte YTL'nin dolar ve euro karşısında değer kaybetmesi ancak devam eden dönemlerde, birinci çeyrek seviyelerine dönecek kadar olmasa da, yeniden değer kazanması mümkündür. 2008 yılı sonunda ortalama YTL/dolar ve YTL/euro kurlarının sırasıyla 1.3 ve 1.8 civarında olacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında yurtiçi harcamalarda öngörülen artışla birlikte ithal üretim ve yatırım mallarına olan talebin de artması beklenmektedir. 2007 yılı Ekim ayı itibariyle yatırım talebine ilişkin öncü göstergelerden sayılabilir makine-teçhizat ve elektrikli makine-teçhizat ürünlerinin ithalatında bir önceki ay ve dönemlere göre artışlar görülmektedir. Ticari araçlara yönelik talepte de bir artış vardır. Toplam yatırım malı ithalatında 2007 yılı Ekim ayı itibariyle yıllık bazda %40'ın üzerinde bir artış gözlenmiştir. 2007 yılının üçüncü çeyreği itibariyle hız kazanan ithalatın, 2008 yılının ilk çeyreğinden itibaren yavaşlaması beklenmektedir. Takip eden dönemlerde ise ithalatın, yurtiçi talep koşullarına paralel olarak artması ve yıl genelinde artış hızının %15 olması öngörülmektedir. 2008 yılı sonunda ithalatın (cif) 197 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

İthalat artış hızının yavaşlayacağı düşünülmektedir.

2007 yılındaki yüksek fiyat etkisinden kaynaklanan güçlü ihracat performansının, 2008 yılında miktar etkisine bağlı olarak devam edeceği tahmin edilmektedir. 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren ihracatın, döviz kurunda beklenen değer kaybının da desteğiyle, hızlanacağı ve sene sonunda 128 (fob) milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

İhracat artış hızı ithalatın üzerinde olacaktır.

Bu tahminler çerçevesinde, 2007 yılının son çeyreğinde büyümeye negatif katkı yapacağı tahmin edilen net dış talebin, 2008 yılında da benzer bir eğilim içinde olacağı öngörülmektedir. 2008 yılında da dış ticaret açığının genişlemeye devam ederek yıl sonunda yaklaşık 70 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Görünmeyen kalemler tarafından sağlanacak toplam gelirlerin ise yaklaşık 30 milyar dolar olması ve bu gelirlerin yine yaklaşık 20 milyar dolarını

Cari işlemler açığının milli gelire oranının %7'ye yakın olacağı tahmin edilmektedir.

turizm gelirlerinin oluşturması beklenmektedir. Böyle bir durumda cari işlemler açığının 2008 yılı için yaklaşık 40 milyar dolara ulaşacağı ve milli gelire oranının %7 civarında kalacağı öngörülmektedir.

2007 yılında bozulma gösteren bt performansının ise 2008 yılında daha olumlu olması beklenmektedir. 2001 krizi sonrasında uygulanan kuvvetli mali disiplin, bt açığının hızla azalmasına ve kamu borç rasyolarının da hızla düzelmesine imkan sağlamıştı. Makro ekonomik istikrar politikaları ve gerçekleştirilmiş yapısal reformların, bt disiplini üzerinde sağladığı iyileşmenin böylece sonuna gelinmiştir. Bt açığının daha da azaltılması; harcama esnekliğinin olmadığı bir btde, vergi reformu, kayıt dışı ekonominin önlenmesi ve diğer yapısal reformların gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilecektir. 2008 yılında bt gelir ve harcamalarında önemli bir değişiklik olmayacağı ve faiz dışı fazla oranının %6.5'ten %5.5'e çekilmiş olduğu dikkate alındığında bt açığının GSYİH'ye oranının %2.5 civarında kalacağı öngörülmektedir.

**Bt açığının
GSYİH'nin
%2.5'i olması
beklenmektedir.**

TÜSİAD MAKROEKONOMİK SENARYO

(Üç aylık ve yıllık ortalamalar)

	2006					2007					2008				
	Q1	Q2	Q3	Q4	Yıllık	Q1	Q2	Q3	Q4	Yıllık	Q1	Q2	Q3	Q4	Yıllık
GELİR ve FİYAT															
GSYİH (sabit fiyatlarla)	6.7	8.3	4.8	5.2	6.1	6.8	4.1	1.5	5.0	4.1	5.5	5.5	4.8	4.3	5.0
Enflasyon (TÜFE)***	8.1	9.6	10.8	9.8	9.6	10.3	9.5	7.1	8.2	8.8	9.0	8.7	8.7	6.7	8.3
GENEL BÜTÇE															
Genel Bütçe Geliri (milyar YTL)	37.8	44.3	43.3	42.0	167.4	46.1	48.7	47.0	48.7	190.5	48.0	52.0	51.0	53.0	204.0
Genel Bütçe Gideri (milyar YTL)	39.5	41.5	47.6	44.3	172.9	49.4	51.2	53.3	53.0	207.0	53.0	55.0	56.0	58.0	222.0
Genel Bütçe Dengesi (milyar YTL)	-1.8	2.9	-4.4	-2.3	-5.5	-3.3	-2.6	-6.3	-4.3	-16.5	-5.0	-3.0	-5.0	-5.0	-18.0
Faiz Harcamaları (milyar YTL)	11.3	11.6	14.8	8.3	45.9	16.0	10.9	15.9	6.5	49.3	14.0	13.0	16.0	12.0	55.0
Faiz Dışı Bütçe Dengesi (GSYİH'ye oranı, %)					7.0					5.1					5.0
Genel Büt.Dengesi(GSYİH'ye oranı, %)					-1.0					-2.5					-2.5
DÖVİZ KURLARI															
Nominal Döviz Kuru (YTL/\$)	1.325	1.449	1.494	1.450	1.430	1.404	1.334	1.282	1.185	1.301	1.203	1.347	1.337	1.320	1.302
Nominal Döviz Kuru*	0.3	6.8	11.9	7.3	6.6	5.9	-7.9	-14.2	-18.3	-9.0	-14.3	0.9	4.3	11.4	0.0
Reel Döviz Kuru (2003=100)**	138.9	131.4	129.3	137.1	134.2	144.6	155.6	161.4	181.4	160.8	184.0	167.6	168.2	173.8	173.4
Reel Döviz Kuru*	7.8	3.2	-0.9	2.3	3.1	4.1	18.4	24.8	32.3	19.8	27.2	7.7	4.2	-4.2	7.9
Nominal Döviz Kuru (YTL/€)	1.594	1.822	1.904	1.871	1.798	1.839	1.798	1.760	1.715	1.778	1.740	1.847	1.833	1.820	1.810
Nominal Döviz Kuru*	-8.0	6.5	16.9	16.6	7.7	15.3	-1.4	-7.6	-8.3	-1.1	-5.4	2.7	4.2	6.1	1.8
Reel Döviz Kuru (2003=100)**	130.7	118.6	114.8	120.3	121.1	125.0	130.8	133.1	141.9	132.7	144.0	138.4	138.8	142.7	141.0
Reel Döviz Kuru*	17.5	3.5	-5.2	-5.8	2.1	-4.3	10.3	15.9	18.0	9.6	15.2	5.8	4.3	0.6	6.3
Çarpıraz Kur (\$/€)	1.203	1.257	1.274	1.290	1.256	1.309	1.347	1.373	1.448	1.369	1.446	1.371	1.372	1.379	1.392
DİBS FAİZİ															
Nominal Faiz (bileşik %)	14.0	15.6	21.0	21.9	18.1	19.8	19.3	18.4	16.4	18.5	16.0	15.3	14.7	14.5	15.1
Reel Faiz (bileşik %)	5.4	5.5	9.2	11.0	7.8	8.6	8.9	10.5	7.6	8.9	6.4	6.0	5.5	7.3	6.3
DIŞ TİCARET ve CARİ İŞLEMLER															
İthalat (cif, milyar \$)	29.5	36.1	35.5	37.1	138.2	35.2	42.1	44.3	49.8	171.4	41.0	49.0	51.0	56.0	197.0
İhracat (fob, bavul tic. hariç, milyar \$)	18.6	21.2	21.2	24.1	85.2	23.2	26.4	26.7	33.2	109.4	27.0	30.0	32.0	39.0	128.0
Dış Ticaret Dengesi (milyar \$)	-10.9	-14.9	-14.3	-12.9	-53.0	-12.0	-15.7	-17.6	-16.7	-61.9	-14.0	-19.0	-19.0	-17.0	-69.0
Görünmeyen Kalemler (diğer cari)(milyar\$)	2.3	4.1	9.5	4.7	20.7	2.7	5.6	10.7	6.3	25.3	3.0	7.0	12.0	7.0	29.0
Cari İşlemler Dengesi (milyar\$)	-8.6	-10.7	-4.8	-8.2	-32.3	-9.3	-10.1	-6.9	-10.3	-36.6	-11.0	-12.0	-7.0	-10.0	-40.0
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ye oranı, %)					-8.0					-7.4					-7.1
İthalat (cif)*	14.7	22.7	15.7	18.3	18.6	19.2	16.6	24.7	34.4	24.0	16.5	16.3	15.2	12.4	15.0
İhracat (fob, bavul tic. hariç)*	7.6	16.9	15.5	21.2	16.0	24.7	24.3	25.7	37.4	28.5	16.5	13.6	19.9	17.6	17.0

İtalik gri rakamlar TÜSİAD tahminidir.

(*) Bir önceki yılın aynı dönemine göre yıllık yüzde değişmeyi gösterir.

(**) Reel döviz kuru endeksindeki düşüş, YTL'nin yabancı para birimleri karşısında değer kaybettiğini göstermektedir.

(***) TÜSİAD 2008 yıl sonu enflasyon tahmini %6.5'dir.

EK TABLolar

Tablo 1: Ekonominin Genel Dengesi

(cari fiyatlarla, milyon YTL)	% Pay					
	2006	2007*	2008**	2006	2007*	2008**
GSMH	575,784	646,893	716,596	100.0	100.0	100.0
Dış Kaynak (-)	44,677	45,900	49,328	7.8	7.1	6.9
Toplam Kaynaklar	620,461	692,793	765,924	107.8	107.1	106.9
Toplam Yatırımlar	137,015	157,909	175,226	23.8	24.4	24.5
Sabit Sermaye Yatırımı	123,569	140,290	155,153	21.5	21.7	21.7
Kamu	30,410	33,435	33,371	5.3	5.2	4.7
Özel	93,159	106,855	121,783	16.2	16.5	17.0
Stok Değişmesi	13,446	17,619	20,073	2.3	2.7	2.8
Kamu	-703	556	438	-0.1	0.1	0.1
Özel	14,149	17,063	19,634	2.5	2.6	2.7
Toplam Tüketim	483,446	534,884	590,698	84.0	82.7	82.4
Kamu Harcanabilir Geliri	108,028	102,432	112,879	18.8	15.8	15.8
Kamu Tüketimi	72,222	82,588	89,637	12.5	12.8	12.5
Kamu Tasarrufu	35,806	19,844	23,241	6.2	3.1	3.2
Kamu Yatırımı	29,706	33,991	33,809	5.2	5.3	4.7
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	6,099	-14,147	-10,568	1.1	-2.2	-1.5
Özel Harcanabilir Gelir	467,756	544,462	603,717	81.2	84.2	84.2
Özel Tüketim	411,224	452,296	501,061	71.4	69.9	69.9
Özel Tasarruf	56,532	92,166	102,656	9.8	14.2	14.3
Özel Yatırım	107,309	123,918	141,417	18.6	19.2	19.7
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-50,776	-31,752	-38,761	-8.8	-4.9	-5.4
Özel Tasarruf Oranı	12.1	16.9	17.0	-	-	-
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	92,338	112,010	125,898	16.0	17.3	17.6
S.Sermaye Yatırımı/GSMH	-	-	-	21.5	21.7	21.7
Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	-	-	-	16.0	17.3	17.6

Tablo 2: Ekonominin Genel Dengesi

(1998 yılı fiyatlarıyla, milyon YTL)	% Değişim (1)				
	2006	2007*	2008**	2007*	2008**
GSMH	69,237	72,699	76,697	5,0	5,5
Dış Kaynak (-)	3,346	3,586	3,388	-0,3	0,3
Toplam Kaynaklar	72,583	76,285	80,085	5,1	5,0
Toplam Yatırımlar	18,903	20,323	21,533	7,5	6,0
Sabit Sermaye Yatırımı	17,467	18,554	19,621	6,2	5,8
Kamu	4,050	4,145	3,983	2,3	-3,9
Özel	13,417	14,409	15,637	7,4	8,5
Stok Değişmesi	1,436	1,769	1,912	0,5	0,2
Kamu	-75	56	42	0,2	0,0
Özel	1,511	1,713	1,870	0,3	0,2
Toplam Tüketim	53,679	55,962	58,553	4,3	4,6
Kamu Harcanabilir Geliri	12,990	11,511	12,081	-11,4	5,0
Kamu Tüketimi	7,440	7,925	8,192	6,5	3,4
Kamu Tasarrufu	5,550	3,586	3,890	-	-
Kamu Yatırımı	3,975	4,201	4,025	5,7	-4,2
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	1,575	-615	-135	-	-
Özel Harcanabilir Gelir	56,247	61,187	64,616	8,8	5,6
Özel Tüketim	46,239	48,037	50,361	3,9	4,8
Özel Tasarruf	10,007	13,151	14,225	31,4	8,4
Özel Yatırım	14,928	16,122	17,508	8,0	8,6
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-4,921	-2,972	-3,253	-	-
Özel Tasarruf Oranı	17,8	21,5	22,1	-	-
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	15,557	16,737	18,144	7,6	8,4
S.Sermaye Yatırımı/GSMH	25,2	25,5	25,6	-	-
Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	22,5	23,0	23,7	-	-

* DPT gerçekleşme tahmini ** DPT Programı

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

Kaynak: DPT

Tablo 3: GSMH Sektörel Büyüme Hızı

(1987 fiyatlarıyla, % değişim)

	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
Tarım	-2.5	2.0	5.6	2.9	2.9	-2.1	-7.8
Sanayi	7.8	9.4	6.5	7.4	7.5	4.0	3.7
Maden	-2.9	2.6	12.8	4.8	8.0	12.4	13.0
İmalat	8.6	10.1	6.1	7.4	7.4	3.1	2.8
Enerji	5.7	6.1	7.5	8.7	8.5	9.0	7.3
İnşaat	-9.0	4.6	21.5	19.4	16.5	15.7	5.4
Ticaret	8.1	12.8	7.4	5.9	6.5	3.4	1.3
Ulaştırma	8.4	6.8	8.8	3.1	5.8	4.1	3.6
Mali Kuruluşlar	-6.3	1.1	-0.2	2.2	8.3	6.2	7.5
Konut	1.4	1.8	1.5	2.2	2.4	2.4	2.4
Serbest Meslek ve Hizmetler	5.2	8.0	7.4	5.2	4.7	4.1	1.1
(-) İzafl Banka Hizmetleri	-7.3	1.7	1.0	2.1	8.5	7.2	8.5
Sektörler Toplamı	5.1	8.2	7.3	6.0	6.8	3.9	0.6
Devlet Hizmetleri	0.8	1.2	0.8	2.0	0.9	1.4	1.2
Kar Amacı Olmayan Özel Hizmet Kuruluşları	-1.0	0.2	-0.2	0.8	1.2	-1.1	1.2
İthalat Vergisi	22.6	26.2	12.2	9.0	9.9	8.2	14.5
GSYİH (Alıcı Fiyatları)	5.8	8.9	7.4	6.1	6.8	4.1	1.5
Net Dış Alem.Faktör Geliri	2.0	-40.3	-18.4	23.0	12.6	5.4	-56.5
GSMH (Alıcı Fiyatları)	5.9	9.9	7.6	6.0	6.8	4.1	2.0

Kaynak: TÜİK

Tablo 4: Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

(1987 fiyatlarıyla, %)

	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
Tarım	12.4	11.6	11.4	11.1	4.2	6.4	17.7
Sanayi	29.3	29.4	29.2	29.6	32.4	32.9	26.3
Maden	1.1	1.0	1.1	1.1	1.1	1.3	1.2
İmalat	24.8	25.1	24.8	25.1	27.3	28.0	22.0
Enerji	3.4	3.3	3.3	3.4	4.1	3.5	3.0
İnşaat	3.9	3.7	4.2	4.7	4.9	5.0	5.0
Ticaret	23.0	23.9	23.9	23.8	23.7	24.4	23.3
Ulaştırma	13.6	13.3	13.5	13.1	14.1	13.1	11.7
Mali Kuruluşlar	1.8	1.7	1.6	1.5	1.9	1.5	1.4
Konut	4.7	4.4	4.2	4.0	4.7	4.1	3.3
Serbest Meslek ve Hizmetler	2.2	2.2	2.2	2.2	2.1	2.2	2.2
(-) İzafl Banka Hizmetleri	1.4	1.3	1.2	1.2	1.5	1.2	1.1
Sektörler Toplamı	89.6	89.0	88.9	88.9	86.5	88.4	89.9
Devlet Hizmetleri	4.1	3.8	3.6	3.4	3.9	3.5	2.8
Kar Amacı Olmayan Özel Hizmet Kuruluşları	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
İthalat Vergisi	6.0	6.9	7.2	7.4	9.4	7.9	7.1
GSYİH (Alıcı Fiyatları)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Net Dış Alem.Faktör Geliri	-1.8	-1.0	-0.8	-0.9	-1.2	-0.4	-0.4
GSMH (Alıcı Fiyatları)	98.2	99.0	99.2	99.1	98.8	99.6	99.6

Kaynak: TÜİK

Tablo 5: Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nin Büyüme Hızı

(1987 fiyatlarıyla, % değişim)	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	6.6	10.1	8.8	5.2	2.1	-0.7	3.6
Gıda-İçki	4.1	2.8	8.2	3.1	3.7	3.6	1.5
Dayanıklı Tüketim Malları	24.0	29.7	15.0	2.9	-1.1	-9.7	5.1
Yarı Dayanıklı ve Dayanıksız Tük. Malları	2.1	18.8	12.9	15.8	1.0	-3.6	9.1
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme	2.2	0.3	-0.1	2.9	3.6	4.0	1.5
Hizmetler	7.5	9.3	7.8	5.0	6.0	4.0	3.1
Konut Sahipliği	1.4	1.8	1.5	2.2	2.4	2.4	2.4
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	-2.4	0.5	2.4	9.6	8.8	7.4	6.4
Maaş-Ücret	0.8	1.2	0.8	2.0	0.9	1.4	1.2
Diğer Cari Harcamalar	-5.9	-0.2	4.3	18.0	23.1	13.8	11.6
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	10.0	32.4	24.0	14.0	3.0	9.6	5.7
Kamu Sektörü	-11.5	-4.7	25.9	-0.2	9.1	33.7	11.5
Makine Teçhizat	-19.2	14.8	51.6	-17.5	-9.4	17.3	33.2
Bina İnşaatı	-26.7	-24.4	16.1	-6.5	47.0	18.8	-9.2
Bina Dışı İnşaat	4.0	-3.2	16.1	14.3	10.6	47.1	10.6
Özel Sektör	20.3	45.5	23.6	17.4	2.4	6.5	4.5
Makine Teçhizat	46.1	60.3	21.4	13.9	-2.7	4.6	3.7
Bina İnşaatı	-11.4	15.3	29.9	26.4	18.0	11.9	5.9
Mal ve Hizmet İhracatı	16.0	12.5	8.5	8.5	14.7	12.3	7.5
Mal ve Hizmet İthalatı	27.1	24.7	11.5	7.1	4.8	9.2	16.8
GSYİH	5.8	9.0	7.4	6.1	6.8	4.1	1.5

Kaynak: TÜİK

Tablo 6: Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nin Sektörel Payları

(1987 fiyatlarıyla, %)	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	63.5	64.1	64.9	64.4	66.1	61.2	66.3
Gıda-İçki	22.8	21.5	21.7	21.1	20.5	19.8	25.9
Dayanıklı Tüketim Malları	11.1	13.2	14.1	13.7	15.5	12.7	11.9
Yarı Dayanıklı ve Dayanıksız Tük. Malları	9.2	10.0	10.5	11.5	12.3	10.8	11.0
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme	8.6	7.9	7.4	7.2	7.2	7.1	6.3
Hizmetler	6.6	6.7	6.7	6.6	5.7	6.4	7.4
Konut Sahipliği	5.2	4.8	4.6	4.4	4.8	4.4	3.9
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	7.7	7.1	6.8	7.0	6.1	7.0	6.3
Maaş-Ücret	4.1	3.8	3.5	3.4	3.6	3.4	3.0
Diğer Cari Harcamalar	3.6	3.3	3.2	3.6	2.4	3.6	3.3
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	19.7	23.9	27.6	29.7	28.6	34.2	27.9
Kamu Sektörü	5.2	4.5	5.3	5.0	2.4	4.7	4.9
Makine Teçhizat	1.2	1.2	1.8	1.4	0.5	1.1	1.3
Bina İnşaatı	1.4	0.9	1.0	0.9	0.3	0.8	0.8
Bina Dışı İnşaat	2.6	2.3	2.5	2.7	1.6	2.8	2.8
Özel Sektör	14.5	19.4	22.4	24.7	26.2	29.5	23.0
Makine Teçhizat	9.8	14.3	16.2	17.4	18.7	21.3	14.0
Bina İnşaatı	4.8	5.1	6.1	7.3	7.5	8.1	9.0
Stok Değişmesi	7.7	8.1	5.3	3.0	4.3	9.9	-2.2
Mal ve Hizmet İhracatı	43.1	44.5	45.0	46.0	49.0	48.7	47.7
Mal ve Hizmet İthalatı	41.8	47.8	49.6	50.1	54.1	60.9	46.1
GSYİH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: TÜİK

Tablo 7: Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (%)**Toplam Yatırımlar**

Sektörler	2003	2004	2005	2006	2007*	2008**
Tarım	4.2	5.2	4.3	4.2	4.7	4.3
Madencilik	1.8	1.9	1.8	1.7	1.8	1.8
İmalat	28.2	33.2	31.9	32.3	31.8	33.3
Enerji	7.9	4.3	4.7	4.4	4.4	3.9
Ulaştırma	19.8	22.2	21.7	20.7	19.1	18.5
Turizm	6.2	6.0	6.0	5.7	5.7	6
Konut	10.3	10.4	11.8	12.1	13.3	13.6
Eğitim	5.4	4.0	3.7	3.4	3.4	3.2
Sağlık	4.5	4.3	5.2	5.7	5.9	5.9
Diğer Hizmetler	11.7	8.5	9.0	9.7	9.8	9.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (%)**Kamu Yatırımları**

Sektörler	2003	2004	2005	2006	2007*	2008**
Tarım	7.7	9.1	8.0	6.8	8.5	7.6
Madencilik	1.0	1.5	1.5	1.8	2	2.5
İmalat	2.5	2.6	1.7	2.0	1.3	1.6
Enerji	18.8	13.3	12.4	9.7	10.2	9.1
Ulaştırma	26.1	33.5	34.4	34.1	30.2	30.4
Turizm	0.7	0.7	0.4	0.4	0.4	0.4
Konut	1.0	1.0	1.7	1.5	1.6	1.7
Eğitim	14.0	13.7	11.4	10.7	11	10.8
Sağlık	5.6	5.1	5.8	5.7	6.3	6.3
Diğer Hizmetler	22.6	19.4	22.7	27.2	28.4	29.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (%)**Özel Sektör Yatırımları**

Sektörler	2003	2004	2005	2006	2007*	2008**
Tarım	2.7	4.1	3.1	3.4	3.5	3.4
Madencilik	2.2	2.0	1.9	1.7	1.7	1.6
İmalat	39.5	42.2	42.0	42.2	41.4	41.9
Enerji	3.1	1.7	2.1	2.7	2.6	2.5
Ulaştırma	17.0	18.8	17.4	16.3	15.6	15.3
Turizm	8.6	7.6	7.9	7.4	7.4	7.5
Konut	14.4	13.2	15.2	15.6	16.9	16.8
Eğitim	1.6	1.2	1.1	1.0	1.1	1.2
Sağlık	4.0	4.1	5.0	5.7	5.8	5.8
Diğer Hizmetler	6.9	5.2	4.4	4.0	4.0	3.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* DPT gerçekleşme tahmini

** DPT Programı

Kaynak: DPT

Tablo 8: Sanayi Üretim Endeksi

(% değişim)	2003	2004	2005	2006	2007		
	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	I.	II.	III.
Toplam Sanayi	8.7	9.9	5.2	5.8	8.0	3.2	4.0
Madencilik Sanayi	-3.3	4.0	13.8	4.3	8.0	12.4	13.0
İmalat Sanayi	9.3	10.4	4.8	5.5	7.9	2.1	2.8
Kok köm., rafine petrol ür.im.	3.1	-4.7	-0.1	2.3	13.6	-0.9	-0.7
Tekstil ürünleri im.	2.1	-1.5	-11.8	-1.0	6.7	6.4	-2.9
Gıda ürünl. ve içecek im.	7.7	-0.4	6.2	5.9	6.0	2.2	1.9
Kimyasal madde ürünleri im.	8.8	16.1	6.3	6.3	6.5	0.4	14.7
Ana metal sanayi	11.9	11.6	3.4	10.7	16.7	10.1	8.1
Metalik olmayan min.mad.im.	10.1	9.3	10.2	4.4	3.8	-1.0	-0.9
Taşıt araçları ve karoseri im.	47.7	53.2	9.6	9.7	5.4	3.0	5.0
Makina ve teçhizat im.	22.5	31.1	1.2	22.0	23.7	5.0	-1.9
Giyim eşyası im.	1.8	3.7	-12.4	-4.8	-6.1	3.4	6.8
Plastik, Kauçuk	15.7	12.7	19.8	-11.7	14.5	12.2	3.3
Metal Eşya	3.2	9.7	32.0	18.9	21.1	7.7	11.4
Elektrikli makina teçhizat	2.8	-4.2	17.3	20.4	39.3	29.0	10.9
Radyo, TV haberleşme cihazları	19.5	35.0	4.8	-15.9	-33.0	-33.0	-26.4
Enerji Sektörü	8.5	6.8	7.6	9.1	8.9	9.9	10.3

Kaynak: TÜİK

Tablo 9: Kapasite Kullanım Oranı

(ortalama, %)	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
İmalat Sanayi	78.5	81.5	80.3	81.1	80.2	83.1	82.0
Kok köm., rafine petrol ür.im.	82.8	87.0	90.4	91.5	83.9	89.0	89.3
Tekstil ürünleri im.	79.8	81.3	80.9	80.5	80.8	82.2	82.4
Gıda ürünl. ve içecek im.	71.9	71.4	71.0	71.3	70.2	72.8	74.6
Kimyasal madde ürünleri im.	79.1	80.7	75.1	76.7	78.1	76.2	76.4
Ana metal sanayi	83.7	83.4	82.3	83.5	84.2	88.1	85.5
Metalik olmayan min.mad.im.	78.4	81.8	82.3	83.1	76.9	84.7	85.3
Taşıt araçları ve karoseri im.	63.8	79.0	83.6	85.4	86.3	90.7	85.2
Makina ve teçhizat im.	81.3	85.6	75.9	78.9	76.3	79.0	75.4
Giyim eşyası im.	85.7	82.7	81.7	82.5	83.4	84.1	83.9
Plastik, Kauçuk	82.2	84.3	81.0	80.4	80.0	81.8	81.4
Metal Eşya	69.2	73.6	74.8	76.2	76.9	79.8	79.8
Elektrikli makina teçhizat	72.7	75.6	76.5	79.9	81.2	83.3	82.3
Radyo, TV haberleşme cihazları	89.8	91.5	83.6	85.0	87.2	85.1	81.2

Kaynak: TÜİK

Tablo 10: Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	2003	2004	2005	2006	2007*	2008**
Birincil Enerji							
Üretim	BTEP	23,779	24,170	26,472	28,045	29,480	30,330
Tüketim	BTEP	83,936	87,778	90,077	99,313	106,289	111,645
Kişi başına	KEP	1,196	1,234	1,249	1,377	1,455	1,510
Elektrik Enerjisi							
Kurulu Güç	MW	35,587	36,824	38,843	40,565	40,984	42,160
Termik	MW	22,990	24,160	25,917	27,443	27,338	27,674
Hidrolik	MW	12,597	12,664	12,926	13,122	13,646	14,486
Üretim	GWH	140,580	150,698	161,956	176,300	190,100	202,500
Termik	GWH	105,190	104,556	122,336	131,929	154,330	167,150
Hidrolik	GWH	35,390	46,142	39,620	44,371	35,770	35,350
İthalat	GWH	1,158	464	636	573	800	1,000
İhracat	GWH	587	1,144	1,798	2,236	2,500	1,900
Tüketim	GWH	141,151	150,018	160,794	174,637	188,400	201,600
Kişi başına	KWH	2,011	2,109	2,230	2,391	2,580	2,727

Tablo 11: Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

(GWh)

	2003	2004	2005	2006	2007*	2008**
Resmi Daire	5,057	4,531	4,600	6,000	5,800	6,000
Sanayi	54,475	59,566	63,700	67,000	72,600	78,200
Ticarethaneler	12,372	15,656	18,200	21,100	24,500	26,800
Konutlar	24,573	27,619	30,000	34,800	36,400	38,200
Genel Aydınlatma	4,466	4,433	4,500	3,900	4,100	4,300
Diğer	13,169	9,337	9,700	10,200	11,400	12,400
Toplam	114,111	121,142	130,700	143,000	154,800	165,900

*Gerçekleşme tahmini

** Tahmin

Kaynak: DPT

Tablo 12: Üretici Fiyatları Endeksi

(aylık % değişim)

2003=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
ÜFE													
2006	2.0	0.3	0.2	1.9	2.8	4.0	0.9	-0.7	-0.2	0.5	-0.3	-0.1	0.9
2007	-0.1	0.9	1.0	0.8	0.4	-0.1	0.1	0.9	1.0	-0.1	0.9	0.2	0.5
Tarım													
2006	1.9	0.6	-0.4	2.3	2.7	-0.3	-2.0	-1.3	0.6	-0.4	-0.1	-1.1	0.2
2007	1.8	2.0	0.2	0.7	2.9	1.1	0.4	0.7	3.0	1.3	0.2	0.5	1.2
Madencilik													
2006	1.4	4.2	-2.3	1.7	2.5	5.1	4.3	0.9	-1.6	-2.9	-0.3	0.3	1.1
2007	4.2	-1.9	-0.1	1.2	0.9	0.2	0.5	3.3	-1.2	3.8	1.1	2.7	1.2
İmalat Sanayi													
2006	1.0	0.1	0.5	2.0	3.0	5.4	1.5	-0.7	-0.5	-0.1	-0.4	0.1	1.0
2007	-0.6	0.7	1.0	1.0	0.1	-0.2	-0.3	0.6	0.6	0.1	1.1	0.1	0.4
Elektrik, gaz ve su													
2006	17.7	0.3	0.2	0.4	0.0	0.9	1.1	0.0	0.5	12.0	0.0	0.4	2.8
2007	-0.1	2.1	3.5	-1.3	-4.3	-2.3	3.4	3.8	-0.2	-8.9	0.3	-0.9	-0.4

Kaynak: TÜİK

Tablo 13: Tüketici Fiyatları Endeksi

(aylık % değişim)

2003=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
TÜFE													
2006	0.8	0.2	0.3	1.3	1.9	0.3	0.8	-0.4	1.3	1.3	1.3	0.2	0.8
2007	1.0	0.4	0.9	1.2	0.5	-0.2	-0.7	0.0	1.0	1.8	1.9	0.2	0.7
Gıda													
2006	1.3	2.4	1.3	0.6	0.7	-2.7	1.4	-1.2	2.9	0.8	2.7	0.6	0.9
2007	4.4	1.6	0.6	0.9	-1.7	-1.9	-0.7	1.7	2.3	3.4	0.6	0.4	1.0
Al. İçecek													
2006	4.7	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.4
2007	0.0	2.5	7.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	6.5	0.0	1.4
Giyim													
2006	-6.2	-8.2	-2.9	9.2	10.9	0.8	-6.9	-6.9	2.4	9.7	4.8	-2.0	0.4
2007	-8.4	-6.5	-0.3	11.3	11.3	1.3	-7.7	-7.1	1.6	8.2	4.3	-1.3	0.6
Konut													
2006	1.3	1.2	0.6	0.2	0.5	2.2	1.8	1.2	1.0	1.3	1.3	0.7	1.1
2007	1.2	0.5	0.4	0.3	0.4	0.4	0.6	0.7	1.0	0.6	4.0	1.0	0.9
Ev Eşyası													
2006	0.3	-1.6	-0.4	0.6	0.5	1.4	2.8	1.9	1.6	0.4	-0.5	0.1	0.6
2007	0.1	0.8	1.8	-0.4	1.9	0.2	0.2	0.0	-1.2	0.2	0.4	0.2	0.3
Sağlık													
2006	0.6	0.7	0.4	0.3	2.5	0.4	-0.9	1.6	1.7	0.2	0.2	0.0	0.6
2007	0.7	0.5	0.3	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	-0.7	-0.7	0.1
Ulaştırma													
2006	1.5	0.2	0.1	1.4	1.5	3.8	2.9	0.0	-1.8	0.1	-0.3	0.4	0.8
2007	0.0	0.7	1.2	0.9	0.1	-0.2	0.0	-0.1	0.6	-0.4	2.5	-0.1	0.4
Haberleşme													
2006	2.0	-0.3	-0.8	-0.1	0.6	1.0	0.2	-0.6	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	0.1
2007	1.7	-0.1	-0.5	-0.6	-0.2	1.4	-1.4	-2.9	-0.5	0.0	-0.1	1.5	-0.1
Eğlence													
2006	-0.7	-1.6	-0.8	2.4	2.7	2.5	1.2	1.0	0.7	1.5	-1.9	1.2	0.7
2007	0.0	-0.8	-0.4	0.7	-1.8	1.3	0.2	0.6	-0.7	0.3	-0.3	-0.4	-0.1
Eğitim													
2006	0.0	0.0	0.1	0.1	0.3	2.0	1.1	0.4	3.7	0.0	-0.1	0.0	0.6
2007	0.0	0.1	-0.1	0.3	0.4	2.2	0.7	0.3	2.3	-0.2	-0.1	0.0	0.5
Lokanta													
2006	1.0	1.2	0.8	1.1	2.2	0.8	0.7	0.7	1.9	1.2	0.7	0.3	1.1
2007	1.1	0.6	0.8	0.5	0.9	0.5	0.5	0.7	1.1	1.5	1.5	0.6	0.9
Çeşitli													
2006	1.9	1.2	0.2	2.9	5.1	-0.9	2.4	-0.6	-1.0	-0.1	0.8	-0.1	1.0
2007	0.8	1.2	0.5	0.3	-0.7	-0.6	-0.2	0.7	0.8	1.0	1.8	-0.6	0.4

Tablo 14: Üretici Fiyatları Endeksi

(yıllık % değişim)

2003=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
ÜFE													
2006	5.1	5.3	4.2	5.0	7.7	12.5	14.3	12.3	11.2	10.9	11.7	11.6	9.3
2007	9.4	10.1	10.9	9.7	7.1	2.9	2.1	3.7	5.0	4.4	5.7	5.9	6.4
Tarım													
2006	4.0	4.7	3.5	7.2	8.0	11.5	12.1	11.2	10.2	7.7	5.4	2.5	7.4
2007	2.4	3.8	4.4	2.8	2.9	4.3	6.8	9.0	11.6	13.5	13.9	15.7	7.6
Madencilik													
2006	15.1	17.4	15.8	11.8	10.0	18.3	20.0	18.5	13.2	9.7	12.3	13.6	14.6
2007	16.7	10.0	12.4	11.9	10.1	5.0	1.1	3.6	3.9	11.2	12.8	15.5	9.5
İmalat Sanayi													
2006	5.3	5.2	4.1	4.1	7.7	13.0	15.1	12.7	10.4	9.9	11.6	12.3	9.3
2007	10.6	11.2	11.8	10.7	7.7	1.9	0.1	1.4	2.6	2.7	4.3	4.3	5.8
Elektrik, gaz ve su													
2006	3.8	3.9	4.1	4.2	3.8	4.8	5.9	5.2	23.4	37.8	36.9	36.9	14.2
2007	16.3	18.3	22.2	20.1	15.0	11.3	13.8	18.2	17.3	-4.6	-4.3	-5.6	11.5

Kaynak: TÜİK

Tablo :15 Tüketici Fiyatları Endeksi

(yıllık % değişim)

2003=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
TÜFE													
2006	7.9	8.1	8.2	8.8	9.9	10.1	11.7	10.3	10.5	10.0	9.9	9.7	9.6
2007	9.9	10.2	10.9	10.7	9.2	8.6	6.9	7.4	7.1	7.7	8.4	8.4	8.8
Gıda													
2006	5.1	6.7	7.9	9.7	10.4	9.2	12.1	10.8	12.4	10.8	10.2	11.2	9.7
2007	14.6	13.7	12.9	13.3	10.6	11.5	9.2	12.4	11.8	14.7	12.3	12.0	12.4
Al. İçecek													
2006	33.8	31.3	31.2	31.2	31.2	31.1	28.6	10.0	10.2	10.2	10.2	5.1	22.0
2007	0.4	2.9	10.2	10.2	10.2	10.2	10.2	10.2	10.1	10.1	17.2	17.2	9.9
Giyim													
2006	-1.4	-2.8	-2.4	-1.8	0.0	0.0	0.6	-1.4	-0.1	2.1	3.4	1.9	-0.2
2007	-0.5	1.4	4.2	6.2	6.7	7.2	6.3	6.0	5.2	3.8	3.3	4.1	4.5
Konut													
2006	10.5	11.3	10.8	10.6	11.4	13.2	14.2	14.5	13.7	13.4	13.7	14.0	12.6
2007	13.9	13.1	12.9	13.0	12.8	10.9	9.6	9.0	9.0	8.3	11.2	11.5	11.3
Ev Eşyası													
2006	5.0	2.6	2.2	2.3	2.1	2.5	5.7	8.1	11.4	9.7	8.3	7.3	5.6
2007	7.0	9.6	12.0	10.9	12.4	11.2	8.4	6.3	3.3	3.2	4.1	4.2	7.7
Sağlık													
2006	-0.3	0.7	0.2	-0.2	2.2	2.5	3.0	6.3	7.9	7.9	8.0	7.9	3.9
2007	7.9	7.7	7.6	7.6	5.1	4.7	5.8	4.2	2.5	2.4	1.5	0.8	4.8
Ulaştırma													
2006	9.6	9.2	8.6	7.9	9.3	12.6	14.8	13.2	9.3	9.0	9.6	10.1	10.3
2007	8.5	9.0	10.2	9.6	8.1	4.0	1.1	0.9	3.4	2.9	5.7	5.3	5.7
Haberleşme													
2006	3.8	3.3	2.3	2.4	2.2	3.7	4.1	3.2	2.5	1.2	1.2	1.3	2.6
2007	1.1	1.3	1.6	1.1	0.3	0.8	-0.8	-3.2	-3.6	-3.4	-3.3	-1.8	-0.8
Eğlence													
2006	3.9	2.5	2.7	5.9	4.6	3.1	3.3	2.9	6.4	8.7	7.5	8.3	5.0
2007	9.0	10.0	10.5	8.7	4.0	2.8	1.8	1.4	0.0	-1.2	0.4	-1.3	3.8
Eğitim													
2006	7.5	8.0	8.2	8.5	8.4	7.0	7.2	6.9	8.1	8.0	7.7	7.7	7.8
2007	7.7	7.8	7.5	7.8	7.9	8.2	7.8	7.7	6.2	6.1	6.1	6.0	7.2
Lokanta													
2006	14.7	14.4	12.6	12.8	14.3	14.4	14.1	14.1	14.5	14.0	13.8	13.5	13.9
2007	13.6	13.0	13.1	12.4	10.9	10.6	10.3	10.3	9.4	9.7	10.6	10.9	11.2
Çeşitli													
2006	11.8	14.3	13.0	15.1	20.9	18.9	22.8	20.4	17.3	15.3	15.2	12.3	16.5
2007	11.0	11.1	11.4	8.6	2.7	2.9	0.3	1.6	3.4	4.5	5.6	5.1	5.7

Kaynak: TÜİK

Tablo 16: Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

(cari fiyatlarla, milyon YTL)

	2004	2005	2006 (1)	2007(2)	2008(3)
Vergiler	101,405	120,935	140,275	154,054	174,376
Vasıtasız	31,424	36,283	40,092	46,890	52,025
Vasıtalı	67,322	80,972	95,441	101,790	116,450
Servet	2,659	3,680	4,742	5,374	5,901
Vergi Dışı Nominal Gelirler	13,145	16,388	21,550	18,862	18,613
Faktör Gelirleri	29,709	38,815	48,167	49,850	50,787
Sosyal Fonlar	30,120	33,607	44,399	48,287	54,592
TOPLAM	174,379	209,745	254,391	271,053	298,367
Özelleştirme Gelirleri	1,691	3,984	11,958	11,581	11,798
Toplam Gelir	176,070	213,729	266,349	282,634	310,165
Cari Harcamalar	76,034	85,217	109,276	125,305	136,317
Yatırım Harcamaları	13,558	18,761	24,597	26,772	26,617
Sabit sermaye	13,430	18,645	24,398	26,681	26,524
Stok değişmesi	128	116	198	90	93
Transfer Harcamaları	109,295	108,530	121,252	130,289	147,438
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0
Faiz Dışı Harcamalar	141,012	165,925	208,260	232,460	253,641
Toplam Harcama	198,888	212,509	255,125	282,366	310,371
Borçlanma Gereği	22,818	-1,221	-11,224	-269	206
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	-35,058	-47,805	-58,089	-50,175	-56,524
Faiz Gid. Ve Özel Gel. Hariç Borçlanma Gereği	-33,367	-43,821	-46,131	-38,594	-44,726

Tablo 17: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı (*)

(cari fiyatlarla, milyon YTL)

	2004	2005	2006 (1)	2007(2)	2008(3)
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği*	30 300	8,117	4,643	14,884	17,756
KİT Borçlanma Gereği	-2 451	-872	-3,725	5	-2,575
İşletmeci	-1723	-678	-1,327	-519	-526
Özelleştirme Kap. Kuruluşlar	-728	-194	-2,398	525	-2,049
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	-295	-449	1,204	-92	256
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-1,076	-1,226	-1,263	-1,317	-1,562
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	203	138	-889	472	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-4 379	-4,713	-5,717	-7,087	-7,886
Fonlar Borçlanma Gereği	-1935	-3,087	-9,202	-7,129	-8,358
Toplam KKBG	20,367	-2,093	-14,950	-263	-2,369
Toplam KKBG (faiz giderleri hariç)	-38,025	-49,055	-62,316	-51,122	-59,892
Toplam KKBG (özelleştirme gelirleri hariç)	22,058	1,892	-2,992	11,318	9,429
Toplam KKBG (faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç)	-36,334	-45,070	-50,358	-39,541	-48,094

*2006 yılından itibaren konsolide bütçe tanımı yerine merkezi yönetim bütçesi tanımı kullanılmıştır.

(1) Geçici

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Programı

Not: 1- Genel devlet; konsolide bütçe (2004-2005) / merkezi bütçesi (2006. 2007. 2008), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, işsizlik sigortası fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

2- Vergi iadeleri, gelir ve harcamalarda kapsamamaktadır.

3- Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

Kaynak: DPT

Tablo 18: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi ve Finansmanı

(milyon YTL)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	-	-	-	171,309	174,687
Genel Bütçe Gelirleri	100,250	110,721	137,981	166,620	170,194
Dolaysız Vergiler	27,808	27,997	32,673	43,258	48,570
Dolaylı Vergiler	56,508	62,080	74,256	94,216	92,020
Diğer Gelirler	15,934	20,644	31,052	29,146	29,605
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	-	-	-	3,292	3,006
Düzenleyici ve Denetleyici Kur. Gelir.	-	-	-	1,398	1,487
Harcamalar	140,455	141,021	146,098	175,304	184,402
Personel Giderleri	30,209	32,972	36,389	42,800	45,549
Mal ve Hizmet Alımları	8,304	12,684	14,446	18,646	17,555
Yatırım	7,180	8,488	11,351	14,571	12,738
Faiz Harcamaları	58,609	56,488	45,680	45,945	46,963
Dış	5,890	50,432	39,456	39,283	40,991
İç	52,719	6,057	6,223	6,662	5,972
Cari Transferler	36,152	27,683	35,223	49,603	58,435
Borç Verme ve Yedek Öd.	-	2,706	3,009	3,738	3,162
Faiz Dışı Denge	18,405	26,188	37,563	41,951	37,248
Bütçe Dengesi	-40,204	-30,300	-8,117	-3,995	-9,715
Emanet ve Avanslar (net)	-2,086	-1,324	-1,193	-1,546	661
Nakit Dengesi	-42,290	-31,624	-9,310	-5,541	-9,053
Finansman	42,290	31,624	9,310	5,541	9,053
Dış Borçlanma, Net	1,420	3,505	-2,009	-1,722	-3,983
Kullanım	11,907	13,309	13,760	16,755	11,031
Ödenen	-10,486	-9,804	-15,769	-18,476	-15,014
İç Borçlanma, Net	42,884	30,712	21,318	4,461	13,807
YTL Cinsinden Devlet Tahvili	54,856	25,853	33,773	18,171	20,719
Satış	93,064	96,490	111,413	95,404	85,536
Ödenen	-38,208	-70,636	-77,640	-77,232	-64,817
YTL Cinsinden Hazine Bonosu	-11,973	4,859	-12,455	-8,224	-3,460
Satış	55,697	61,578	40,116	18,530	15,903
Ödenen	-67,670	-56,719	-52,571	-26,754	-19,363
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-	-	-	-5,486	-3,453
Satış	-	-	-	2,297	8,139
Ödenen	-	-	-	-7,784	-11,592
Devirli ve Garantili Borç Geri Dönüşü	1,264	943	669	518	619
Özleştirme Geliri	-	-	1,773	7,159	987
TMSF Geri Ödemeleri	-	-	1,215	84	98
Borç Verme (-)	-	-	931	0	0
Kasa / Banka ve Diğer İşlemler	-2,868	-3,536	-12,726	-4,961	-2473

* 2003, 2004, 2005 yılları için Konsolide Bütçe rakamları kullanılmıştır.

(1) Ocak-Kasım dönemi

Kaynak: Hazine

Tablo : 19 İç Borç Stoku

(milyon YTL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Toplam Ödeme	141,059	166,357	183,553	174,492	157,552	147,152
Anapara	97,591	113,721	133,500	135,222	118,893	106,945
Tahvil	48,178	45,653	76,803	82,651	92,139	87,582
Bono	49,413	68,068	56,698	52,571	26,754	19,363
Faiz	43,469	52,636	50,053	39,270	38,659	40,208
Tahvil	30,991	35,495	39,171	33,088	36,207	38,361
Bono	12,477	17,141	10,882	6,181	2,451	1,846
Toplam Borçlanma	125,303	158,238	163,596	155,520	125,581	112,389
Tahvil	58,900	101,777	102,040	115,404	107,052	96,486
Bono	66,403	56,461	61,557	40,116	18,530	15,903
Net Borçlanma	27,712	44,517	30,096	20,299	6,688	5,444
Tahvil	10,722	56,124	25,237	32,754	14,912	8,904
Bono	16,991	-11,607	4,859	-12,455	-8,224	-3,460
Borç Stoku	149,870	194,387	224,483	244,782	251,470	256,914
Tahvil	112,850	168,974	194,211	226,964	241,876	250,780
Bono	37,020	25,413	30,272	17,818	9,594	6,134

Tablo : 20 İç Borçlanmanın Vade ve Faiz Yapısı

(satış miktarı ağırlıklı, ortalama)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (2)
Bileşik Faiz Oranı (stopaj hariç, %)	64.9	46.3	25.5	16.9	18.3	18.8
Vade (gün)	255	310	377	569	700	809

(1) Kasım ayı sonu itibarıyla

(2) Ocak-Kasım dönemi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT, TÜSİAD

Tablo : 21 Parasal Büyüklükler

(dönem sonu, milyon YTL)

	2004	2005	2006	2007			
				I.	II.	III.	IV.
M1	..	62,548	68,567	65,332	71,201	74,912	78,434
Dolaşımdaki Para	..	21,604	22,728	21,950	23,963	25,915	29,610
Vadesiz Mevduat (YTL)	..	22,562	22,828	21,008	23,954	27,039	27,674
Vadesiz Mevduat (YP)	..	18,383	23,011	22,374	23,284	21,958	21,149
M2	..	241,028	297,525	306,667	323,073	331,422	344,471
Vadeli Mevduat (YTL)	..	116,692	146,092	153,140	162,480	169,244	177,360
Vadeli Mevduat (YP)	..	61,788	82,866	88,195	89,392	87,265	88,677
M3	..	264,488	320,766	330,638	348,161	357,429	370,224
Repo	..	3,461	5,469	5,406	4,937	5,869	4,937
Para Piyasası Fonları	..	19,999	17,772	18,565	20,152	20,139	20,816

Tablo :22 Toplam Mevduat (Türlerine Göre)

(dönem sonu, milyon YTL)

	2004	2005	2006	2007			
				I.	II.	III.	IV.
Mevduat Bankaları	187,290	233,428	285,488	294,661	307,735	312,027	312,019
YTL Mevduat	103,587	146,160	171,252	178,941	190,860	198,547	200,364
Tasarruf Mevduatı	62,086	87,396	110,151	117,796	125,421	132,705	137,849
Ticari Kurumlar	21,380	31,556	30,913	31,087	34,591	33,847	37,983
Resmi Kuruluşlar	6,395	10,322	10,002	9,574	11,267	11,322	12,174
Diğer Kuruluşlar	13,727	16,886	20,185	18,429	20,450	22,239	22,261
YP Mevduat	79,098	79,970	104,426	109,176	111,779	108,492	107,779
Yurtiçi Yerleşiklerin Yabancı Para Mevduatı	76,074	76,440	101,399	105,324	107,972	104,810	104,085
Yurtdışı Yerleşiklerin Yabancı Para Mevduatı	2,823	3,370	3,800	3,852	3,808	3,682	3,694
Bankalararası Mevduat	4,448	7,102	9,457	6,798	6,018	5,441	4,677
Altın Depo Hesapları	157	195	353	347	326	228	268

Tablo : 23 Mevduat Bankalarındaki Toplam Mevduat (Vade Gruplarına Göre)

(dönem sonu, milyon YTL)

	2004	2005	2006	2007			
				I.	II.	III.	IV.
Toplam Mevduat	187,290	233,428	285,488	294,661	307,735	312,027	312,019
YTL Mevduat	103,587	146,160	171,252	178,941	190,860	198,547	200,364
Vadesiz Mevduat	19,821	29,056	28,170	25,774	28,618	27,952	28,442
Vadeli Mevduat	83,766	117,104	143,081	153,166	162,242	170,595	171,922
Bankalararası Mevduat	4,448	7,102	9,457	6,798	6,018	5,441	4,677
YP Mevduat	79,098	79,970	104,426	108,576	110,532	107,811	106,710
Vadesiz Mevduat	19,921	19,134	23,025	22,452	23,215	22,108	21,937
Vadeli Mevduat	59,176	60,836	81,401	86,124	87,317	85,703	84,774
Altın Depo Hesapları	157	195	353	347	326	228	268

Tablo 24: Toplam Yurtiçi Kredi Stoku

(dönem sonu, milyon YTL)

	2004	2005	2006	2007			
				I.	II.	III.	IV.
Kredi Stoku	88,544	127,229	181,818	189,182	201,967	213,057	226,833
Merkez Bankası Kredileri	113	45	43	42	38	34	33
Mevduat Bankaları Kredileri	80,269	118,831	171,451	178,722	190,762	201,469	214,680
Yatırım ve Kalkınma Bankaları Kredileri	5,023	5,663	6,760	6,769	7,238	7,675	8,084
Mali Sistemem Verilen Krediler	3,139	2,690	3,564	3,649	3,930	3,880	4,036

TCMB

.. Yayınlanmamış veri

Tablo 25: Faizler ve Döviz Kurları**Mevduat Faizleri**

(%)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2003												
3 Aylık	45.5	45.5	46.9	45.3	41.8	39.2	37.2	35.3	31.7	27.7	28.1	28.0
12 Aylık	48.6	48.6	48.9	48.6	45.3	42.7	41.2	38.2	34.3	29.2	29.1	28.6
2004												
3 Aylık	26.2	24.9	23.2	23.4	24.3	24.6	24.9	25.1	24.0	23.9	23.7	22.8
12 Aylık	25.6	24.4	22.8	22.8	23.3	23.9	24.3	24.4	23.4	23.2	23.2	22.1
2005												
3 Aylık	21.5	20.5	20.0	19.9	19.5	20.7	20.5	20.5	20.4	20.4	20.4	20.4
12 Aylık	21.1	19.7	19.5	18.8	19.1	20.3	20.0	19.9	19.9	19.9	19.9	20.4
2006												
3 Aylık	20.0	19.5	19.3	18.3	18.2	21.7	23.8	23.8	23.8	23.9	23.9	23.6
12 Aylık	19.5	19.2	19.1	18.0	17.8	21.7	23.6	23.7	23.7	23.8	23.7	23.7
2007												
3 Aylık	23.5	23.3	23.3	22.7	22.6	22.7	22.7	22.6	22.6	22.3	21.1	-
12 Aylık	23.7	22.9	23.0	22.5	22.4	22.4	22.3	22.1	22.0	21.7	21.0	-

Tablo 26: Interbank Faiz Oranları

(ortalama, %)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2003	44.0	44.0	44.0	43.4	41.0	38.3	36.4	32.4	30.8	27.4	26.0	26.0
2004	26.0	24.0	23.0	22.0	22.0	22.0	22.0	22.0	20.5	20.0	20.0	19.1
2005	17.3	16.7	15.8	15.1	14.6	14.3	14.3	14.3	14.3	14.1	13.8	13.6
2006	13.5	13.5	13.5	13.5	13.3	15.1	17.3	17.5	17.5	17.5	17.5	17.5
2007	17.5	17.5	17.5	17.5	17.5	17.5	17.5	17.5	17.4	17.0	16.5	-

Tablo 27: Hazine Bonosu Faiz Oranları ve Vadesi

(ortalama, %)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2002												
Ortalama Bileşik Faiz	74.5	75.3	71.0	60.7	56.6	72.1	72.1	64.9	63.3	65.0	52.7	50.2
Ortalama Vade	289.0	378.9	345.2	282.8	264.9	148.9	156.1	298.0	206.5	283.0	181.2	260.0
2003												
Ortalama Bileşik Faiz	56.7	55.0	59.7	57.5	51.0	46.1	45.7	38.3	36.9	29.9	28.5	28.4
Ortalama Vade	262.0	280.0	281.0	253.0	321.0	276.0	253.0	269.0	364.0	348.2	353.0	422.7
2004												
Ortalama Bileşik Faiz	27.1	26.1	25.6	24.0	29.5	28.6	28.1	24.8	26.1	22.3	22.7	22.9
Ortalama Vade	438.0	393.2	433.0	374.9	277.0	315.5	377.9	292.0	419.0	354.0	358.0	375.0
2005												
Ortalama Bileşik Faiz	20.9	17.8	18.0	17.6	17.8	17.1	15.7	16.8	15.3	15.2	13.9	14.1
Ortalama Vade	427.6	654.0	720.0	560.0	625.0	663.0	318.0	688.0	613.2	582.2	574.8	890.0
2006												
Ortalama Bileşik Faiz	14.5	14.5	14.2	14.1	17.6	17.6	22.8	21.3	21.6	22.0	22.1	21.5
Ortalama Vade	1070.0	873.0	792.0	810.0	941.5	558.0	422.2	427.0	617.2	973.0	1088.1	550.0
2007												
Ortalama Bileşik Faiz	20.3	18.9	20.1	18.9	19.9	19.0	17.6	18.9	18.7	16.5	16.2	-
Ortalama Vade	495.0	645.0	1140.2	720.4	1781.0	958.0	392.0	836.0	856.0	854.0	637.0	-

Tablo 28: Döviz Kurları

(yıllık % değişim)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2002												
ABD Doları	102.7	79.9	39.1	8.4	22.8	25.7	25.3	16.7	11.5	2.9	5.6	10.0
Euro	90.4	70.0	34.6	7.6	28.6	40.8	44.5	26.6	20.0	11.5	19.1	26.6
2003												
ABD Doları	21.8	20.0	22.9	23.2	6.7	-7.1	-15.5	-14.5	-16.6	-13.6	-7.9	-10.4
Euro	46.4	48.7	51.7	51.1	34.4	13.4	-3.2	-2.9	-4.6	3.0	7.3	7.6
2004												
ABD Doları	-19.1	-18.3	-20.8	-16.3	1.5	4.9	3.6	5.2	9.2	4.4	-1.9	-2.6
Euro	-3.8	-4.0	-10.1	-7.4	5.6	9.1	11.7	15.6	18.9	11.2	9.2	6.2
2005												
ABD Doları	0.8	-1.2	-0.6	-0.1	-9.4	-9.0	-8.0	-8.9	-11.0	-8.9	-6.1	-3.2
Euro	5.0	1.5	6.8	7.8	-4.2	-8.8	-9.6	-8.1	-10.7	-12.2	-15.0	-14.3
2006												
ABD Doları	-1.8	0.9	1.7	-1.9	4.5	17.7	16.1	9.2	10.5	9.1	7.1	5.9
Euro	-9.5	-7.4	-7.2	-7.1	5.1	22.5	22.3	13.7	14.8	14.6	17.3	17.9
2007												
ABD Doları	7.0	5.4	5.5	1.9	-6.5	-17.5	-17.5	-10.4	-14.5	-18.8	-18.3	-17.7
Euro	14.7	15.2	16.1	12.1	-1.0	-12.6	-10.9	-4.8	-6.9	-8.7	-7.1	-9.2

Tablo 29: İhracatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Genel Toplam	47,253	63,167	73,476	85,528	97,431
Sermaye malları	4,344	6,531	7,997	9,423	12,305
Ara malları	18,494	25,946	30,290	37,787	45,047
Tüketim malları	24,125	30,502	34,835	37,786	39,708
Diğer	289	189	354	533	371

Tablo 30: İhracatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
İmalat Sanayi	44,378	59,579	68,813	80,246	91,830
Taşıt araçları ve karoseri im.	5,437	8,813	10,226	12,677	15,396
Ana metal sanayi	3,884	6,816	6,888	9,334	11,283
Giyim eşyası	8,154	9,340	9,925	10,175	10,825
Tekstil ürünleri im.	6,841	7,998	8,743	9,266	9,907
Makina ve teçhizat im.	3,119	3,913	4,865	6,006	7,308
Gıda ürünleri ve içecek	2,650	3,349	4,272	4,339	4,664
Kök köm., rafine petrol ür.im.	954	1,364	2,519	3,402	4,248
Metal eşya sanayi	1,503	2,200	2,685	3,350	3,887
Elektrikli makina teçhizat	1,221	1,576	1,933	2,822	3,748
Kimyasal madde ürünleri im.	1,926	2,556	2,818	3,481	3,715
Plastik ve kauçuk ürünleri	1,464	1,959	2,486	3,016	3,622
Metalik olmayan mineral ürünler	1,800	2,317	2,687	2,799	3,122
Mobilya imalatı	1,315	1,771	2,238	2,356	2,823
Radyo, TV haberleşme cihazları	1,948	2,883	3,150	3,088	2,472
Diğer ulaşım araçları	1,037	1,349	1,707	2,140	2,401

Tablo 31: İhracatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
TOPLAM İHRACAT	47,253	63,167	73,476	85,528	97,431
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB 27)	27,394	36,581	41,365	47,929	55,091
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1,928	2,564	2,973	2,967	2,688
C-DİĞER ÜLKELER	17,931	24,023	29,138	34,632	39,651
1-Diğer Avrupa (A.B Hariç)	3,362	4,507	5,855	7,962	9,874
2-Kuzey Afrika	1,577	2,203	2,544	3,097	3,668
3-Diğer Afrika	554	765	1,087	1,469	1,724
4-Kuzey Amerika	3,973	5,207	5,276	5,439	4,197
5-Orta Amerika ve Karayipler	166	334	411	548	513
6-Güney Amerika	131	193	274	341	473
7-Yakın ve Orta Doğu	5,465	7,921	10,184	11,315	13,463
8-Diğer Asya	2,348	2,544	3,029	3,942	4,762
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	158	264	271	327	313
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	197	84	208	192	664
Seçilmiş Ülkeler					
Almanya	7,485	8,745	9,455	9,684	11,035
İngiltere	3,670	5,544	5,917	6,813	7,848
İtalya	3,193	4,640	5,617	6,752	6,804
Fransa	2,826	3,668	3,806	4,604	5,375
Rusya	1,368	1,859	2,377	3,238	4,311
İspanya	1,789	2,618	3,011	3,720	4,191
ABD	3,752	4,849	4,911	5,061	3,856
Hollanda	1,526	2,138	2,470	2,539	2,758
Irak	0	1,821	2,750	2,589	2,559
Romanya	873	1,235	1,785	2,350	3,344
Yunanistan	920	1,171	1,127	1,602	2,057
Belçika	886	1,183	1,292	1,381	1,580
İsrail	1,083	1,314	1,467	1,529	1,488
Suudi Arabistan	741	769	962	983	1,400
Cezayir	573	806	807	1,021	1,147
Mısır	346	473	687	709	828

(1) Ocak 2007- Kasım 2007 dönemi

Kaynak: TÜİK

Tablo 32: İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Genel Toplam	69,340	97,540	116,773	139,576	153,768
Sermaye malları	11,326	17,397	20,363	23,348	23,931
Ara malları	49,735	67,549	81,867	99,605	112,509
Tüketim malları	7,813	12,100	13,975	16,116	16,697
Diğer	466	493	567	508	631

Tablo 33: İthalatın Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Ham petrol ve doğalgaz	7,766	9,366	14,140	19,220	19,577
İmalat Sanayi	55,690	80,447	94,208	110,379	121,299
Ana metal sanayi	7,304	11,084	13,683	17,083	21,285
Kimyasal madde ürünleri im.	11,238	15,134	17,477	19,599	21,629
Makina ve teçhizat im.	8,141	10,363	12,210	14,315	15,367
Taşıt araçları ve karoseri im.	6,411	11,796	12,332	13,294	13,279
Kök köm., rafine petrol ür.im.	2,833	3,797	5,507	7,631	8,505
Elektrikli makina teçhizat	2,036	3,175	4,207	4,984	5,751
Radyo, TV haberleşme cihazları	3,029	4,530	4,605	4,899	5,306
Tekstil ürünleri im.	3,094	3,786	3,974	4,227	4,924
Tıbbi aletler	1,437	2,054	2,616	2,882	2,983
Plastik ve kauçuk ürünleri	1,434	1,941	2,140	2,578	2,850
Kağıt ve kağıt ürünleri	1,319	1,712	2,010	2,346	2,600
Büro ve bilgi işlem makineleri	1,213	1,767	2,465	2,813	2,562
Metal eşya sanayi	1,133	1,574	1,943	2,447	2,560
Gıda ürünleri ve içecek	1,634	1,904	2,114	2,453	2,404
Diğer ulaşım araçları	524	1,890	1,927	2,415	1,825

Tablo 34: İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
TOPLAM İTHALAT	69,340	97,540	116,774	139,576	153,768
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB 27)	35,140	48,103	52,696	59,401	61,781
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	589	811	760	944	1,130
C-DİĞER ÜLKELER	33,611	48,626	63,318	79,231	90,857
1-Diğer Avrupa (A.B Hariç)	10,341	15,757	20,386	25,695	30,917
2-Kuzey Afrika	2,519	3,231	4,212	4,878	3,293
3-Diğer Afrika	820	1,589	1,835	2,526	2,842
4-Kuzey Amerika	3,741	5,114	5,823	6,936	8,114
5-Orta Amerika ve Karayipler	169	209	287	335	402
6-Güney Amerika	1,012	1,271	1,747	2,131	2,408
7-Yakın ve Orta Doğu	4,455	5,585	7,967	10,568	11,594
8-Diğer Asya	9,644	15,500	20,581	25,658	30,621
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	247	302	321	399	603
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	662	67	158	105	62
Seçilmiş Ülkeler					
Rusya	5,451	9,033	12,906	17,806	20,976
Almanya	9,453	12,516	13,634	14,768	15,735
Çin	2,610	4,476	6,885	9,669	11,992
İtalya	5,472	6,866	7,566	8,663	9,049
ABD	3,496	4,745	5,376	6,261	7,362
Fransa	4,164	6,201	5,888	7,240	6,966
İran	1,861	1,962	3,470	5,627	6,198
İsviçre	2,968	3,405	4,054	4,015	4,958
İngiltere	3,500	4,317	4,696	5,138	4,922
Ukrayna	1,332	2,509	2,651	3,059	4,120
Güney Kore	1,312	2,573	3,485	3,556	4,001
İspanya	2,004	3,254	3,555	3,833	3,858
Japonya	1,927	2,684	3,109	3,217	3,299
Belçika	1,524	1,992	2,241	2,477	2,641
Hollanda	1,657	1,908	2,152	2,160	2,436
Suudi Arabistan	969	1,232	1,889	2,252	2,189
İsveç	822	1,118	1,427	1,488	1,548

(1) Ocak 2007- Kasım 2007 dönemi

Kaynak: TÜİK

Tablo 35: Cari İşlemler Dengesi

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
İhracat (FOB)	47,253	63,167	73,476	85,535	97,431
İthalat (CİF)	-69,340	-97,540	-116,774	-139,576	-153,768
Dış Ticaret Dengesi	-22,087	-34,373	-43,298	-54,041	-56,337
Bavul Ticareti	3,953	3,880	3,473	6,408	5,828
Altın (net)	-2,522	-3,407	-3,754	-3,345	-4,229
Navlun ve Transit (net)	6,646	10,022	10,049	9,654	12,603
Dış Ticaret Dengesi	-14,010	-23,878	-33,530	-41,324	-42,135
Turizm Gelirleri	13,203	15,888	18,152	16,853	17,479
İnşaat Gelirleri	682	724	874	879	687
Diğer Servis Gelirleri	4,060	6,316	7,614	7,297	8,334
Hizmet Gelirleri	17,945	22,928	26,640	25,029	26,500
Turizm Giderleri	-2,113	-2,524	-2,872	-2,743	-2,970
Navlun Giderleri	-2,034	-2,907	-3,548	-3,141	-4,389
Diğer Servis Giderleri	-5,407	-7,237	-7,820	-7,993	-8,329
Hizmet Giderleri	-7,441	-10,144	-11,368	-11,134	-12,718
Hizmet Dengesi	10,504	12,784	15,272	13,895	13,782
Yatırım Gelirleri	2,246	2,651	3,684	4,473	5,914
Yatırım Giderleri	-7,803	-8,288	-9,484	-11,062	-11,959
Yatırım Dengesi	-5,557	-5,637	-5,800	-6,589	-6,045
Transferler	1,027	1,127	1,454	1,687	1,640
Toplam Görünmeyen Gelirler	21,218	26,706	31,778	31,189	34,054
Toplam Görünmeyen Giderler	-15,244	-18,432	-20,852	-22,196	-24,677
Görünmeyenler Dengesi	5,974	8,274	10,926	8,993	9,377
Cari İşlemler Dengesi	-8,036	-15,604	-22,604	-32,331	-32,758

Tablo 36: Ödemeler Dengesi

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Cari İşlemler Dengesi	-8,036	-15,604	-22,604	-32,331	-32,758
Dış Ticaret Dengesi	-14,010	-23,878	-33,530	-41,324	-42,135
Hizmetler Dengesi	10,504	12,784	15,272	13,895	13,782
Yatırım Geliri Dengesi	-5,557	-5,637	-5,800	-6,589	-6,045
Cari Transferler	1,027	1,127	1,454	1,687	1,640
Sermaye ve Finans Hesabı	3,095	13,337	20,423	35,107	31,093
Doğrudan Yatırımlar	1,253	1,988	8,951	18,985	14,699
Portföy Yatırımları	2,465	8,023	13,437	7,373	110
Diğer Yatırımlar	3,424	4,150	15,882	14,863	23,063
Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	-809	6,131	13,444	26,973	29,877
Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	3,559	7,502	8,133	2,690	-3,357
IMF Kredileri (net)	-50	-3,518	-5,353	-4,511	-3,850
Bankaların Döviz Varlıkları*	724	-5965	-342	-10289	393
Resmi Rezervler*	-4,047	-824	-17,847	-6,114	-6,779
Net Hata ve Noksan	4,941	2,267	2,181	-2,776	1,665

(1) Ocak 2007-Kasım 2007 dönemi

* (-) işareti rezerv artışını göstermektedir.

Kaynak: TCMB

Tablo 37: Ödemeler Dengesi (Ayrıntılı)

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Cari İşlemler Hesabı	-8,036	-15,599	-22,604	-32,331	-32,758
İhracat f.o.b.	51,206	67,047	76,949	91,944	103,258
İthalat f.o.b.	-65,216	-90,925	-110,479	-133,268	-145,393
Mal Dengesi	-14,010	-23,878	-33,530	-41,324	-42,135
Hizmet Gelirleri	17,952	22,941	26,640	25,029	26,500
Hizmet Giderleri	-7,441	-10,144	-11,368	-11,134	-12,718
Mal ve Hizmet Dengesi	-3,499	-11,081	-18,258	-27,429	-28,353
Yatırım Gelirleri	2,246	2,651	3,684	4,473	5,914
Yatırım Giderleri	-7,803	-8,286	-9,484	-11,062	-11,959
Mal, Hizmet ve Yatırım Geliri Dengesi	-9,056	-16,716	-24,058	-34,018	-34,398
Cari Transferler	1,020	1,117	1,454	1,687	1,640
Sermaye ve Finans Hesabı	7,193	17,752	43,623	45,732	41,722
Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-499	-859	-1,078	-934	-1,992
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	1,752	2,885	10,029	19,919	16,691
Portföy Hesabı-Varlıklar	-1,386	-1,388	-1,233	-4,029	-1,720
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	3,851	9,411	14,670	11,402	1,830
Hisse Senetleri	905	1,427	5,669	1,939	4,679
Borç Senetleri	2,946	7,984	9,001	9,463	-2,849
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	-986	-6,955	259	-12,421	-1,155
Merkez Bankası	-28	-24	-16	0	2
Genel Hükümet					0
Bankalar	348	-5,324	-149	-11,014	551
Diğer Sektörler	-1,306	-1,607	424	-1,407	-1,708
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	4,461	14,658	20,976	31,795	28,068
Merkez Bankası	497	-209	-787	-1,268	-1,336
Genel Hükümet	-2,194	-1,163	-2,165	-712	-436
Bankalar	2,846	6,564	10,524	11,704	203
Diğer Sektörler	3,312	9,466	13,404	22,071	29,637
Cari,Sermaye ve Finansal Hesaplar	-843	2,153	21,019	13,401	8,964
Net Hata ve Noksan	4,940	2,189	2,181	-2,776	1,665
Genel Denge	4,097	4,342	23,200	10,625	10,629
Rezerv Varlıklar	-4,097	-4,342	-23,200	-10,625	-10,629
Resmi Rezervler (*)	-4,047	-824	-17,847	-6,114	-6,779
Uluslararası Para Fonu Kredileri	-50	-3,518	-5,353	-4,511	-3850

(1) Ocak 2007-Kasım 2007 dönemi

* (-) işareti rezerv artışını göstermektedir.

Kaynak: TCMB

Tablo 38: Ödemeler Dengesi (Finansman Kalemleri)

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Cari İşlemler Dengesi	-8,036	-15,604	-22,604	-32,331	-32,758
Borç Yaratıcı İşlemler	5,919	13,064	19,040	30,618	25,141
Özel Kesim	6,049	15,837	23,615	33,493	29,480
Ticari Krediler	2,181	4,201	3,074	2,616	4,705
Kısa Vade	1,215	3,715	3,014	2,560	4,598
Uzun Vade	966	486	60	56	107
Bankalar	1,975	5,708	9,248	5,814	4,605
Kısa Vade	2,015	3,347	2,704	-3,952	-2,583
Uzun Vade	-40	2,361	6,544	9,766	7,188
Diğer Sektörler	1,022	5,072	10,017	19,173	24,572
Kısa Vade	288	341	367	495	695
Uzun Vade	734	4,731	9,650	18,678	23,877
Bankalar Mevduatı	871	856	1,276	5,890	-4,402
Genel Hükümet	744	1,692	-1,220	-1,889	-3,363
MB Bankası	-982	-4,623	-3,668	-1,268	-1,336
Diğer	108	158	313	282	360
Borç Yaratmayan İşlemler	5,440	9,329	21,753	18,116	14,003
Doğrudan Yatırımlar (net)	1,253	1,988	8,951	18,985	14,699
Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi (net)	1,752	2,847	10,029	19,919	16,691
Yabancıların Gayrimenkul Alımı (net)	998	1,343	1,841	2,922	2,571
Yabancıların Hisse Senedi Alımı	905	1,427	5,669	1,939	4,679
Yabancıların DİBS Alımı	1,614	6,025	5,934	6,129	-3,772
Net Hata ve Noksan	4,941	2,267	2,181	-2,776	1,665
Diğer	-3,273	-2,378	-982	-6,161	-3,268
Rezervler*	-3,323	-6,789	-18,189	-16,403	-6,386
Resmi Rezervler	-4,047	-824	-17,847	-6,114	-6,779
Banka Rezervleri	724	-5,965	-342	-10,289	393

(1) Ocak 2007-Kasım 2007 dönemi

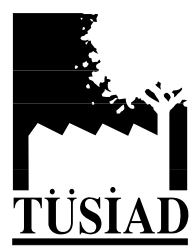
* (-) işareti rezerv artışını göstermektedir.

Kaynak: TCMB

Tablo 39: Dış Borç Stoku

(milyon USD)

	2003	2004	2005	2006	2007		
					I.	II.	III.
Vadeye Göre	144,301	160,839	169,000	207,735	214,553	226,051	237,322
Kısa Vadeli	23,013	31,880	37,103	42,315	37,876	40,916	40,351
Uzun Vadeli	121,288	128,959	131,897	165,420	176,677	185,135	196,971
Borçluya göre	144,301	160,839	169,000	207,735	214,553	226,051	237,322
Uzun Vadeli	121,288	128,959	131,897	165,420	176,677	185,135	196,971
A. Kamu Sektörü	69,503	73,828	68,280	69,837	71,509	70,642	72,385
1.Genel Yönetim	65,161	70,114	65,921	67,847	69,533	68,608	70,341
a.Merkezi Yönetim	63,346	68,583	64,643	66,576	68,226	67,275	68,872
b.Mahalli İdareler	1,281	1,113	961	1,024	1,073	1,117	1,264
c.Fonlar	534	418	318	247	234	216	205
2.Finansal Kuruluşlar	765	656	320	493	507	516	525
a.Bankalar	765	656	320	493	507	516	525
b.Bankacılık Dışı	0	0	0	0	0	0	0
3.Finansal Olmayan Kuruluşlar	3,577	3,058	2,039	1,497	1,470	1,517	1,520
a.Kitler	3,313	2,840	1,894	1,390	1,368	1,416	1,413
b.Diğer	264	218	145	107	101	102	106
B. TCMB	21,513	18,123	12,662	13,115	13,135	13,055	13,298
1.TCMB Kredileri	7,272	2,995	0	0	0	0	0
2.Kredi Mektuplu DTH	14,232	15,119	12,654	13,106	13,126	13,046	13,289
Garantisiz Ticari Borçlar	9	9	8	9	9	9	9
C. Özel Sektör	30,272	37,008	50,954	82,468	92,033	101,438	111,287
1.Finansal Kuruluşlar	5,197	8,477	16,020	28,887	32,182	35,710	38,930
a.Bankalar	3,130	5,744	12,270	22,081	24,369	27,214	29,742
b.Bankacılık Dışı	2,067	2,733	3,750	6,806	7,813	8,496	9,188
2.Finansal Olmayan Kuruluşlar	25,075	28,531	34,934	53,581	59,851	65,728	72,357
Kısa Vadeli	23,013	31,880	37,103	42,315	37,876	40,916	40,351
A.Kamu	1,341	1,840	2,133	1,750	1,948	1,698	1,718
1.Genel Yönetim	0	0	0	0	0	0	0
2.Finansal Kuruluşlar	1,341	1,815	1,733	1,555	1,948	1,698	1,718
3.Finansal Olmayan Kuruluşlar	0	25	400	195	0	0	0
B.TCMB	2,860	3,287	2,763	2,563	2,495	2,429	2,331
1.Kredi Mektuplu DTH	2,849	3,286	2,762	2,562	2,494	2,428	2,330
2.Diğer	11	1	1	1	1	1	1
C.Özel	18,812	26,753	32,207	38,002	33,433	36,789	36,302
1. Finansal Kuruluşlar	8,351	12,714	16,008	18,275	13,493	14,218	11,974
a.Bankalar	8,351	12,714	16,008	18,275	13,493	14,218	11,974
b.Bankacılık Dışı	0	0	0	0	0	0	0
2.Finansal Olmayan Kuruluşlar	10,461	14,039	16,199	19,727	19,940	22,571	24,328
Alacaklılara Göre-Toplam	144,301	160,839	169,000	207,735	214,553	226,051	237,322
Borç	117,189	130,760	137,439	171,388	174,653	186,993	196,870
Uzun Vadeli	94,176	98,880	100,336	129,073	136,777	146,077	156,519
A.Özel Alacaklılar	51,666	57,956	68,352	100,005	109,802	119,095	129,192
1.Parasal Kuruluşlar	33,068	38,414	49,653	79,269	88,751	97,837	107,401
2.Parasal Olmayan Kuruluşlar	18,599	19,542	18,699	20,736	21,051	21,258	21,791
B.Resmi Alacaklılar	42,510	40,924	31,985	29,068	26,975	26,982	27,327
1.Hükümet Kuruluşları	9,381	8,705	7,079	6,532	6,303	6,017	6,151
a.Merkez Bankaları	0	0	0	0	0	0	0
b.Merkezi Hükümetler	2,177	1,831	1,370	1,138	913	844	854
c.Resmi Kalkınma Bankaları	4,810	4,452	3,708	3,386	3,375	3,175	3,236
d.Kamu Finansman Kuruluşları	2,395	2,421	2,002	2,007	2,016	1,998	2,061
2.Uluslararası Kuruluşlar	33,129	32,220	24,905	22,535	20,671	20,965	21,176
a.IMF-Uluslararası Para Fonu	24,004	21,440	14,647	10,759	8,497	8,560	7,764
b.Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	5,215	6,153	5,830	6,855	6,957	6,866	7,450
c.Diğer Uluslararası Kuruluşlar	3,910	4,626	4,429	4,922	5,218	5,539	5,961
Kısa Vadeli	23,013	31,880	37,103	42,315	37,876	40,916	40,351
A.Özel Alacaklılar	23,013	31,880	37,103	42,315	37,876	40,916	40,351
1.Parasal Kuruluşlar	8,260	12,661	16,363	18,609	13,825	14,686	12,554
2.Parasal Olmayan Kuruluşlar	14,753	19,219	20,740	23,706	24,051	26,230	27,797
B.Resmi Alacaklılar	0	0	0	0	0	0	0
Tahvil	27,112	30,079	31,560	36,347	39,900	39,058	40,452

TÜRKİYE’NİN İHRACATTA REKABET GÜCÜ (KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ)

Bu uygulama Türkiye’nin, 2 ve 3 haneli Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırmasına (USTS) göre ve sektörler göre, ihracatta rekabet gücünü saptama amacıyla yapılmıştır. 1995 ve 2005 dönemine ait uluslararası ticaret istatistikleri kullanılmak suretiyle çeşitli endeksler hesaplanarak, Türkiye’nin ihracatta rekabet gücü 48 ülke ile karşılaştırılmıştır. Bu ülkeler, Avrupa Birliği (AB) çevre ülkeleri (Cezayir, Mısır, İran, İsrail, Ürdün, Fas, Rusya, Suriye, Tunus ve Ukrayna); uluslararası ticarete güçlü bir rakip olarak kendini göstermeye başlayan Çin ve bölgesindeki ülkeler (Endonezya, Hindistan, Kore, Malezya, Tayland); nüfusu 4 milyonu aşan AB üyelerine ek olarak müzakere sürecinde olan Hırvatistan ve diğer OECD ülkeleri (Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, İsviçre, İzlanda, Japonya, Kanada, Meksika, Norveç, Yeni Zelanda) olarak sıralanmaktadır.

Bu uygulama yukarıda adı geçen ülkeler ve yıllar için çeşitli ithalat endekslerini de kapsamaktadır. Ayrıca endeksler sektöre göre olduğu gibi USTS’nin iki veya üç haneli mal kategorilerine göre de verilmektedir. Örneğin;

Sektör :

Makine :

Kategori :	Seçiniz
İki haneli USTS mal kategorisi:	71 - Güç üreten makineler ve araçlar
Üç haneli USTS mal kategorisi:	711 - Buhar kazanları, vb.
	712 - Buhar türbinleri
	713 - Kivılcım ve sıkıştırma ateşlemeli motor ve aksamı

Türkiye’nin yukarıda belirtilen ülkelerden herhangi biriyle (iki veya üç haneli mal kategorilerine veya sektörlerle göre) karşılaştırmalı endekslerine ulaşmak için, lütfen seçiniz:

Ülke :	Seçiniz
Endeks :	Seçiniz
	Görelİ İhracat Avantajı Endeksi (2-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ İhracat Avantajı Endeksi (3-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ İhracat Avantajı Endeksi (sektöre göre)
	Görelİ İthalat Nüfuz Endeksi (2-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ İthalat Nüfuz Endeksi (3-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ İthalat Nüfuz Endeksi (sektöre göre)
	Görelİ Ticaret Avantajı Endeksi (2-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ Ticaret Avantajı Endeksi (3-haneli mal kategorilerine göre)
	Görelİ Ticaret Avantajı Endeksi (sektöre göre)
	İhracat Payları Endeksi (2-haneli mal kategorilerine göre)
	İhracat Payları Endeksi (3-haneli mal kategorilerine göre)
	Lawrence Endeksi
	Uzmanlaşma Endeksi

